

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’DE FUTBOLUN TOPLUMSAL
AYRIŞMA KAYNAĞINA DÖNÜŞÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Gökhan TUNCEL

HAZIRLAYAN
Serkan BOSTANCI

MALATYA-2024

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE FUTBOLUN TOPLUMSAL AYRIŞMA KAYNAĞINA
DÖNÜŞÜMÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Serkan BOSTANCI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Gökhan TUNCEL

MALATYA – 2024

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Futbolun Toplumsal Ayrışma Kaynağına Dönüşümü**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın, tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Serkan BOSTANCI

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca spor insanlar, toplumsal gruplar ve ülkeler arası ilişkilerde önemli bir yer tutmuştur. İnsanların küçük yaşlardan itibaren farklı nedenlerle ilgisini çeken spor ve spor müsabakaları çoğu zaman ortaya çıkış amaçlarının ötesinde işlev görmeye başlamıştır. Bireyin sağlıklı ve güçlü bir bedene sahip olmasını sağlayan spor, bireyin toplumsallaşma sürecine de katkıda bulunmuştur. Geçmişten günümüze bireyin sosyalleşmesine, statü kazanmasına imkân tanıyan spor güç ve iktidar elde etmenin önemli araçlarından biri olmuştur.

Modern dönemle birlikte ekonomik ve siyasal alanın kendi amaçlarını gerçekleştirmek için birçok spor dalını etkili bir şekilde kullandığı bir sürece girilmiştir. Bu süreçte futbolun da içerisinde bulunduğu bazı spor dalları kitleleri cezbetmiş, insanların hayatlarında önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Futbol, sadece bir spor dalı olmanın ötesinde, toplumsal yapı ve ilişkiler üzerinde belirleyici bir kaynak ve araca dönüşmüştür. Birey ve toplumsal grupların kimliklerinin inşasında, şekillenmesinde ve işlevsellik kazanmasında futbolun önemli bir etkisi olmuştur. İngiltere’de ortaya çıkan futbol kısa süre içerisinde dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi 1800’lü yılların sonlarından itibaren Osmanlı’da toplumsal bilinirliği ve görünürlüğü artamaya başlamıştır. Kısa süre içerisinde bu görünürlük ve bilinirlik futbolun toplumsal bütünleşme ve ayrışma süreçlerinde etkili bir kaynak ve araca dönüşmesini beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de futbolun toplumsal ayrışma kaynağı olarak kullanılması veya böyle bir işlev görmesi futbolu sosyal bilimciler açısından araştırılması gereken önemli bir konu haline getirmiştir. Toplumsal bütünleşmenin önemli bir aracı olarak işlev gören futbolun aynı zamanda etkili bir ayrışma kaynağına dönüşümünü farklı yönleriyle ele alan bu çalışma sosyal bilimlerde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde, konunun derinliklerine inmemde bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Gökhan TUNCEL başta olmak üzere, bu süreçte sabır ve anlayışlarıyla yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma, Türkiye’de futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik mütevazı bir adım atma amacı taşımaktadır.

Serkan BOSTANCI

Malatya / 2024

ÖZET

TÜRKİYE’DE FUTBOLUN TOPLUMSAL AYRIŞMA KAYNAĞINA DÖNÜŞÜMÜ

Serkan BOSTANCI

Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan TUNCEL

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Güvenlik ve Terör Bilim Dalı

Kamuoyunda genellikle sporun kardeşlik, dayanışma ve bütünleştirici rolüne vurgu yapılmaktadır. Oysa hemen her spor dalının birey ve toplum için bu tür olumlu etkilerinin yanında ayrıştırıcı ve ötekileştirici etkisi de bulunmaktadır. Sporcular, çoğu zaman seyirciler veya spora bir şekilde ilgi duyan kitleler ırk, etnik köken, sınıf, ulus, din, mekân vb. farklılığından dolayı biz ve öteki ilişkisi içerisine girmektedir. Başta futbol olmak üzere kitleleri peşinden sürükleyen birçok spor dalı ekonomik yönden büyük bir endüstriye dönüştüğü gibi siyasal alana meşruiyet sağlayan etkili bir araç haline gelmiştir. Bu kapsamda spor fiziksel bir aktivite olmanın çok ötesinde ekonomik, siyasi ve toplumsal alana dair birçok yansıması olan bir kaynağa dönüşmüştür.

Futbol küresel ölçekte daha çok insanın takip ettiği, takip etmenin ötesinde insanların hayatında daha fazla yer bulan bir olgu haline gelmiştir. Futbolla ilgili alınan kararlar, yapılan eylemler, kullanılan ifadeler ve semboller farklı düzeylerde toplumsal ayrışma kaynağı ve aracı olmuştur. Ancak farklı aktör ve araçların araya girmesiyle gerçekliğin ötesinde, üretilen algı üzerinden futbol etkili bir toplumsal ayrışma kaynağına dönüşmüştür. Futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki etkisinin artmasında ekonomik ve siyasal aktörler ile medya organları önemli bir rol üstlenmiştir.

İnsanlar, topluluklar ve ülkeler arasında önemli bir etkileşim aracına dönüşen futbol dünyasındaki kültürel, tarihsel ve siyasal söylem, eylem ve sembollere gereğinden fazla değer atfedilebilmektedir. Gereğinden fazla değer atfetmede kitlelerin futbola olan ilgisinin büyük bir payı bulunmaktadır. Gereğinden fazla değer atfedilen söylem, eylem ve semboller çoğu zaman toplumsal ayrışmanın ortaya çıkmasına, yaygınlaşmasına ve

yeniden üretilmesine sebebiyet verebilmektedir. Bu çalışmada, popüler bir spor dalı olan futbolun toplumsal ayrışma süreçlerinde hangi unsurlar üzerinden ne tür etkiler yaptığı farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Tarihsel betimleme yönteminin kullanıldığı nitel bir çalışma olan bu tezde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Yazılı belge ve metinler ile diğer dokümanların detaylı analizi üzerinden futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki etkisi belirlenmektedir. Çalışmanın sonuçları, futbolun toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına ve toplumsal ayrışma süreçlerinin derinlemesine incelenmesine imkân sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Spor, Futbol, Siyaset, Toplumsal Ayrışma

ABSTRACT

The Transformation of Football into A Source of Social Separation in Turkey

The public generally emphasizes the fraternity, solidarity and integrative role of sports. However, almost every branch of sports has such positive effects on the individual and society, as well as a divisive and alienating effect. Athletes, often spectators or the masses who are somehow interested in sports enter into a relationship of "us" and "other" due to differences in race, ethnicity, class, nation, religion, place, etc. Many branches of sports that drag the masses, especially football, have become a major industry in economic terms and have become an effective tool that provides legitimacy to the political. In this context, sports has become a source with many reflections on the economic, political and social fields, far beyond being a physical activity.

Football has become a phenomenon that is followed by more people on a global scale, and beyond following, it has become a more present in peoples lives. Decisions made, actions taken, expressions and symbols used regarding football have become a source and tool of social separation at different levels. However, with the intervention of different actors and tools, football has become an effective source of social separation beyond reality, through the perception produced. Economic and political actors and media outlets have played an important role in increasing the effect of football on social separation.

In the world of football, which has become an important means of interaction between people, communities and countries, excessive value can be attributed to cultural, historical and political discourses, actions and symbols. The interest of the masses in football has a large share in excessive value attribution. Discourses, actions and symbols to which excessive value is attributed can often lead to the emergence, spread and reproduction of social separation. In this study, the effects of football, a popular sport, on social segregation processes are discussed from different aspects. This thesis, which is a qualitative study using the historical description method, uses the document analysis technique. The effect of football on social segregation is determined through detailed analysis of written documents, texts and other documents. The results of the study will

allow a better understanding of the effects of football on social dynamics and an in-depth examination of social segregation processes.

Keywords: Sports, Football, Politics, Social Segregation

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. ÇALIŞMA HAKKINDA TEMEL AÇIKLAMALAR	1
1.1. Çalışmanın Konusu	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	1
1.3. Çalışmanın Önemi.....	2
1.4. Çalışmanın Hipotezleri.....	3
1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası.....	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Spor ve Toplum.....	7
2.1.1. Spor.....	7
2.1.2. Futbolun Tarihçesi.....	8
2.1.3. Siyaset.....	12
2.1.4. Toplumsal Ayırışma	13
2.2. Sporun Toplumsal İşlevleri	14
2.2.1. Bütünleştirici (Birleştirici) İşlevi.....	16
2.2.2. Ayırıştırıcı İşlevi.....	18
2.3. Toplumsal Ayırışma.....	20
2.3.1. Toplumsal Ayırışma Kavramı	20
2.3.2. Toplumsal Ayırışmanın Kaynakları	21
2.3.3. Toplumsal Ayırışma Araçları	23
2.3.4. Toplumsal Ayırışma ve Kimlik	24
3. FUTBOLUN TOPLUMSAL HAYATA ETKİLERİ	25
3.1. Ekonomik Etki	26
3.2. Sosyal Etki	28
3.3. Kültürel Etki.....	32
3.4. Siyasal Etki.....	33

4. TÜRKİYE’DE FUTBOLUN TOPLUMSAL AYRIŞMA KAYNAĞINA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR	39
4.1. Dünya’da Futbol ve Toplumsal Ayrışma	40
4.2. Türkiye’de Futbol ve Toplumsal Ayrışma	48
4.3. Toplumsal Ayrışmanın Göstergeleri	55
4.3.1. Semboller ve Simgeler	56
4.3.2. Kişiler	58
4.3.3. Söylemler/Slogan/Anlatı	61
4.3.4. Mekânlar (Şehir/İlçe veya Semt/Stat/İş yeri/Cafe).....	65
4.3.5. Sanat	67
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	81

KISALTMALAR LİSTESİ

IFAB	: Uluslararası Futbol Birliği Kurulu
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
CONMEBOL	: Güney Amerika Futbol Konfederasyonu
CONCACAF	: Kuzey, Orta Amerika ve Karayipler Futbol Konfederasyonu
AFC	: Asya Futbol Konfederasyonu
CAF	: Afrika Futbol Konfederasyonu
OFC	: Okyanusya Futbol Konfederasyonu
FA	: İngiltere Futbol Federasyonu
BJK	: Beşiktaş Jimnastik Kulübü
FB	: Fenerbahçe Spor Kulübü
GS	: Galatasaray Spor Kulübü
TS	: Trabzonspor Kulübü
TDK	: Türk Dil Kurumu
AA	: Anadolu Ajans

1. ÇALIŞMA HAKKINDA TEMEL AÇIKLAMALAR

Bu çalışmada futbolun Türkiye'deki toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. İnsanları bir araya gelmesine aracılık eden sporun özellikle de futbolun toplumsal ayrılmaya etkisine odaklanılmaktadır. Futbol doğrudan toplumsal ayrışma ve çatışmalara kaynaklık edebildiği gibi farklı kaynaklardan beslenen ayrışma ve çatışmaların yaygınlaşmasına ve yeniden üretilmesine aracılık da edebilmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de futbol, sadece popüler bir eğlence, sosyalleşme ve rekabet aracı olmanın ötesinde toplumsal, ekonomik ve siyasal ilişkilerin şekillenmesinde ve işlerlik kazanmasında belirleyici bir unsura dönüşmektedir.

1.1. Çalışmanın Konusu

Yüzyılı aşkın bir süredir toplumsal kimlik, aidiyet duygusu ile gruplar ve ülkeler arası rekabet gibi sosyal ve siyasal dinamikler üzerinde etkili olan futbol toplumsal ilişkilerin üretildiği hemen her mekân ve zamanda daha görünür olmuştur. Toplumsal ilişkilerde bu kadar görünür olan futbol, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve sürdürülmesinde önemli katkılar sağladığı gibi toplumsal bütünlüğü zedeleyen etkili bir kaynak ve araca dönüşmektedir. Çalışmada futbolun toplumsal ayrışma süreçlerinde nasıl bir rol oynadığını tarihsel geçmişle beraber ele alınmaktadır. Bu kapsamda futbola ilgi duyanların sosyal yapı içindeki konumlanması, futbol ve siyaset ilişkisi toplumsal ayrışma bağlamında incelenmektedir. Çalışmada futbolun Türkiye'deki toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki ayrıştırıcı etkisi farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada toplumsal ilişkilerde sporun yeri ve önemine odaklanılmaktadır. Sosyal yapı ve ilişkilerin şekillenmesinde ve sürdürülmesinde belirleyici olan toplumsal ayrışma farklı kaynaklardan beslendiği gibi farklı araçları da kullanmaktadır. Spor ve özellikle de futbol uzun bir zamandır toplumsal ilişkiler üzerinde hem birleştirici hem de ayrıştırıcı etki yapan bir fenomen haline gelmiştir. Bu çalışmada futbolun genel olarak toplumsal ilişkiler özelde ise toplumsal ayrılmaya etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Futbolun Türkiye’de toplumsal ayrışma üzerindeki etkileri farklı yönleriyle ele alan çalışmada, futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki doğrudan etkisi ile dolaylı yollardan etkisi ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Çalışmada Türkiye’de yaşanan toplumsal ayrışma süreçlerine kaynaklık ve aracılık eden söylem, eylem, semboller futbol bağlamında ele alınmaktadır. Bu kapsamda iletişim araçları aracılığıyla kamuoyuna yansıyan bilgi ve veriler kullanılmaktadır. Hayatın içerisinde zamanla daha fazla yer tutan futbol bir taraftan bireyin kimlik oluşumunda diğer taraftan ise sosyal ilişkiler ağının şekillenmesinde önemli bir etki yapmaya başlamıştır. Kimlik ve sosyal ilişkiler ağının oluşumunda ben ve öteki ayrımının önemli bir yeri bulunmaktadır. Futbol diğer birçok spor dalı gibi kimlik ile sosyal ilişkiler ağını ben ve öteki ayrımı üzerinden şekillendirmesine aracılık etmektedir. Yapılan bu çalışma Türkiye’de futbolun toplumsal ayrışma üzerine etkisine odaklanmakta ve çalışmanın kapsamı da bu odaklanmaya göre belirlenmektedir.

1.3. Çalışmanın Önemi

Futbol, klasik bir spor dalı olmanın ötesine geçerek küresel bir olgu halini almıştır. Sporun rekabetçi yanı insanları tarihin hemen her döneminde cezbetmiştir. Ancak futbol bu cezbedici gücün çok ötesinde değer atfedilen küresel bir fenomene dönüşmüştür. Futbol takımları, takımların renk, sembol ve sloganlar insanlar, gruplar, toplumlar ve ülkeler arasında kurulan ilişkide belirleyiciliğini artırmaya başlamıştır. Gündelik yaşamın hemen her anında insanlar futbola dair herhangi bir şeyle karşılaşabilmektedir. Futbola dair karşılaşılan bu şeyler toplumsal bütünleşmeye katkı sunabildiği gibi toplumsal ayrışmaya kaynaklık veya aracılık edebilmektedir.

Tarihin hemen her döneminde toplumsal bütünlüğü zedeleyici veya aşındırıcı birçok unsur bulunmaktadır. Futbol da son dönemlerde toplumsal ilişkilerin toplumsal bütünleşme aleyhine işlemesine sebebiyet veren önemli fenomenlerden biri halini almıştır. Futbolun doğrudan veya dolaylı yollarla toplumsal ilişkiler üzerinde yaptığı etkinin ayrışma bağlamında ele alınması toplumsal bütünlüğün sürdürülebilirliğine önemli katkılar sunacaktır. Futbol, ekonomik ve siyasal olanın siyasala dönüşümünü sağlayan önemli unsurlardan biri olmuştur. Toplumsal ilişkiler üzerinde bu kadar etkisi bulunan futbolun toplumsal ayrışma bağlamında araştırılması bu çalışmanın önemini

artırmaktadır. Bu tür çalışmalar ÷lkedeki bazı sorunların daha anlaşılır olması ve sorunların çözümüne önemli katkılar yapabilme potansiyelindeki yükseklik de çalışmanın önemini artırmaktadır.

Bu araştırma, akademik literatüre önemli bir katkı sağlayarak, futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki etkilerine dair daha geniş bir anlayış geliştirmemize yardımcı olabilir. Bu hem teorik çerçevelerin hem de pratik uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunarak, toplumsal ayrışma ve sporun sosyal etkileri üzerine yapılan çalışmalarda yeni yollar açabilir. Elde edilen bulgular, futbolun toplumsal faydalarını artırmaya yönelik politika önerileri geliştirmek için de kullanılacaktır.

1.4. Çalışmanın Hipotezleri

Bu çalışma, Türkiye'de birçok insan için gündelik yaşamın önemli bir parçası haline gelen futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Futbol, Kitleler tarafından ilgiyle takip edilen futbol maçları ve haberlerinde sporun ötesine geçen mesajları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu mesajlardan bir kısmı toplumsal bütünleşmeye katkı sunarken bir kısım mesajlar ise toplumsal bütünleşmeyi zedelemekte, toplumda ayrışmaya sebebiyet vermektedir. Futbolun toplumsal ayrışmayı nasıl tetiklediği ve bu ayrışmanın hangi faktörler tarafından beslendiği üzerinde durulacağı bu çalışmada aşağıdaki hipotezler sınanmaktadır.

Hipotez 1. Futbol takımlar ve taraftarlar arasındaki rekabetin ötesinde toplumsal ayrışmayı artırıcı etki yapan bir olguya dönüşmüştür.

Hipotez 2. Gündelik yaşamda daha fazla yer bulan futboldaki aktörlerin maksadı aşan söylem ve eylemleri ile kullandıkları semboller toplumsal ayrışmaya kaynaklık ve aracılık etmektedir.

Hipotez 3. Türkiye'de yaşanan toplumsal ayrışma süreçleri futbolu etkilediği gibi futbol da ÷lkedeki toplumsal ayrışmanın yaygınlaşmasına ve yeniden üretilmesine aracılık etmektedir.

Hipotez 4. Toplumsal bütünleşmeyi güçlendirme amacıyla futbolla ilgili abartılı faaliyetler bir taraftan amacına ulaşırken diğer taraftan toplumsal ayrışmaya sebebiyet vermektedir.

1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası

Bu çalışma, Türkiye'de futbolun toplumsal ayrışmaya olan etkilerini detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci başlığında genel bir giriş ve çalışmanın temel yapı taşlarını sunmaktadır. Burada, çalışmanın konusu ve kapsamı belirlenmiş, çalışmanın neden önemli olduğu ve hangi hipotezlerin test edileceği açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci başlıkta sporun toplumsal ilişkilerdeki rolünü ve özellikle futbolun bu roldeki yerini detaylandırmaktadır. Bu başlıkta spor, futbol, siyaset ve toplumsal ayrışma gibi temel kavramların tanımları yapılmaktadır. Sporun genel olarak toplumsal birleşme ve ayrışma süreçlerinde nasıl işlev gördüğü açıklanmakta, bu süreçlerin toplumsal yapı üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Futbol, özel bir vurguyla ele alınmakta olup, tarihsel gelişimi ve kültürel simgeleşmesi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca toplumsal ayrışma kavramını ele almaktadır. Burada, toplumsal ayrışmanın tanımı yapılmakta ve bu sürecin hangi faktörlerden etkilendiği tartışılmaktadır. Ayrıca, toplumsal ayrışmanın nasıl ortaya çıktığı ve nasıl devam ettiği konusunda teorik çerçeveler sunulmaktadır. Bu başlık, futbolun toplumsal ayrışma süreçlerine katkılarını anlamamız için önemli bir arka plan sağlamaktadır.

Üçüncü başlıkta futbolun Türkiye'deki toplum hayatına etkileri detaylandırılmaktadır. Futbolun tarihsel gelişimi ve Türkiye'de nasıl yayıldığı, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda nasıl bir etkiye sahip olduğu incelenmektedir. Bu başlık, futbolun toplumsal yapı üzerindeki derin ve çeşitli etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Dördüncü başlıkta, futbolun Türkiye'de toplumsal ayrışma süreçlerine olan etkilerini incelemektedir. Dünya genelinde ve Türkiye özelinde futbolun toplumsal ayrışma aracı olarak nasıl kullanıldığı, hangi mekanizmalarla ayrışmanın desteklendiği ve bu sürecin nasıl işlediği üzerinde durulmaktadır. Bu başlık, futbolun toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, futbolun Türkiye'deki toplumsal ayrışmaya etkileri semboller, kişiler, söylemler, mekânlar, sanat ve siyaset gibi farklı alanlarda incelenmektedir. Bu başlık, futbolun toplumsal ayrışmaya olan etkilerini farklı perspektiflerden ele alarak, futbolun toplum üzerindeki derin ve geniş kapsamlı etkilerini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın, sonuç bölümünde futbolun toplumsal hayata etkileri ve toplumsal ayrışma üzerindeki rolüne dair genel bir değerlendirme sunmaktadır. Futbolun hem birleştirici hem de ayrıştırıcı bir potansiyele sahip olduğu vurgulanmakta ve bu potansiyelin nasıl kullanılacağına toplumun değerlerine ve tercihlerine bağlı olduğu belirtilmektedir. Sonuç olarak, futbolun toplumsal etkilerinin daha iyi anlaşılması ve yönetilmesi için daha fazla araştırma yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlıkta, Türkiye’de Futbolun Toplumsal Ayırışma Kaynağına Dönüşümü başlıklı çalışmanın teorik temelleri ve kavramsal çerçevesi ele alınmaktadır. Toplumsal yapıyı derinden etkileyen futbol, tarih boyunca sadece bir spor dalı olmanın ötesine geçmiş, çeşitli sosyal, siyasi ve kültürel işlevlerle iç içe geçmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın odaklandığı temel kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İlk olarak, sporun toplum üzerindeki etkileri ve bu etkilerin kökenleri ele alınmıştır. Spor, toplumun her kesimini etkileyen, bireyler arasında bağ kuran bir sosyal olgu olarak değerlendirilmiştir. Futbol ise, bu bağlamda sporun en popüler ve etkili dallarından biri olarak öne çıkmakta ve tarihsel süreçteki gelişimi ile birlikte toplumsal yapıya olan katkıları ve etkileri tartışılmaktadır. Futbolun, tarihsel perspektifteki evrimi ve toplumsal anlamı, siyasetle olan yakın ilişkisi de göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Futbolun sadece bir spor dalı olarak değil, aynı zamanda bir siyasi araç olarak da kullanılması, toplumsal ayrışmayı nasıl tetiklediğini anlamak için önemlidir. Bu kapsamda, toplumsal ayrışma kavramı detaylandırılmış, toplumsal yapıda ayrışmanın nasıl ve hangi kaynaklarla gerçekleştiği incelenmiştir. Ayrış(tır)ma süreçleri, kimlik temelli gruplar arasındaki farklılaşmalar ve çatışmalar üzerinden ele alınarak futbolun bu süreçlerdeki rolü analiz edilmiştir.

Ayrıca sporun toplumsal işlevleri üzerinde durulmuştur. Sporun toplumsal bütünleştirici ve ayrıştırıcı işlevleri, birbirleriyle çelişen ancak toplumsal yapıda eşzamanlı olarak var olabilen olgular olarak ele alınmıştır. Özellikle futbolun toplumsal bütünleşmeye katkı sağladığı kadar, ayrıştırıcı bir etki de yaratabileceği, bu çelişkili durumun toplumsal yapıda nasıl tezahür ettiği analiz edilmiştir. Toplumsal ayrışmanın kaynakları ve araçları da bu bağlamda değerlendirilerek futbolun bu süreçlerdeki rolü tartışılmıştır.

Bu başlıkta, Türkiye’de futbolun toplumsal ayrışma kaynağına dönüşümünü anlamak için gerekli kavramsal çerçeve sunulmaktadır. Öncelikle, spor ve toplum arasındaki ilişkiyi ele alarak, sporun tarihsel ve sosyal bağlamını inceleyeceğiz. Futbolun,

özellikle Türkiye'deki gelişimine odaklanarak, sporun siyasi ve toplumsal dinamiklerle nasıl iç içe geçtiğini göstermeye çalışacağız.

2.1. Spor ve Toplum

Spor, futbol, siyaset, ayrışma ve toplumsal ayrışma, toplumsal dinamikler içinde karmaşık bir etkileşim ağı oluşturan ve sosyal, kültürel ve politik boyutları içeren önemli kavramlardır. Bu kavramlar, bireylerin, toplulukların ve ulusların kimlikleri, değerleri ve ilişkileri üzerinde derinlemesine etkiler bırakmaktadır. Spor, fiziksel bir aktivite olmanın ötesinde, ekonomik, kültürel ve siyasi anlamlar taşıyan bir fenomene dönüşmüştür. Toplumsal platformda gerçekleşen bir spor bir taraftan siyasetin şekillendirdiği ve kullandığı, siyasetin güç dinamiklerini yansıttığı bir araç olduğu gibi siyasetin şekillenmesini ve yönelimini belirleyen etkili bir araca da dönüşebilmektedir.

Toplumsal ayrışma genellikle sosyal, etnik, kültürel veya politik farklılıkların neden olduğu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal ayrışma içinde bulunduğu sürece göre farklı kaynak ve araçlardan etkilenmektedir. Spor özelde de futbol toplumsal ayrışma üzerinde etkisi giderek artan bir olguya dönüşmüştür. Bu kapsamda toplumsal ayrışma ile futbol arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için bazı temel kavramların tanımlanması gerekmektedir

2.1.1. Spor

Spor, insanlık tarihi boyunca fiziksel bir aktivite olmanı ötesinde sosyal ve kültürel bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Türk Dil Kurumu'na göre spor, "belirli kurallara göre kişisel, ikili veya takım olarak gerçekleştirilen, rekabete dayalı bedensel veya zihinsel yarışmaların tümüdür" (TDK, 2024). Bu tanım, sporun rekabetçi yönünü vurgulamaktadır. Ancak insanlar sporu hem rekabet amacıyla hem de eğlence, sağlık ve kişisel gelişim için yapmaktadır. Daha detaylı bir tanımlama yapılacak olursa spor, insanların doğal çevrelerini, beşerî çevre haline getirirken elde ettikleri kabiliyetleri geliştiren, belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, bireysel veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamında veya tam zamanlı olarak meslekleştirerek yaptıkları, sosyalleştirici, topluluğu bütünleştirici, rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur (Kılıcıgil, 1985:

12). Bu tanım, sporun çok yönlü doğasını ve bireysel gelişimden toplumsal bütünleşmeye kadar uzanan geniş etki alanını ortaya koymaktadır.

Spor eğitiminin amacı, bireylerin fiziksel ve psikolojik gelişimlerini desteklemek ve onları sosyal hayatta aktif ve yaratıcı bireyler haline getirmektir. Sporla profesyonel olarak ilgilenmeyen, ancak boş zaman etkinliği olarak sporu tercih eden kişiler, hem bazı psikolojik sıkıntılardan uzak kalabilmekte hem de spor yaparak boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirdiklerinde asıl mesleklerinde daha başarılı olabilmektedirler (Erkal, 1981: 50)

Antik Yunan'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları, sporun rekabetçi ve kültürel boyutlarını bir araya getiren, tarihin en önemli örneklerinden biridir. Tarih boyunca farklı medeniyetlerde güreş, atletizm, okçuluk gibi çeşitli spor türleri gelişmiş ve bu sporlar, fiziksel becerilerin geliştirilmesinin yanı sıra toplumlar arası iletişim ve kültürel etkileşim için de önemli bir araç olmuştur (Kartal, 2020: 547). Sporun sadece fiziksel bir aktivite değil, aynı zamanda ahlaki değerleri pekiştiren bir etkinlik olduğu düşüncesi de tarih boyunca farklı kültürlerde yer bulmuştur (Soyer, vd., 2013: 3).

Zamanla spor, küresel çapta büyük bir endüstri haline gelmiş ve milyonlarca insanın katıldığı, izleyicisi ve taraftarlarıyla geniş bir etkileşim ağına sahip (Atasoy ve Kunter, 2005: 20) bir olguya dönüşmüştür. Olimpiyatlar, Dünya Kupası gibi uluslararası organizasyonlar, bir taraftan sporun küresel çapta birleştirici bir güce sahip olduğunu gösterirken (Akbaş, 2024: 3) diğer taraftan bazı devletlerin bu tür organizasyonlara siyasi nedenlerle katılmayıp organizasyonu boykot etmesi de sporun siyasal ayrışmayı küresel ölçeğe taşıdığını göstermiştir. Spor, yalnızca bedensel sağlığı artırmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel, sosyal ve ekonomik bir etki yaratarak insanların birlikte başarı duygusunu tatmalarını, paylaşımlarını ve birlikte hareket etmelerini sağladığı (Ramazanoğlu vd., 2005: 154) gibi rakip(ler)le oluşturduğu ben ve öteki konumlanması toplumsal ayrışmaya zemin hazırlayabilmektedir.

2.1.2. Futbolun Tarihçesi

Futbol, onbir oyuncudan oluşan iki takım arasında, belirli kurallara göre oynanan ve bir topun rakip takımın kalesine sokulmasıyla gol atmaya dayanan bir takım sporudur (IFAB, 2023: 45). İlk olarak 19. Yüzyılda profesyonel olarak İngiltere'de ortaya çıkan

futbol, kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve günümüzde en popüler spor dallarından biri haline gelmiştir (Erdoğan, 2008: 14).

Futbol, tarih boyunca insan yaşamında belirgin bir rol oynamış ve zamanla giderek artan bir etkiye sahip olmuştur. Askeri eğitim, fiziksel güç kazanma ve zamanı değerlendirme amacıyla kullanılan futbol, artık sadece bir spor dalı olarak değil, insanların duygu dünyasını şekillendiren, kimlik oluşumuna katkı veren ve özel bir topluluğun parçası olduğu his ve düşüncesine sahip olmasını sağlayan kaynağa dönüşmüştür. İnsanlar, genç yaşlardan itibaren, futbol kulüplerine bağlanarak yeni bir kimlik oluşturmaya başlamıştır. Bu kimlikleriyle tuttuğu takım taraftarlarıyla farklı zaman ve mekanlarda bir araya gelmekte, kendilerini büyük ve şanlı bir grubun üyesi olarak görmektedir (Çırak, 2020: 1).

Futbol sadece toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren ve bütünleşmenin sürdürülmesine katkı veren bir olgu olmamıştır. Futbol aynı zamanda şiddet, holiganizm, ayrımcılık gibi olumsuz davranışlara da zemin hazırlamıştır (Özmen, 2000: 47). Özellikle Türkiye gibi çeşitli etnik, kültürel ve siyasal dinamiklerin bir arada bulunduğu ülkelerde, futbolun toplumsal ayrışmanın bir kaynağı haline dönüşmesine sıkça rastlanmaktadır (Karataş, 2014: 40). Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de futbol, sadece bir spor müsabakası olmaktan çıkarak, farklı mecralarda toplumsal ve siyasal ilişkilerin şekillenmesi ve sürdürülmesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip bir kaynağa dönüşmüştür (İnce, 2016: 457).

Futbolun kökenleri hakkındaki araştırmalar, zaman çizelgesi üzerinden ilerledikçe, bu sporun ilk olarak nerede ortaya çıktığı sorusunu gündeme getirmiştir. Futbol üzerine yapılan akademik çalışmalar, bu oyunun M.Ö. 5000 ile 2500 yılları arasında Çin'de, aynı dönemlerde de Mısır'da oynandığına işaret eder. Çin'de ayakla topa vurarak oynanan bu oyun "Tsu Chu" olarak adlandırılmaktadır. "Tsu", "ayakla vurma" anlamına gelirken, "Chu" ifadesi "içi tüy veya hayvan kılı ile doldurulmuş deri top" anlamını taşır. Bu oyunun temel amacı, ayakla vurulan topun 30-40 cm çapında ağ ile çevrili bir deliğe sokulmasıdır. Tsu Chu hakkında bilgilerimiz sınırlı olsa da, rivayetlere göre bu oyun genellikle bir imparatorun doğum günü kutlamalarında tercih edilirdi. Bu bağlamda, oyun, hükümdarlık gücünü onurlandırmak ve kutlamak amacıyla bir ihtiyacı karşılayan bir etkinlik olarak var olmuştur (Erdoğan, 2008: 10).

Ancak futbol, günümüzdeki şekline en yakın halini 17. yüzyılda İngiltere'de almıştır. Bu gelişimde, İtalyanlardan alınan Calcio oyununun etkili olduğu söylenebilir. Oyun, 120x80 metre boyutlarında bir sahada oynanır ve top olarak, deriyle kaplanmış ve şişirilmiş bir hayvan mesanesi kullanılırdı. Takımlar, topu birer metre arayla dikilmiş iki direk arasından geçirdiklerinde puan kazanırlardı. Bu puanlar, özel görevliler tarafından direkler üzerine atılan çentiklerle kaydedilirdi (Arıpınar, 1992: 9).

Futbol, tartışmalı ve değişen kurallarıyla günümüzde toplumların yoğun ilgisini çeken bir spor dalı haline gelmiştir. İngiltere'de 1863 yılında kurulan Futbol Federasyonu (The Football Association, FA), futbolun oyun kurallarını belirleyerek bu spora modern bir çerçeve kazandırmıştır. Futbolun kurallarındaki evrim, zamanla toplumun, ekonominin, kültürün, bilimin, finansın ve teknolojinin geçirdiği değişikliklerle paralel bir şekilde ilerlemiştir. Bu alandaki yenilikler, mevcut koşullara uygun biçimde kuralların dinamik bir şekilde adapte edilmesini ve geliştirilmesini sağlamıştır (Orta, 2020: 498).

İlk başlarda sadece ayakla top oynanırken, günümüzde kalecilerin elle müdahale etmesi, ofsayt kuralı, sarı ve kırmızı kartlar gibi pek çok detay eklenmiştir. Futbolun evrildiği bu süreç hem sporcular hem de taraftarlar için heyecan verici olmuştur. Uluslararası turnuvalar, büyük kulüpler ve süperstar oyuncuların yükselişi, futbolun dünya genelinde popülerliğini artırmıştır. Sonuç olarak, futbolun tarihi, sadece bir sporun gelişimi değil, aynı zamanda toplumun değişen dinamiklerine uyum sağlama sürecini de yansıtmaktadır.

Futbol, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk defa popülerlik kazandığında, muhalif bir faaliyet olarak değerlendirilip yasaklanmıştır. Özellikle Kadıköy'deki İngiliz ve Rumların futbol maçlarına ilgi duyan Türk gençleri, ailelerin ve dönemin baskıcı rejiminin engellerine rağmen futbol oynamak için çaba göstermişlerdir. Fuad Hüsnü Bey, İngilizlerle kurduğu ilişkiler sayesinde bir futbol topu edinmiş ve Reşat Danyal Bey ile birlikte ilk Türk futbol takımını kurmaya karar vermiştir. Büyük bir gizlilik içinde gerçekleştirilen bu girişimle yakalanmamak adına takımlarının adını "Black Stocking (Siyah Çoraplılar)" olarak belirlemişlerdir. Bu yasaklar İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte ortadan kaldırılmıştır (Arıpınar, 1992: 12).

Türk sporunun ilk organizasyonu olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kurulmasından sonra, Yusuf Ziya Öniş'in başkanlığında ilk Türk Futbol Federasyonu 1923 yılında Şehzadebaşı'ndaki Letafet Apartmanı'nda yapılan bir toplantıda "Futbol

Heyet-i Müttahidesi" adıyla kurulmuştur. Bu kuruluşun ardından, Türkiye FIFA'ya başvuruda bulunmuş ve 21 Mayıs 1923 tarihinde FIFA'nın 26. üyesi olmuştur (TFF, 2024).

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimi altında, artan Türk milliyetçiliği hareketinin bir ifade aracı olarak kabul edilen futbol, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde uygulanan spor politikalarıyla zaman zaman çatışan bir duruma gelmiş ve siyasi müdahalelere maruz kalmıştır. Devletin spor üzerindeki kontrolünün arttığı dönemlerde ve Milli Küme'nin uygulanmaya başlamasıyla futbol, ülkenin dört bir yanına yayılmaya başlamış ve Demokrat Parti'nin iktidarı döneminde profesyonelleşmiştir. 1960'larla birlikte, Anadolu'daki sermaye ve yatırımların artmasıyla ikinci ve üçüncü liglerin oluşturulması, futbolun Türkiye'deki spor kültürüyle özdeşleşmesine zemin hazırlamış ve sonrasında "Anadolu Kulüpçülüğü" fenomenini ortaya çıkarmıştır.

1980 sonrası dönemde, futbol daha belirgin şekilde siyasi amaçlar için kullanılmaya başlamıştır. 12 Eylül darbesinin ardından, futbol toplumsal ve politik gerilimleri hafifletmenin bir aracı olarak kullanılmış ve iktidarlar futbola daha fazla önem vermeye başlamıştır. 1990'lardan itibaren, yerel yöneticilerin futbola gösterdiği yoğun ilgi, yeni bir himaye biçiminin işareti olarak kabul edilmiştir. 2011 yılında yaşanan şike skandalının ardından futbol taraftarlarının düzenlediği organize protestolar, Türkiye'de futbol taraftarlığının önemli bir toplumsal kimlik unsuru haline geldiğini göstermiştir. Bu durum, iktidarın müdahalesi sonucu ortaya çıkan kimlik krizi ve kamu bürokrasisi ile Fenerbahçe taraftarları arasında bir kutuplaşma yaratmıştır (Zelyurt, 2014: 1763).

Futbolun tarihi, basit bir top oyunundan küresel bir fenomene dönüşümünü gösteren çok yönlü bir araştırma alanıdır. Bu araştırma, futbolun farklı kültürlerde nasıl şekillendiğini, toplumsal kimliklerin inşasına nasıl katkıda bulunduğunu ve siyasi mesajların iletilmesinde ve ekonomik çıkarların elde edilmesinde nasıl bir araç olarak kullanılabildiğini ortaya koymaktadır. Futbolun tarihine ilişkin yapılan çalışmalar, bu sporun sadece bir oyun olmanın ötesinde, toplumların ve kültürlerin gelişimini anlamak için önemli bir kaynak olabileceğini göstermektedir.

2.1.3. Siyaset

Siyaset, toplumun yönetimiyle ilgili kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesi sürecini ifade eder (Sorgun ve Doğan, 2023: 336). Bu süreç, farklı çıkar grupları arasındaki güç mücadelelerini, kaynakların dağılımını, ideolojilerin çatışmasını ve toplumsal düzeni içerir. Siyaset, insanlık tarihi boyunca farklı şekillerde kavramsallaştırılmış ve uygulanmıştır. Antik Yunan'da "polis" yani şehir devletinin yönetimi anlamına gelen siyaset, modern dönemde ulus devletlerin ve küresel aktörlerin etkileşimini de içine alan karmaşık bir yapıya dönüşmüştür (Gümüşay, 2016: 22).

Siyaset kelimesi Arapça kökenli olup, insanın doğal çevreye karşı üstünlüğünü ifade etmektedir. İlerleyen dönemlerde siyasetin tanımı değişerek, toplumda kimlerin nasıl yönetici olacağını ve yöneticiler ile yönetilenler arasındaki ilişkilerin nasıl düzenleneceğini belirleyen bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tuncel, 2020: 17). Siyaset kurumu, iktidara gelmeyi ve bu durumu sürdürmeyi amaçlayan yapılar üzerine kurulmuştur; siyasiler de bu hedef doğrultusunda mücadele eden önemli aktörlerdir. İkna yoluyla yönetimin benimsendiği günümüz toplumlarında, siyasiler iktidar elde etme ve sürdürme konusunda çeşitli yöntemler kullanmış ve bu stratejileri geliştirmeye devam etmişlerdir (İnce, 2016: 458).

Türkiye'de devlet ve din, tarihsel süreç içerisinde siyasi hayatı şekillendiren iki önemli unsurdur. Siyasi partilerin kuruluşu, toplumsal destek bulması ve politika üretmesi, büyük ölçüde bu iki unsurun etkileşimiyle belirlenmiştir. Geleneksel olarak güçlü ve merkeziyetçi bir devlet yapısı, sivil toplumun gelişimini sınırlamış ve sosyal ve siyasal alanda bağımsız örgütlenmeleri büyük ölçüde engellemiştir (Tuncel, 2015: 241). Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türk siyasal hayatı askeri müdahaleler, siyasi partiler arasındaki rekabet, etnik ve dini kimliklerin siyasallaşması gibi çok boyutlu faktörlerin etkileşimiyle karmaşık ve istikrarsız bir yapıya bürünmüştür (Yıldırım, 2023: 115).

Türkiye'de spor genel itibarıyla devlet kurumları ve spor kulüpleri tarafından yönetilirken, sivil toplumun etkisi neredeyse hiç görülmemektedir. Diğer taraftan, Kuzey Avrupa ülkelerinde, Amerika ve Kanada'da ise sivil toplum kuruluşlarının etkisi oldukça belirgin bir şekilde görülmektedir. Norveç örneğinde, gönüllü spor sisteminin ülkenin en

güçlü beşinci sosyal kurumu olarak nitelendirildiği ifade edilmektedir (Öztürk ve Koca, 2018: 126).

Siyaset ve spor, özellikle futbol, Türkiye'de iç içe geçmiş durumdadır. Toplumun yoğun ilgi gösterdiği ve aktörlerine aşkın bir değer attettiği futbola siyasetin ilgi göstermesi beklenir bir durumdur. Siyaset kurumu meşruiyet kazanmak ve kazandığı meşruiyet zeminini devam ettirebilmek amacıyla, ulus devletler toplumsal zeminini güçlendirmek amacıyla, siyasetçiler futbolda üretilen arı değeri sahiplenmek veya ona ortak olabilmek amacıyla futbola müdahale etmiş veya futbolun içinde yer almıştır. Siyaset kurumunun futbola olan bu ilgisi veya müdahalesi futbolu bir taraftan toplumsal bütünleşme aracına dönüştürürken diğer taraftan futbolun toplumsal ve siyasal ayrışmaya aracılık etmesine sebebiyet vermiştir.

2.1.4. Toplumsal Ayrışma

Toplumsal ayrışma, bireylerin bir arada yaşama ihtiyacının yanı sıra zaman zaman ortaya çıkan uzaklaşma ve ayrılma ihtiyacının kaçınılmaz bir sonucudur. Bu olgu, bireysel farklılıkların ve toplumsal dinamiklerin karmaşık etkileşiminden kaynaklanır. İnsanların farklı amaçları, öncelikleri ve iradeleri, toplumsallaşma ve siyasallaşma süreçlerindeki farklı inanç, değer, sembol ve ritüeller gibi etkenlerle birleşerek bireyler arasında farklılıklar ve ayrışmalar yaratır (Tuncel, 2020: 26). Bu ayrışmalar, toplumların farklılaşmasının ve çeşitliliğinin doğal bir parçası olmakla birlikte, aynı zamanda toplumsal gerilimlerin ve çatışmaların da kaynağı olabilir.

Sosyal ayrışmanın bir diğer önemli nedeni ise toplumun içine yerleşmiş ayrımcılıktır. Ayrımcılık, belirli grupların sosyal, ekonomik ve politik fırsatlara erişimini engelleyerek bu grupların toplumun geri kalanından ayrışmasına yol açar. Tarihsel olarak, insanların bir arada yaşaması ve kentlerin ortaya çıkmasıyla birlikte sosyal ayrışma artmış, öncelikle sınıfsal ve ekonomik ayrışmalar, ardından etnik ve dini ayrışmalar yaşanmıştır. Bu ayrışmalar, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirerek toplumsal bütünleşmeyi zayıflatır. Bununla birlikte, bir topluluk içindeki ayrışma çeşitleri yok olma noktasına gelmedikçe, bu ayrışmaların toplumun sosyal yapısını güçlendireceği düşünülmektedir (Firidin, 2006: 28).

Farklı gruplar arasındaki etkileşim ve iletişim, karşılıklı anlayışı ve hoşgörüyü artırarak toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunabilir. Ayrıca, farklı grupların farklı bakış açıları ve deneyimleri, toplumun sorunlarına daha kapsamlı ve etkili çözümler üretmesine yardımcı olabilir. (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 1). Toplumsal ayrışma karmaşık bir olgudur ve hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara yol açabilir. Ayrışmanın olumsuz etkilerini azaltmak ve olumlu etkilerini artırmak için, ayrımcılıkla mücadele etmek, farklı gruplar arasındaki diyalogu teşvik etmek ve toplumsal bütünleşmeyi güçlendirmek önemlidir.

2.2. Sporun Toplumsal İşlevleri

Spor, toplum üzerinde çok yönlü ve derin etkileri olan önemli bir kurumdur. Özellikle gençlerin toplumsallaşma süreçlerine katkısı, yetişkinlerin sosyal bağlarını yeniden güçlendirmesi, sağlıklı yaşamı teşvik etmesi ve ulusal birlik duygusunu pekiştirmesi gibi önemli toplumsal işlevlere sahiptir (Yetim, 2000: 64). Spor, aynı zamanda toplumda değişim yaratma potansiyeline sahip bir araç olarak, yeni davranış kalıplarının oluşturulmasına zemin hazırlar ve uluslararası alanda diplomasiye katkı sağlayarak kültürel etkileşimi ve yayılımı teşvik eden bir platform sunar.

Kültürel bir fenomen olarak spor, toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçasıdır ve bir toplumun gelişmişlik seviyesini yansıtan başarılar elde etmesine katkıda bulunabilir. Ancak, sporun geniş kitleleri etkileyebilme gücü, olumsuz sonuçlara da yol açabilir; yabancılaşma, fanatizm ve şiddet gibi olumsuzluklar sporun çıkar odaklı veya yanlış kullanılmasından kaynaklanabilir (Bayraktar, 2003: 22). Bu olumsuzluklar, sporun doğal çevresi ve sosyal bağlamı ile olan ilişkisinin göz ardı edilmesinden kaynaklanabilir. Spor, kendi başına ne iyi ne de kötüdür; kullanım şekline bağlı olarak toplum üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler yaratabilir. Ancak genel olarak, sporun toplum üzerindeki olumlu etkilerinin daha baskın olduğu ve daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülür.

Spor, bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını iyileştirmekten, sosyal ilişkileri geliştirmeye kadar geniş bir yelpazede önemli işlevler üstlenir (Kaplan ve Akkaya, 2014: 114). Bireyin toplumsallaşmasına yaptığı katkılar sporun en temel işlevlerinden biridir ve bu süreçte eğitim kurumlarıyla birlikte çalışarak bireylerin toplumun bir parçası olma sürecine destek olur. Özellikle gençler için spor, disiplin, sabır, takım çalışması gibi

değerleri öğrenme ve içselleştirme konusunda etkili bir araçtır (Ramazanoğlu vd., 2005: 154).

Sporun birey üzerindeki etkisi sadece fiziksel sağlıkla sınırlı kalmaz. Aynı zamanda ruhsal ve toplumsal gelişime de katkıda bulunur. Spor sayesinde bireyler belirli kurallara uyum sağlamayı, takım içinde çalışmayı ve toplumsal normlara uygun davranmayı öğrenirler. Bu, bireylerin sosyal becerilerini geliştirmelerine, özsaygı ve başarı duygularını pekiştirmelerine ve toplum içinde daha etkin bir rol almalarına yardımcı olur (Kaplan ve Akkaya, 2014: 117).

Toplumun sporla olan ilişkisi de oldukça önemlidir. Spor, bireylerin ve grupların ortak hedefler doğrultusunda hareket etmelerini sağlar ve bu süreçte toplum içinde bir birlik ve beraberlik duygusu oluşturur. Aynı zamanda, spor faaliyetleri sayesinde toplumun farklı kesimleri arasında etkileşim ve iletişim artar. Bu da toplumsal bağların güçlenmesine ve toplumsal dayanışmanın artmasına katkı sağlar (Bilir, 2020: 35).

Modern toplumlarda spor, kitleselleşmiş ve örgütlenmiş bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Sporun kitleselleşmesi ve medyada geniş yer bulması, onun toplumsal etkilerini daha da artırmıştır. Medya, sporun topluma sunulmasında önemli bir rol oynar ve spor kültürünün oluşmasında etkili bir araç işlevi görmüştür. Ancak, medyanın zaman zaman sporla ilgili haber ve programlarında şiddeti ve ayrımcılığı teşvik edici bir dil kullanması, sporun toplumsal ilişkileri zedeleyici bir kaynağa dönüşmesine sebebiyet verebilir (Aydın ve Orhan, 2023: 36). Bu durum, sporun toplumsal birleştiriciliğini gölgede bırakarak, toplumsal ayrıştırmayı artırıcı bir etkiye yol açabilir.

Sporun toplumsal yaşamda önemli bir yer tutması ve toplumsal yaşam üzerindeki geniş etkileri, bu fenomenin anlaşılabilmesi için özellikle işlevselci teori ve çatışma teorisi perspektifinden değerlendirilmesine olanak tanır. Bu kuramlar çerçevesinde, toplumsal yapı, bütünleştirme ve ayrışma, cinsiyet rolleri, baskı, iktidar, metalaşma ve yabancılaşma gibi kavramlar önem kazanmaktadır. Spor, siyasi, maddi, organizasyonel, geçmişe ait ve kültürel açılarından zenginleşmiş toplumsal bir fenomendir.

Sosyoloji ile sıkı bir ilişki içinde olan spor, 20. yüzyılın ikinci yarısında spor sosyolojisinin belirginleşmesiyle birlikte sosyolojik yaklaşımların odak noktasına yerleşmeye başlamıştır. Bu çerçevede, literatürde iki temel sosyolojik kuram öne çıkar: işlevselcilik ve çatışmacılık. Talcott Parsons ve Robert K. Merton gibi önde gelen isimlerin temsilciliğini yaptığı işlevselcilik, toplumu bir dizi işlevsel alt sistemin bir araya

gelmesi olarak tanımlar ve toplumsal sistemdeki her bir alt sistemin belirli bir işlevi olduğunu savunur. Bu bağlamda, spor da toplumu birleştirici bir olgu olarak görülebilir. Karl Marx ve Max Weber gibi düşünürlerin eserlerine dayanan çatışma teorisi, toplumu sınıflar arası mücadele temelinde değerlendirir. Bu bağlamda, sporun toplumdaki mevcut eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini yansıttığı ve bu durumu pekiştirdiği ileri sürülebilir (Bilir, 2020: 27-28).

Sporun toplumsal işlevi, bireysel ve toplumsal düzeyde çok yönlü etkileri olan karmaşık bir yapıda sürdürülmektedir. Spor, bireylerin fiziksel ve ruhsal gelişimine katkıda bulunurken, toplumsal uyum, dayanışma ve kültürel zenginleşme gibi alanlarda da önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, sporun potansiyel olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Sporun toplumsal faydalarını en üst düzeye çıkarabilmek ve olumsuz etkilerini minimize edebilmek için sporun yönetimi, spor eğitimi ve spor medyası gibi alanlarda daha fazla araştırma yapılması ve etik değerlere uygun politikalar geliştirilmesi gerekmektedir (Ramazanoğlu vd., 2015: 156).

Sonuç olarak futbolun toplumsal etkisi, rejim tipine ve toplumsal yapıya göre değişkenlik göstermektedir. Futbol, demokratik toplumlarda bütünleştirici bir rol oynayabilirken, anti-demokratik ve yarı demokratik rejimlerde ayrıştırıcı ve hatta uyuşturucu bir etkiye sahip olabilir. Türkiye gibi ülkelerde futbolun ayrıştırıcı etkisini azaltmak ve daha olumlu bir toplumsal rol oynamasını sağlamak için, medya okuryazarlığını artırmak, taraftar grupları arasında diyalogu teşvik etmek ve futbol kulüplerinin sosyal sorumluluk projelerine daha fazla dahil olmasını sağlamak gibi adımlar atılabilir

2.2.1. Bütünleştirici (Birleştirici) İşlevi

Spor, insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak, bireylerin yaşamları boyunca sağlık, başarı ve mutluluk içinde olmaları ile moral değerlerini yüksek tutmalarında kritik bir role sahiptir. Spor, bireylere ortak hedefler doğrultusunda bir arada hareket etme fırsatı sunarak toplumsal izolasyonun önüne geçer ve bireysel sorumsuz davranışların sınırlandırılmasına katkıda bulunur. Bu süreç, toplum içinde dayanışma ve ortak ideallerin pekişmesine katkıda bulunur, bu tür bir toplumsal yapıya sahip toplulukların dağılması veya çözülmesi güçleşir (Ramazanoğlu, vd., 2005: 156).

Spor, toplumsal yaşamın pek çok alanında önemli bir bütünleştirici rol üstlenir. Bireyleri bir araya getirerek ortak hedefler doğrultusunda hareket etmelerini sağlar ve toplumsal bağları güçlendirir. Bu bağlamda spor, farklı sosyal gruplar arasında köprüler kurar, toplumsal dayanışmayı ve birlikteliği teşvik eder. Sporun bu bütünleştirici işlevi, çeşitli disiplinlerden pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Spor, bireyleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyerek toplum yaşamına çeşitli yollarla entegre olmuş ve her zaman toplumun ilgisini canlı tutabilen dinamik bir sosyal olgudur. Bu olgu, toplumlar arasında güçlü bağlar oluşturarak, toplumun temel zevklerini ve ihtiyaçlarını karşılamış, belirli davranış kalıpları, düşünce sistemleri, inançlar ve semboller geliştirmiştir (Atasoy ve Kunter, 2005: 18).

Sporun bütünleştirici işlevi, sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de önemli bir rol oynar. Uluslararası spor etkinlikleri, farklı kültürlerden ve milletlerden insanların bir araya gelmesini sağlar ve bu sayede kültürel etkileşimi teşvik eder. Sporun bu küresel boyutu, dünya barışına ve uluslararası iş birliğine katkıda bulunur. Spor etkinlikleri sırasında farklı milletlerden sporcuların ve taraftarların bir araya gelmesi, kültürel farklılıkların aşılmasına ve insanlar arasında karşılıklı anlayışın gelişmesine olanak tanır (Dalkılıç, 2011: 36).

Sporun bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirme potansiyeli, toplumsal bütünleşmenin temeli olan sosyal sermayenin oluşmasına katkıda bulunur. Spor faaliyetlerine katılan bireyler, ortak hedefler doğrultusunda birlikte hareket eder ve bu süreçte birbirleriyle etkileşimde bulunurlar. Bu etkileşimler, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirir ve toplum içindeki dayanışmayı artırır. Sporun bu işlevi, toplumsal barışın ve uyumun sağlanmasında önemli bir rol oynar (Bilir, 2020: 2).

Sporun bütünleştirici işlevi, toplumsal sağlığı ve dayanışmayı artırarak, bireylerin ve toplumların daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmelerine katkı sağlar. Spor, bireyleri bir araya getirir, ortak hedefler doğrultusunda hareket etmelerini sağlar ve toplumsal barış ve uyumun sağlanmasında önemli bir rol oynar. Bu bağlamda, sporun toplumsal bütünleşmeye katkıları, toplumların gelişiminde ve ilerlemesinde önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir (Ramazanoğlu, vd., 2005: 154).

2.2.2. Ayırıştırıcı İşlevi

Spor, toplumsal yaşamda bireyleri ve grupları birleştirici bir rol oynadığı gibi, bazı durumlarda ayırıştırıcı bir işlev de üstlenebilir. Rekabetin ve taraftarlığın doğal bir sonucu olarak, spor, farklı sosyal, kültürel ve etnik gruplar arasındaki gerilimleri ve çatışmaları artırma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, sporun ayırıştırıcı etkilerini anlamak, toplumsal barış ve uyumu sağlamak açısından önemlidir (Adatepe, 2023: 82).

Spor, bireysel anlamda ve aktif katılım bağlamında, doğası gereği rekabet duygusunu beraberinde getirir. Bu rekabet duygusu ve taraftarlık unsuru, gruplar arası farklılıklara odaklanmayı tetikleyerek zaman zaman çatışmaya dönüşebilir. Spor, tarihsel süreçte yalnızca bedensel aktivitelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda farklılıklardan ve rekabet duygusundan beslenerek mücadele sürecini farklı boyutlara taşımıştır. Günümüzde spor karşılaşmalarında haksız rekabetin ve ayrımcı davranışların önüne geçebilmek için ulusal ve uluslararası federasyonlar, en eski spor etkinlikleri olan Olimpiyatlar için komiteler oluşturmuş, kurallar belirlemiş ve eşitlikçi unsurları benimsemeye çalışmıştır. Ancak tüm bu çabaya rağmen rekabet duygusu ve gruplar arası ilişki dinamikleri nedeniyle var olan farklılıklar, ayrımcılık temelli tutumlar ve çatışmalar kitlesel boyutta tamamen önlenememiş değildir (Şimşek, 2013: 2).

Spor sahaları, hem yatay düzeyde grup-içi hem de gruplar arası iletişim dinamikleri sunmanın yanı sıra, kitle iletişim araçlarının varlığıyla bireysel mesajların dahi geniş kitlelere iletilmesine, yani dikey iletişime olanak tanımaktadır. Spor müsabakalarında, o dönemin toplumsal hassasiyetlerine, yerel, ulusal veya küresel gündem maddelerine vurgu yapmak mümkündür. Farklı söylemler, tezahüratlar, sloganlar ve pankartlar kullanılarak kamuoyu oluşturulabilmektedir. Ayrışma sebepleri, spor boyutunda ele alındığında, taraftarlar birbirlerine karşı “öteki” profili göstermektedir. Bu bağlamda sporun aktif veya pasif katılımcıları, rakip profilin kendi ırk, etnik köken, milliyet gibi özelliklerinden ayrıştığını gözlemleyerek, kendilerine yönelik farkındalık algısını daha da güçlendirmektedir. Bu süreç sonucunda bireyler veya gruplar, kendilerinden farklı olanları "öteki" olarak algılamakta ve bu düşüncüyü çeşitli davranış kalıplarıyla dışa vurmaktadırlar (Ünür ve Doğanyılmaz, 2021: 112).

Sporun ayırıştırıcı işlevlerinden biri, fanatizm ve holiganizm gibi olguların ortaya çıkmasıdır. Özellikle futbol gibi popüler spor dallarında, taraftar grupları arasındaki

rekabet ve düşmanlık, zaman zaman şiddet olaylarına ve toplumsal çatışmalara neden olabilir. Sporun bu tür ayrıştırıcı etkileri, toplumsal barış ve uyumu tehdit edebilir (Suner ve Atlı, 2018: 10). Ayrıca, spor medyasının da ayrıştırıcı bir rol oynadığı söylenebilir. Medyanın, spor olaylarını abartılı ve sansasyonel bir şekilde sunması, rakip taraftar grupları arasındaki gerilimleri artırabilir ve düşmanlık duygularını körükleyebilir. Özellikle derbi maçları öncesinde ve sonrasında yapılan yayınlar, taraftarları kışkırtıcı ve ayrıştırıcı bir dil kullanarak şiddeti tetikleyebilir. Medyanın, şiddet içeren ve milliyetçi söylemleri teşvik eden yayınları, sporun ayrıştırıcı etkilerini daha da güçlendirebilir. Bu bağlamda, spor medyasının sorumlu ve etik bir yayın politikası izlemesi büyük önem taşır (Kaplan ve Akkaya, 2014: 118).

Etnik ve kültürel farklılıklar da sporun ayrıştırıcı işlevini tetikleyebilir. Farklı etnik gruplardan sporcuların ve taraftarların bir araya geldiği spor etkinliklerinde, etnik gerilimler ve ayrımcılık olayları yaşanabilir. Örneğin, futbol maçlarında karşı takımın oyuncularına veya taraftarlarına yönelik ırkçı tezahüratlar, etnik ayrımcılığın bir yansıması olarak ortaya çıkabilir. Bu durum, sporun toplumsal uyumu ve barışı sağlamadaki rolünü zayıflatır. Etnik gerilimlerin spor aracılığıyla çözülmesi yerine, daha da derinleşmesi toplumsal çatışmaları artırır (Bilir, 2020: 4).

Sporun ayrıştırıcı işlevi, cinsiyet ayrımcılığı bağlamında da ele alınabilir. Kadın ve erkek sporcular arasındaki eşitsizlikler, sporun ayrıştırıcı etkilerinden biridir (Yalçın vd., 2017: 203). Kadın sporcuların, erkek sporculara göre daha az destek görmesi, daha düşük ücretler alması ve medyada daha az yer bulması, cinsiyetler arası ayrımcılığı pekiştirir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabalarını olumsuz etkiler (Koca ve Bulgu, 2005: 25).

Sonuç olarak, sporun ayrıştırıcı işlevi, toplumsal çatışmaları ve gerilimleri artırarak, toplumsal barış ve uyumu tehdit edebilir. Sporun bu ayrıştırıcı etkileri, fanatizm, etnik ve kültürel gerilimler, cinsiyet ayrımcılığı gibi olgularla kendini gösterir. Sporun toplumsal barış ve uyumu sağlamadaki rolünü güçlendirmek için, bu ayrıştırıcı etkilerin azaltılması ve sporun birleştirici işlevlerinin ön plana çıkarılması önemlidir (Ramazanoğlu vd., 2005: 156). Bu bağlamda, sporun barış ve hoşgörü değerlerini yaygınlaştıran bir araç olarak kullanılması, spor medyasının sorumlu yayıncılık yapması ve sporun her kesim için erişilebilir ve kapsayıcı bir alan olması sağlanmalıdır.

2.3. Toplumsal Ayırışma

Toplumsal ayırışma, bir toplumun belirli gruplar veya tabakalar arasında keskin farklılıklar ve bölünmeler göstermesi durumu olarak adlandırılabilir. Bu kavram, genellikle gelir dağılımındaki eşitsizlikler, etnik ve dini farklılıklar, eğitim düzeyleri ve toplumsal statü gibi faktörlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

2.3.1. Toplumsal Ayırışma Kavramı

Günümüzde, toplumsal ayırışma konusu, bölgesel eşitsizliklerin ve kent politikalarının etkileriyle ilgili toplum tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Bu kavram, 1980'lerden sonra artan göç, yüksek işsizlik oranları, ekonomik krizler ve küreselleşen kapitalizmin devletin rolünde meydana getirdiği değişimler gibi koşulların içinden doğmuştur. Toplumsal ayırışma, ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla toplumsal politika tartışmalarının odak noktası haline gelmiş ve bu bağlamda önemli bir kavram olmuştur. Toplumsal ayırışma, "varoşlaşma", "ırk ayrımcılığı", "bölünme", "ayrımcılık", "dışlanma" gibi kavramlarla sıklıkla karıştırılmakta, bu nedenle diğer kavramlardan ayırıştırılması ve netleştirilmesi gerekmektedir (Ünal vd., 2010: 11).

Toplumsal ayırışma, toplumun farklı gruplara bölünmesi, bu gruplar arasındaki eşitsizliklerin ve farklılıkların artması, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve toplumsal uyumun bozulması gibi durumları ifade eder. (İnce, 2017: 34) Toplumsal bütünleşmeyi sağlayan içtenlik, hoşgörü, şefkat, fedakârlık, dürüstlük, sadakat, sorumluluk hissi, birlikte hareket etme, cesaret gibi değerler olduğu gibi; kıskançlık, hor görme, acımasızlık, yalan, şüphe, ilgisizlik, yoğun rekabet gibi ayırıştırıcı tutum ve davranışlar da mevcuttur. Bu tutum ve davranışların şekillenmesinde, değer yargılarını belirleyen etmenler büyük bir rol oynar. Toplumsal ayırışmanın daha net bir şekilde anlaşılabilmesi adına, toplumsal ayırışma kaynakları ve araçlarının detaylı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir (Tuncel, 2020: 14).

Toplumsal ayırışma, toplumda var olan farklılıkların çatışmaya dönüşmesi ve bu farklılıkların toplumsal yaşamın farklı alanlarında kendini göstermesi olarak da tanımlanabilir. Bu farklılıklar, ekonomik eşitsizlikler (gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk, işsizlik gibi), kültürel farklılıklar (dil, din, gelenekler, değerler gibi), etnik

veya dini aidiyetler, taraftarlık, siyasi görüş ayrılıkları veya yaşam tarzı farklılıkları gibi çeşitli nedenlere dayanabilir. Toplumsal ayrışma, bireyler veya gruplar arasında önyargı, ayrımcılık, dışlama ve hatta şiddet gibi olumsuz davranışlara yol açabilir (Ünal vd., 2010: 177). Bu durum, toplumsal uyumu bozarak toplumsal çatışmaları ve istikrarsızlığı artırabilir.

2.3.2. Toplumsal Ayrışmanın Kaynakları

Toplumsal ayrışma, toplumda farklı gruplar arasında derinleşen farklılıkların ve bölünmelerin sonucu ortaya çıkabilir. Toplumsal ayrışma kaynakları, toplumda var olan farklılıkların ve eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olan temel etmenlerdir. Bu kaynaklar, ekonomik eşitsizlik, eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri, etnik ve dini farklılıklar ile politik kutuplaşma gibi unsurları içerebilmektedir.

Toplumsal ayrışmanın en belirgin kaynağı ekonomik eşitsizliklerdir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, toplumun çeşitli kesimleri arasında geniş bir uçurum oluşturur. Zengin ile fakir arasındaki bu derin uçurum, sosyal sınıflar arasındaki ilişkiyi zayıflatır ve toplumsal birlikteliği tehdit eder. Yoksul kesimlerin temel hizmetlere erişimde karşılaştıkları zorluklar, eğitim, sağlık ve iş olanaklarına erişimdeki kısıtlamalar bu eşitsizlikleri daha da derinleştirir (Bourdieu, 2015: 254).

Toplumdaki kültürel ve etnik çeşitlilik, bir yandan zenginlik olarak görülse de uygun yönetilmediğinde toplumsal ayrışmaya neden olmaktadır. Etnik gruplar arasındaki farklılıklar, kültürel değerler ve inançlar, toplumsal yaşamda çatışma ve uyumsuzluklara yol açmaktadır. Özellikle etnik azınlıkların marjinalleştirilmesi, bu grupların toplumun geri kalanından izole edilmesine neden olmakta ve ayrışmayı derinleştirmektedir (Ürer, 1995: 168).

Siyaset, toplumsal ayrışmanın hem nedeni hem de sonucudur. Politik söylemler ve politikalar, bazı grupları dışlayarak veya avantajlı duruma getirerek toplumsal gruplar arasında kutuplaşmaya neden olur. Siyasi liderler ve medya, belirli grupları ötekileştiren söylemler kullanarak ayrışmayı pekiştirir. Politik partiler arasındaki derin ideolojik farklılıklar, toplumun çeşitli kesimleri arasında düşmanlık ve güvensizlik duygularını artırmaktadır (Tuncel, 2020: 69).

Kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki farklılıklar da toplumsal ayrışmanın kaynakları arasında yer alır. Kentsel alanlar genellikle daha fazla ekonomik fırsat, eğitim ve sağlık hizmetleri sunarken, kırsal bölgeler bu hizmetlere erişimde zorluklarla karşılaşır. Bu durum, kentsel ve kırsal nüfus arasında ekonomik ve sosyal farklılıkların oluşmasına neden olur. Kentsel bölgelerde yaşayanlar genellikle daha yüksek yaşam standartlarına sahipken, kırsal bölgelerde yaşayanlar daha düşük gelirli ve eğitim seviyeleri daha düşük olabilmektedir (Alacahan, 2021: 2).

Göç hareketleri, toplumdaki mevcut dengeleri değiştirerek yerli halk ile yeni gelenler arasında ayrışmaya yol açabilir. Bu ayrışmanın temelinde, yerlilerin göçmenlere karşı beslediği önyargılar, korkular ve endişeler yatmaktadır. Bu olumsuz duygular, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan rekabet ve zorluklarla birleşince, ayrışma daha da derinleşir ve yaygınlaşır. Göç kaynaklı ayrışma, toplumda daha önce var olan diğer ayrışma biçimlerini de etkileyebilir. Örneğin, sınıfsal, etnik veya dini ayrışmalar, göçmenlerin gelişiyle birlikte geri plana düşebilir veya yeni bir şekil alabilir. Yerli halk, göçmenlere karşı ortak bir cephe oluşturarak daha önce ayrıştığı gruplarla iş birliği yapabilir. Göçmenler, genellikle bulundukları toplumun en dezavantajlı kesimi olarak görülür ve dışlanmaya maruz kalabilirler. Bu durum, daha önce birbirleriyle rekabet halinde olan yerli grupların, göçmenlere karşı ortak bir tavır sergilemesine neden olabilir. Böylece, göç, toplumdaki mevcut ayrışma dinamiklerini değiştirip yeni ittifakların oluşmasına zemin hazırlayabilir (Tuncel ve Ekici, 2019: 53).

Toplumsal ayrışmanın bu kaynakları, toplumun uyumunu ve bütünlüğünü tehdit eden karmaşık ve çok yönlü süreçlerdir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, sosyal adaletsizlikleri derinleştirir ve toplumsal huzursuzluklara yol açabilir. Bu nedenle, toplumsal ayrışmayı azaltmak için kapsamlı ve bütün politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikalar, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya, kültürel farklılıkları kucaklamaya, siyasi kutuplaşmayı azaltmaya, kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki gelir farkını daraltmaya ve göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmaya yönelik olmalıdır.

2.3.3. Toplumsal Ayırışma Araçları

Toplumsal ayırışmanın pekişmesinde çeşitli araçlar ve mekanizmalar rol oynar. Bu araçlar, medya, eğitim sistemleri, politik söylemler, ekonomik politikalar ve dijital platformlar gibi geniş bir yelpazede bulunur. Bu araçlar, bireyler ve gruplar arasındaki farklılıkları belirginleştirir ve toplumsal uyumun zedelenmesine yol açar.

Kitle iletişim araçları, toplumsal ayırışmayı derinleştiren önemli bir faktördür. Televizyon, gazete, radyo ve özellikle sosyal medya gibi platformlar, belirli toplumsal gruplar hakkında mevcut kalıp yargıları ve ön yargıları pekiştirme ve yayma potansiyeli taşır. Bu durum ayrımcı tutumları normalleştirerek toplumda var olan eşitsizlikleri derinleştirir ve gruplar arası gerilimleri artırır. Medya organları, kimi zaman taraflı yayın politikalarıyla belirli grupları hedef alır veya marjinalleştirir. Bu durum, toplumda kutuplaşmayı artırmakta ve gruplar arasındaki ilişkileri germektedir. Özellikle sosyal medyanın yaygınlaşması, yanlış bilgilendirme ve nefret söylemlerinin hızla yayılmasına neden olmakta bu durum da toplumsal çatışmaları körüklemektedir (Özdemir ve Akdağ, 2023: 410).

Eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri de toplumsal ayırışmayı tetikleyen önemli bir faktördür. Eğitim sistemi içindeki eşitsizlikler, bireylerin ve grupların sosyal hareketliliğini sınırlar. Kaliteli eğitime erişemeyen bireyler, daha düşük gelirli işlerde çalışmak zorunda kalır ve bu da ekonomik eşitsizlikleri pekiştirir. Eğitim seviyesindeki farklılıklar, bilgiye ve becerilere erişim konusundaki eşitsizlikleri artırarak toplumsal sınıflar arasında kalıcı bir ayırışma yaratır (Ünal vd., 2010: 2).

İnternet, sosyal medya platformları ve sosyal ağlar gibi dijital iletişim araçları, sosyal etkileşim biçimlerini ve niteliğini dönüştürerek toplumsal yaşam üzerinde karmaşık bir etkiye sahiptir. Bu araçlar, bireyleri ve grupları birbirine bağlayan ağlar oluşturarak toplumu "ağ toplumu"na dönüştürür ve bu sayede toplumsal dönüşümleri hızlandırabilir. Aynı zamanda, bu platformlar, bireylere kendi düşüncelerini ifade etme, başkalarıyla iletişim kurma ve ortak ilgi alanları etrafında bir araya gelme imkânı sunarak toplumsallaşma süreçlerini kolaylaştırır (Çambay, 2015: 241). Ancak, dijital iletişim araçlarının toplumsal etkileri her zaman olumlu değildir. Bu platformlar, aynı zamanda toplumsal ayırışmayı derinleştirebilecek bir potansiyele de sahiptir. Algoritmaların kullanıcıları benzer düşünen insanlarla bir araya getirmesi, sadece belirli bir bakış açısını

destekleyen bilgilerin paylaşıldığı ortamların oluşmasına yol açabilir. Bu durum, farklı görüşlere sahip gruplar arasındaki diyalogu azaltarak toplumsal ayrışmayı artırabilir. Ayrıca, yanlış bilgilerin ve nefret söyleminin bu platformlarda hızla yayılabilmesi, toplumsal ayrışmayı daha da derinleştirebilir (Akyıldız, 2023: 528).

Bu araçlar, toplumsal ayrışmanın dinamiklerini şekillendirir ve toplumun uyumunu tehdit eder. Ayrışmayı azaltmak için, medya okuryazarlığının artırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, kapsayıcı politikaların geliştirilmesi ve dijital platformların sorumlu bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

2.3.4. Toplumsal Ayrışma ve Kimlik

İnsanın kendini anlamlandırma yolculuğu, aynı zamanda kimliğini inşa etme sürecidir. Bu süreçte, kendimiz hakkında yaptığımız değerlendirmelerin ne kadarının gerçekten bize ait olduğu sorusu, insanın tarihsel bir varlık olarak ortaya çıkışının temelini oluşturur. Ancak bu tür bir tanımlama şekli kaçınılmaz olarak "ben" ve "diğerleri" kavramlarını doğurur. "Ben"i tanımlamak, aynı zamanda "diğerleri"nin sınırlarını belirlemek anlamına gelir. Yani burada "ben"i tanımlayan aslında "öteki"dir. İnsan kimliği, diğer insanlarla kurulan ilişkilerde verilen tepkilerle karşılıklı bir etkileşim içinde şekillenir (Pamuk, 2013: 1).

Kimlik oluşturma süreci, yaşam boyunca devam eden ve hem doğal hem de politik etkenlerden etkilenen dinamik bir süreçtir. Tarihsel olarak her dönemde farklı kimlik oluşumları gözlemlenmiştir. Bireylerin kimlikleri, resmi kayıtlarda yer alan bilgilerin çok ötesinde, çeşitli öğelerin birleşiminden oluşur. "Ben" ve "öteki", "biz" ve "onlar" gibi ayrımların yapılmadığı bir dil veya kültür mevcut değildir. Kendini bilmek, keşif gibi görünse de aslında bir inşa sürecidir ve başkaları tarafından belirli bir şekilde algılanma amacından bağımsız düşünülemez. Bu nedenle, kimliğin keşfi de bu inşa sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilir (Gözübüyük, 2014: 91).

Bu bağlamda, günümüzde "kimlik" kavramının diğer terimlerin önüne geçerek yaygınlaşması ve hatta kapsayıcı bir kavram haline gelmesinde, çeşitli bilimsel disiplinlerin ve tarihi olayların etkisi büyüktür. Bu bilimsel disiplinler arasında psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve siyaset bilimi gibi alanlar, "kimlik" kavramını farklı konular ve durumlarla ilişkilendirmiş, bu sayede kavram üzerine çokça konuşulup yazılmıştır. İkinci

Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan "Yahudi sorunu", göçmen toplumlarda çok kültürlülük politikalarının uygulanması, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim tartışmaları, bireyciliğin yaygınlaşması, etnik yapılar ve ayrışmalar gibi tarihsel olaylar, "kimlik" teriminin popülerleşmesine önemli katkı sağlamıştır (Vatandaş, 2021: 245).

Ortak kimlik, bireyin dâhil olduğu toplulukta sürekli ve kalıcı bir konuma sahip olmasını sağlarken, aynı zamanda "öteki" kavramının ortaya çıkışını da beraberinde getirir. "biz" ve "onlar" ayrımı, sınırlar ve kültürel farklılıklar üzerinden kolektif kimliğin görünür hale gelmesini sağlar. Bu durum, bireylerin kendilerini tanımlamaları ve başkaları tarafından tanınmaları için ölçütler belirleyerek gruba katılım şartlarını koşullandırır (Pamuk, 2013: 20)

Futbol, kimlik inşasında önemli bir rol oynayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Tutulan takım veya milli takım bağlamı, bireylerin kendilerini ait hissettikleri bir topluluğun parçası olmalarını sağlar. Ancak bu aidiyet duygusu, aynı zamanda rakip takımlara veya milli takımlara karşı bir "ötekileştirme"ye de yol açabilir. Futbol sahasındaki rekabet, zaman zaman toplumsal hayata da yansyarak kimlikler arası gerilimlerin ve ayrışmaların derinleşmesine neden olabilir.

3. FUTBOLUN TOPLUMSAL HAYATA ETKİLERİ

Futbol, modern toplumda çok yönlü bir etkiye sahip olan küresel bir fenomendir. Bir spor müsabakasından çok daha fazlasını ifade eden futbol, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda derin izler bırakmaktadır. Futbol milyarlarca avroluk endüstriyel bir sektöre ve pazara dönüşürken, aynı zamanda toplumsal kimliklerin inşasında, sosyal bağların güçlenmesinde ve kültürel etkileşimde önemli bir rol oynamaktadır (Yıldırım, 2018: 94). Ancak futbolun bu etkisi, toplumsal ilişkilerde olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Şiddet, ayrımcılık ve ekonomik eşitsizlikler gibi sorunlar, futbolun karanlık yüzünü oluşturmaktadır.

Futbol, tarihsel süreçte kaydettiği büyük ilerlemeyle bir taraftan gündelik hayatın içerisindeki görünürlüğünü ve etkisini artırırken diğer taraftan küresel sermaye ve siyasetin ilgi alanına daha fazla girmeyi başarmıştır. Toplumla iç içe geçmiş yapısı sayesinde siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda etkili olan futbol, birçok bilimsel araştırmaya da konu olmuştur. Türkiye'de de toplumun büyük bir kesimi tarafından takip

edilen ve değeri (Apaygın, 2017: 8) atfedilen futbol, spor olmanın ötesinde toplumsal ilişkilerdeki etkisini artırmıştır.

Futbol, dünya çapında milyonlarca insanı bir araya getiren, coşku ve tutkuyla izlenen bir spor dalıdır. Futbolun diğer spor dallarından farklı olarak elde ettiği büyük ilgi, onun sadece bir spor olmanın ötesine geçerek geniş bir etki alanına sahip olmasını sağlamıştır. Artan popüleritesi futbolun çeşitli sektörler için çekici bir yatırım fırsatı haline gelmesine yol açmıştır. Dolayısıyla futbol, sadece sportif bir aktivite olarak değil, aynı zamanda siyasi, ekonomik ve kültürel bir güç olarak da kendini göstermiştir (Karaca, 2019: 8).

3.1. Ekonomik Etki

Futbol, modern toplumda yalnızca fiziksel bir aktivitenin ötesinde bir konuma sahiptir. Sporun küresel çapta milyonlarca insan tarafından coşku ve tutkuyla takip edilmesi, onu toplumsal yaşamın birçok boyutunu etkileyen bir fenomen haline getirmiştir. Günümüzde futbolun, bir eğlence kaynağı, sağlık aracı ve sosyal birleştirici olmanın yanı sıra, geniş bir ekonomik ekosistemin parçası olarak da ön plana çıktığı görülmektedir. Medya ve teknolojinin etkisi altında küresel bir fenomene dönüşen futbol, ekonomik gücünü yayın hakları, sponsorluklar, reklam anlaşmaları ve transfer ücretleri gibi çeşitli kaynaklardan almaktadır. Bu gelir kaynaklarının çeşitliliği, futbolun bir oyun olmaktan çıkarak, girişimciler için çekici bir alan haline gelmesine ve spor endüstrisini şekillendirmesine imkân tanımıştır (Devecioğlu, 2004: 4).

19 yüzyıl İngiltere'sinde başlayan futbolun ticarileşme süreci, profesyonelliğin artması, sponsorluk anlaşmaları ve yeni stadyumların inşası gibi etmenlerle hız kazanmıştır. Ancak, bu alandaki asıl dönüşümü televizyonun yaygınlaşması sağlamıştır. Televizyon aracılığıyla futbolun yayılması, hem küresel bir fenomen haline gelmesine hem de kendi ekonomisini oluşturmaya katkıda bulunmuştur. 1938 yılında İngiltere'de bir futbol maçının televizyondan yayımlanmasıyla başlayan bu süreç, 1980'lerden sonra piyasa ekonomisinin etkisi ve yeni medya teknolojilerinin gelişimiyle daha da ivme kazanmıştır. Medya şirketleri, futbol yayıncılığından önemli gelirler elde ederken, şirketler de televizyon aracılığıyla futbolun geniş kitlelere ulaşmasını reklam fırsatı olarak

değerlendirmiştir. Bu durum, futbolun ekonomik bir iş kolu olarak gelişimini hızlandırmış, kulüplerin ana gelir kaynaklarının yayın ve sponsorluk gelirleri olmasına yol açmıştır. Günümüzde, maç günü gelirlerinin toplam içindeki payı azalırken, futbol ekonomisi yayın ve sponsorluk gelirlerine daha fazla bağlı hale gelmiştir (Saatçioğlu ve Çakmak, 2019: 332).

Futbolun ticarileştirilmesi, futbolun temel amacı ile bağlantılı olan ve tamamen ilişkili ekonomik ve finansal faaliyetlerin bütünüdür. Bu durum, nihai futbol tüketicisine sağlanan değer ve önemin artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Geçmişte profesyonel kulüpler yalnızca taraftarlarını sportif başarılarla eğlendirmeyi hedeflemekte, kulübün kârını maksimize etme kaygısı gütmemekteydi. Ancak, 20. yüzyıldan itibaren profesyonel düzeyde ulusal liglerin ve FIFA gibi uluslararası platformların oluşmasıyla futbol bir iş koluna dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bile Avrupa'nın birçok yerinde futbol, belirli ölçüde ticari bir ürün olarak görülmüyordu. 1990'lı yıllardan itibaren futbol endüstrisinde büyük ve dramatik bir ekonomik gelişme yaşanmış ve bu nedenle profesyonel futbol kulüplerinin çoğu kurumsallaşmıştır. Aynı şekilde, modern futbolda kulüplerin mali açıdan güçlü ve rekabetçi kalabilmeleri için ticarileşmeleri gerekmektedir. Profesyonel futbolda finansal sermayenin kilit rolü büyük bir önem taşımaktadır. Ancak, bazı futbol taraftarları bu finansal gelişmeler nedeniyle kulüplerin hızla değişen kültüründen duydukları memnuniyetsizliği düzenli olarak dile getirmektedir (Bhandari, 2016: 17).

Ayrıca üst düzey sporculara yönelik pazar, küresel bir boyuta ulaşmıştır. Bu pazar, profesyonel sporcuların ulusal kulüplerden uluslararası kulüplere transfer edilmesini kapsayan bir işgücü piyasasıdır. 1995'teki Bosman davasının ardından serbestleşen bu küresel işgücü piyasasında, uluslararası futbolcu transferleri hızla artmıştır. Bu süreci, Malaja, Kolpak ve Simutenkov davaları ile Avrupa Birliği ve 77 ülke arasında imzalanan Cotonou Anlaşması takip etmiştir. Asya, Karayip ve Pasifik ülkeleri, işgücü piyasasının küreselleşmesini futbol dışındaki sporlara ve dünya ekonomisinin diğer alanlarına yaymıştır. 18 yaş altındaki genç oyuncuların transferine dair artan endişeler göz önüne alındığında, futbol, son yıllarda spor ekonomisinde en çok araştırılan küresel pazar haline gelmiş ve 2000'li yıllarda birçok yeni araştırmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır (Andreff, 2008: 21).

Futbol, giderek televizyon-sponsorluk ve reklamın oluşturduğu bir üçgen içerisinde işleyen bir sektöre dönüşmüştür. Futbolun bu üç farklı unsura göre şekillenmesi, bu sporun medyaya olan bağımlılığını arttırmıştır. Bunun sonucunda ise daha çok gelir yaratacak organizasyonların düzenlenebilmesi için, sporcular daha fazla efor sarf etmek daha çok sayıda maç oynamak zorunda kalmıştır. Medyanın, futbol oyunu üzerindeki belirleyiciliğinin artması sonrasında futbol üst sınıfların çıkarları ve eğlencesi için kullanılan bir oyuna dönüştüğü gibi (Talimciler, 2008: 110) dar gelirli insanların bu eğlenceye katılım uğruna birçok ihtiyacından vaz geçmesine sebebiyet vermiştir. Futbol ayrıca resmi veya gayri resmi kumar sektörünün yaygınlaşmasına ve finansal hacminin büyümesine zemin hazırlamıştır

Tarihsel gelişimi ve günümüzdeki yapısı incelendiğinde futbol sadece bir spor dalı değil, aynı zamanda yayın hakları, sponsorluklar, reklam anlaşmaları, bilet satışları ve futbolcu transferleri gibi unsurların belirleyiciliğinde oluşturulan algı ve imaja göre şekillenen devasa bir endüstri halini almıştır. Bu durum, futbolu küresel ölçekte önemli bir ekonomik ve kültürel güce dönüştürmüştür.

3.2. Sosyal Etki

Spor insanın ilk çağlardan bugüne kadar süregelen kualsız mücadelesini, belirli kurallara ve düzene oturtması anlamına da gelir. Modern çağda ise futbol insanların yaratılıştan / varoluştan gelen mücadele duygusunu tatmin ettiğı faaliyet alanlarından biri haline gelmiştir. Bu kapsamda genel olarak spor, özelde ise futbol iktidar ilişkileri bağlamında da ele alınması gereken olgulardır. Futbol eski dönemlerden kalma mücadele geleneğinin modern zamanlarda farklı bir formda yeniden üretilmiş biçimidir (Özgen, 2012: 27). Modern dönemde futbol, insanın doğal rekabet güdüsünü sosyal yönden kabul edilebilir şekilde gerçekleştirmesine aracılık eden önemli bir olgudur. Futbol, antik dönemlerden gelen mücadele geleneğinin, günümüzde disipline edilmiş ve düzenlenmiş bir formda devam ettiğini ortaya koyan somut bir örnektir.

Futbolun toplumsal yapı ve ilişkilere etkisi giderek artmaktadır. Futbol, sadece bir spor dalı olmanın ötesine geçerek, toplumun çeşitli kesimleri üzerinde önemli sosyal etkiler yaratmaktadır. Futbol yaş, cinsiyet ve etnik köken yönden ve sosyo-ekonomik yönden farklı grupların bir araya gelmesine ve birlikteliklerinin devam etmesine katkı

sağlar. Maçlar, taraftarların ortak bir amaç etrafında birleştiği ve duygusal bağlar kurduğu etkinlikler olarak toplumsal bütünlüğü pekiştirir. Büyük turnuvalar ve ulusal ligler, ülkeler ve topluluklar arasında milliyetçilik ve birlikte olma duygularını güçlendirir. Futbol kulüpleri ve milli takımlar, taraftarlarına güçlü bir kimlik ve aidiyet duygusu kazandırır. İnsanlar, tuttıkları takımlar aracılığıyla kendilerini ifade eder ve sosyal gruplar içinde bir yer bulurlar. Kulüp renkleri, marşları ve sembolleri, taraftarların kendilerini tanımlamalarına ve bir topluluğa ait hissetmelerine yardımcı olur (Şen, 2013: 97).

Futbol, toplumun çeşitli kurumlarıyla sıkı bir bağ içinde bulunur. Sporu, özellikle futbolu, toplumsal bağlamından koparıp değerlendirmek, sosyal gerçekliği anlamada yetersiz kalmaktadır. Zira futbol, siyaset ve ekonomi başta olmak üzere, eğitim ve din gibi toplumsal kurum ve olgularla sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim, futbolun sadece bir spor dalı olmanın ötesine geçtiğini ve geniş bir toplumsal yelpazede önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Futbol, taraftarlık ve kimlik oluşturma süreçleriyle, günlük hayatın bir parçası haline gelmiş ve sosyal bir kurum olarak yerini sağlamlaştırmıştır. Antici kimlik savunusu ve muhalefet için bir araç olarak kullanılabilirken, siyasi iktidarlar tarafından da sürekli izlenmektedir. Ayrıca, etnik, kültürel ve ideolojik kimlik çatışmalarıyla iç içe geçmiş, simgesel anlamda bir özdeşleşme yaratmıştır. Ekonomik anlamda ise metalaşma sürecine dahil olmuş ve kültür endüstrisi ile medya güçlerinin ilgisini çekerek, kar ve rant odaklı bir yapıya bürünmüştür. Futbol, tüketim toplumunun ideallerini en iyi yansıtan kapitalist bir ticari alan olarak kendine özgü bir yer edinmiştir. Profesyonelleşmenin amatör düzeyi de kapsayacak şekilde genişlemesi, futbolu diğer spor dallarından farklı bir konuma getirmiştir. Bu bağlamda, futbolun spor kaynaklı bir oyun olma niteliği, kullanım biçimleri ve görünümleri açısından diğer toplumsal boyutlarının gerisinde kalmıştır. Bu nedenle, futbolun toplumsal hayata olan etkisi, sadece bir spor dalı olarak değil, geniş kapsamlı sosyal ve ekonomik işlevleriyle değerlendirilmelidir (Zelyurt, 2020: 122).

Futbol, sosyal hareketliliği kolaylaştırma potansiyeli taşıyan bir araç olarak da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle dezavantajlı bölgelerde ve topluluklarda, gençler için bir kaçış ve başarıya ulaşma yolu sunmaktadır (Albayrak, 2020: 69). Futbol, günümüzde sadece fiziksel bir aktivite değil, aynı zamanda sosyal bağları güçlendiren, zihinsel ve duygusal sağlığı destekleyen, sanatsal ifadeye olanak tanıyan ve kültürel

değerleri yansıtan çok yönlü bir olgudur. Toplamların ve bireylerin sahip olduğu potansiyel enerjiyi hem fiziksel hem de zihinsel açıdan en verimli şekilde kullanmalarını sağlar. Futbol aracılığıyla insanlar arasındaki ilişkiler güçlenir, çeşitli zorluklar karşısında daha dengeli ve mutlu bir yaşam sürmelerine yardımcı olur. Toplamlara disiplin, kurallara saygı ve sosyal barış bilincine sahip bireyler kazandırır. Sportif geleneklerini sürdüren toplamlar, birlik ve beraberlik içinde olmanın yanı sıra barışçıl bir yapıya sahiptir. Siyasi, kültürel ve bilimsel alanlarda başarı gösteren bu toplamlar, dinamik ve yaratıcı özelliklere sahiptir. Spor kültürü şekillendirirken, aynı zamanda kültürden de etkilenir. Spor ve kültür arasındaki bu karşılıklı etkileşim, bireylerin ve toplamların düşünce ve davranışlarını şekillendirerek milli kimlik oluşumuna katkıda bulunur. Spor faaliyetlerindeki beden hareketleri, toplumsal gerçekleri yansıtır. Farklı ülkelerin sporlarına bakıldığında, o toplamların özellikleri ve yaşam felsefeleri hakkında bilgi edinmek mümkündür (Ünal, 2009: 89).

Sportif aktiviteler, sunduğu avantajlar ve dinamik yapısıyla özellikle gençler için oldukça çekici bir seçenektir. Gençlerin enerjik, canlı ve hareketli doğası, onları spor yapmaya en uygun yaş grubuna yerleştirir. Spor, bireylere hem zihinsel hem de fiziksel sağlık ve formda olma konusunda çeşitli imkanlar sunar. Kötü alışkanlıklardan uzaklaştırdığı gibi zihinsel gelişimi destekler, bedeni güçlendirir ve zihni rahatlatır (Tekin, 2022: 218).

Şüphesiz ki, profesyonel bir futbolcunun beceri ve performansının artmasıyla birlikte çevresindeki saygınlığının yükselmesi, bu sporcuyu futbola daha fazla odaklanarak çalışmaya teşvik ederken, aynı zamanda örnek kişiliğiyle yeni başlayanlara ilham kaynağı olmaktadır. Bu nedenle, profesyonel bir futbolcu, özel konumunun bilincinde olarak hem örnek bir sporcu hem de ideal bir insan gibi yaşamak zorundadır (Afacan vd., 2015: 532).

Futbolun diğer spor dallarına kıyasla öne çıkmasının temel nedeni, farklı duygusal tepkilere hitap edebilmesidir. Bu spor dalı, her yaştan, cinsiyetten, meslek grubundan, sosyal sınıftan ve kültürel geçmişten gelen bireyler ve topluluklar tarafından aktif olarak benimsenmektedir. Futbola katılım için futbol oynamak zorunlu değildir; bu durum futbolu diğer spor dallarından ayıran en önemli özelliklerden biridir. Futbol, sadece fiziksel bir etkinlik olmanın ötesinde, konuşma ve sosyal etkileşimlerde önemli bir yer tutmaktadır. Futbol hakkında teknik bilgiler, oyun stratejileri, sistemler, mevki bilgileri

veya oyuncu isimleri konusunda bilgi sahibi olmayan bir kişi bile, geçmiş futbol anılarından bahsederek veya hafızasında yer etmiş bir futbolcudan söz ederek bu spora katılabilir. Bu geniş kapsamlı toplumsal işlev, tenisten jimnastiğe, voleyboldan atletizme kadar diğer spor dallarında nadiren görülür. Futbol, toplumsal pratikler ve imkanlar bakımından geniş kitlelerin katılımına olanak tanıyan bir spor dalıdır. Futbol, kitlelerin, grupların ve bireylerin sosyalleşmesinde etkili bir sosyal kurum olarak işlev görmektedir ve bu yönüyle bir sosyal bütünleşme alanı olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Toplumlar arasında en fazla ortak görüş ve uzlaşının sağlandığı spor dallarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, futbolun toplumsal hayata olan sosyal etkisi, geniş kitlelere hitap etme kapasitesi ve sosyalleşme süreçlerine olan katkılarıyla oldukça belirgindir (Zelyurt, 2020: 124).

Ancak, futbolun toplum üzerindeki sosyal etkilerine yönelik olumsuz görüşler de bulunmaktadır. Futbol maçları ve turnuvaları, zaman zaman şiddet olaylarına ve taraftar kavgalarına sahne olabilmektedir. Holiganizm olarak adlandırılan bu olaylar, futbolun getirdiği rekabet duygusunun kontrolsüz bir şekilde ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Ayrıca, futbolun ticarileşmesi ve büyük finansal kazançlar elde edilmesi, bazı taraftarlar ve topluluklar arasında kulüplerin orijinal değerlerinden uzaklaştığı ve yalnızca kr amacı güttüğü algısını yaratabilmektedir. Bu durum, futbolun toplumsal ve kültürel değerler üzerindeki olumsuz etkilerini artırma potansiyeline sahiptir (Tan Eren ve Tuna Uysal, 2020: 128).

Sonuç olarak, Futbol, sadece bir spor dalı olmanın ötesinde, toplumsal yaşamın birçok yönünü etkileyen karmaşık bir fenomendir. Bu inceleme, futbolun toplumsal bütünleşme, sosyal hareketlilik, kültürel değişim ve kimlik inşası gibi alanlarda önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak, futbolun şiddet, ticarileşme ve eşişsizlik gibi sorunları da beraberinde getirebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, futbolun olumlu etkilerini maksimize ederken olumsuz etkilerini minimize etmek için kapsamlı politikalar ve stratejiler geliştirilmelidir. Özellikle, futbolun şiddet ve ayrımcılıkla mücadele, gençlerin kişisel gelişimine katkı, sosyal sorumluluk projelerine destek ve toplumsal cinsiyet eşişliğinin teşvik edilmesi gibi alanlarda daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Futbolun gücünü toplum yararına kullanmak hem sporun hem de toplumun geleceği için büyük önem taşımaktadır.

3.3. Kültürel Etki

Futbol, günümüzde sadece bir spor dalı olmanın ötesine geçerek kültür endüstrisinin bir parçası haline gelmiştir. Futbol Hegemonik güçlere karşı bir direniş alanı olarak kullanılabildiği gibi, tüketici tarafından sorgulanmadan tercih edilen bir ürün olarak da pazarlanmaktadır. Bu durum, kapitalist üretim biçiminin kültür endüstrisi aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini gösteren önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Seydioğulları, 2021: 234).

Futbol, bir toplumun kültürel değerlerini yansıtma ve aktarma potansiyeliyle önemli bir rol oynar. Kültürün diğer unsurlarıyla etkileşim içinde olan futbol, sosyal değerlerin pekiştirilmesine ve toplumsal değişime katkı sağlar. Toplumun bir parçası olan bireyler, kültürel değerleri öğrenme, uygulama ve yaşatma görevini üstlenirler. Bu süreçte spor, sosyal değerlerin pekiştirilmesine ve toplumsal değişime katkı sağlar. Spor, aynı zamanda bir toplumun kültürel özelliklerini yansıtır ve bu özelliklerin gelişimine etki eder. Kültürle iç içe olan spor, toplumların kültürel yapısına göre şekillenir ve zamanla değişiklik gösterebilir. Din gibi kültürel etmenler, futbolun kabulünü ve gelişimini etkileyebilir. Örneğin, bazı Müslüman ülkelerde futbol maçlarının ramazan ayına denk gelmemesi için özel çabalar gösterilmektedir. Kültürel etkileşimler sayesinde spor, küresel bir fenomen haline gelmiş ve tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Kültür ve sporun birbirleriyle uyum içinde olması, kültürel yapının daha sağlam olmasına ve toplumun devamlılığına katkıda bulunur. Spor sadece bir eğlence veya fiziksel aktivite olmanın ötesinde, bir toplumun kültürel yapısının önemli bir parçası ve toplumsal gelişimde kritik bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Başoğlu, 2017: 1041).

Futbolun kültürel bağlamda algılanışı, Asya'dan Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyada farklılık gösterir. Asya'da spor, bedensel ve ruhsal dengenin bir göstergesi olarak, toplumsal yaşamın içine işlemişken; Batı'da rekabet ve performans ön plandadır, bu da sporun belirli sosyal sınıflar arasında farklılaşmasına yol açmıştır. Bu durumun kültürel temellerine inildiğinde, batıda sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan rekabetçi anlayışın futbolun gelişimine etkisi gözlemlenir. Spor, özellikle futbol, bazı toplumlarda milli kimlik ve kültürel özdeşleşme aracı olarak önem kazanır. Türkiye'de güreş, İngiltere'de futbol, Japonya'da judo, bu spor dallarının her biri, ilgili toplumların kültürel kimliğiyle özdeşleşmiştir. Futbol, aynı kıtada yer alan farklı toplumların kültürel

yapılarındaki çeşitliliği de gözler önüne serer. Güney ve Kuzey Amerika'da futbola bakış açısındaki farklılıklar, bu toplumların kültürel dinamiklerinin farklılaştığını ortaya koyar. Spor, kültürel çeşitliliği ve zenginliği vurgulama, toplumsal birlik ve kimlik oluşturma gibi önemli işlevlere sahiptir. Her toplum, kendi kültürel değerlerini ve sosyal yapısını futbol aracılığıyla ifade ederken, futbolun popülerleşmesi bazen kültürel birleşmeyi teşvik eder, bazen de toplumsal inanç ve değerlerle çatışabilir (Taşmektepligil ve İmamoğlu 1996: 44). Futbolun milliyetçilikle ilişkisini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek gerekir. Zira futbol, bazen milli birliği sağlamaya yönelik olumlu duyguları tetiklerken, bazen de ayrımcılık ve şiddet gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir

Futbol kültürünün hızla yayılması sonucu, dört yılda bir düzenlenen uluslararası turnuvaların yetersiz kalması nedeniyle, Avrupa, her yıl düzenlenmek üzere Avrupa Futbol Federasyonları Birliği'ni (UEFA) kurmuştur. UEFA, Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği'nin (FIFA) altı kıta organizasyonundan biri olarak işlev görmektedir ve bugün 211 ülke federasyonunun üyesi olduğu bu büyük organizasyon, Avrupa'daki tüm kulüp ve milli takımlar arasındaki maçları düzenlemekten sorumludur. Şampiyonlar Ligi, UEFA Kupası (UEFA Avrupa Ligi), Avrupa Şampiyonası, Süper Kupa, Avrupa-Güney Amerika Kupası, Intertoto Kupası (UEFA Konferans Ligi) ve UEFA Kadınlar Kupası gibi turnuvaları organize ederek büyük bir finansal güce kavuşmuştur (Baş ve Göral, 2018: 349).

Sonuç olarak, futbolun toplum hayatına kültürel etkisi, kimlik oluşumundan toplumsal ritüellere, değerlerin aktarılmasından medya ve popüler kültür üzerindeki etkilerine kadar geniş bir yelpazede kendini gösterebilir. Bu durum, futbolun sadece fiziksel bir aktivite olmanın ötesine geçerek, güçlü bir kültürel fenomen haline geldiğini ortaya koymaktadır.

3.4. Siyasal Etki

Spor, sadece ekonomik, sosyal ve kültürel boyutuyla değil aynı zamanda kitleleri etkileyen potansiyel gücü açısından, uzun bir süredir siyaset alanı tarafından kullanılmak istenmiş ve iktidarlar, ideolojik olarak sistemi yeniden üretme talepleri noktasında sporu kullanmaya çalışmışlardır. Son zamanlarda spor, özel de ise futbol, insanlara sunduğu aidiyet, kimlik, heyecan, umut ve psikolojik doyum gibi duyguları tek başına karşılayan

bir ideoloji görevini üstlenmeye başlamıştır. Bu nedenle, futbol sahaları artık hem sınıfsal hem de etnik mücadelelerin, hatta çatışmaların yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Özellikle son dönemde futbolda milliyetçi ve ırkçı söylemlere rastlanması, bu durumu teyit eder niteliktedir. Futbol sahalarında ve taraftarlar arasında yaşanan gerilimleri, şiddetin hem nedeni hem de sonucu olarak belirginleştirmekte olup bu durum futbolun her kesimi kucaklayan, bütünleştiren bir nitelikten ziyade, ayrıştıran bir özellik kazanmasına neden olmaya başlamaktadır (Şen, 2013: 103).

Siyasetçilerin, halkın gözündeki meşruiyet zeminini genişletmek amacıyla futbol etkinliklerine katılması veya desteklemesi, politik arenada güçlü bir araçtır. Bu strateji, siyasetçilere halk nezdinde daha geniş bir kabul görme ve popülerlik kazanma fırsatı sunar (Zelyurt, 2014: 1774). Siyasetçilerin yerel spor etkinliklerine katılması da topluluklar arası etkileşimi artırabilir. Örneğin, bir belediye başkanının mahalle futbol turnuvasına katılması veya yerel spor okullarını desteklemesi, halk ile doğrudan etkileşimde bulunması toplumsal bağları güçlendirebilir. Ayrıca bir siyasi liderin veya partinin gençlik futbol turnuvasını desteklemesi veya yerel bir yüzme yarışmasının sponsorluğunu üstlenmesi, genç nesil üzerinde olumlu bir etki bırakarak gelecekteki seçmen kitlesine ulaşma şansını artırabilir.

Siyasetçilerin spor etkinliklerini ideolojik eğitim aracı veya propaganda aracı olarak kullanma çabası, toplumu etkileme ve belirli ideolojik mesajları yayma amacını içerir. Bu strateji, sporun bir araç olarak kullanılmasıyla siyasi ideolojilerin güçlendirilmesine ve propagandasına hizmet eder (Uzunoğlu, 2016: 47). Bir ülkenin ulusal takımının başarılı olduğu bir turnuva, milliyetçilik duygularını güçlendirebilir. Siyasetçiler, bu tür başarıları ulusal bir birlik ve dayanışma mesajıyla ilişkilendirerek, milliyetçilik ideolojisini vurgulayabilirler. Sporun rekabet ve zaferle ilişkilendirilmesi, bu tür ideolojilerin güç ve üstünlük vurgularını destekleyebilir. Ayrıca, siyasi liderlerin spor organizasyonlarını kullanarak kendi ideolojilerini yaymasını sağlayabilir. Örneğin, bir liderin bir spor etkinliğini sponsor olması veya organizatörlüğünü üstlenmesi, bu etkinlik aracılığıyla kendi ideolojik mesajlarını yayma amacını taşıyabilir. Bu durum hem spor etkinliğinin popülerliğinden faydalanmayı hem de siyasi mesajların geniş kitlelere ulaşmasını sağlamayı amaçlar.

Bazı siyasi sistemlerde, spor etkinlikleri bilinçli bir şekilde toplumu siyasal alan dışında tutma amacıyla kullanılabilir. Bu strateji, toplumun siyasi konulara daha az ilgi

göstermesine ve siyasi katılımın azalmasına yol açabilir. Örneğin, kapitalist sistemlerde sporun siyasi alan dışında tutulması, ticari çıkarları güçlendirmeyi amaçlar. Büyük spor etkinlikleri ve ligler, sponsorluk anlaşmaları ve medya haklarıyla yoğun bir ticari değere sahiptir. Bu durumda, sporun bu kapitalist yapı içinde sadece bir eğlence aracı olarak kullanılması, toplumun siyasi konulara ilgi göstermek yerine tüketim ve eğlence odaklı olmasına neden olabilir. Bunun yanı sıra otoriter sistemlerde, spor etkinlikleri kontrol altında tutularak, toplumun siyasi konulara ilgisini azaltarak, sistemlerinin devamına tehlike oluşturacak fikirleri engelleyebilir, sporun siyasal alana dâhil edilmediği sistemlerde, toplumun genel siyasi konulara ilgi göstermesi ve siyasi katılımı artırma çabaları zayıflayabilir (Karataş, 2014: 40).

Bunun yanı sıra siyasi sistemler tarafından, futbol etkinlikleri bilinçli bir şekilde toplumu siyasal alana dahil etme stratejisi olarak kullanılır. Bu strateji, toplumun siyasi konulara ilgi göstermesini teşvik ederek siyasi katılımı artırmayı amaçlar. Otoriter sistemlerde, futbol etkinlikleri siyasi otoritenin kontrolü altında bir araçtır ve toplumu siyasal alana dahil etmek için kullanılır (Tokatlıoğlu, 2012: 9). Örneğin, devlet destekli spor organizasyonları aracılığıyla düzenlenen etkinlikler, halkın belirli bir ideolojiye bağlılık göstermesini amaçlar. Bu durum, toplumu siyasi konulara dâhil ederek, halkın devletin belirlediği ideolojik çerçevede bir araya gelmesini sağlayabilir. Totaliter sistemlerde, spor etkinlikleri genellikle devletin ideolojik amaçlarına hizmet etmek üzere düzenlenir. Ancak bazen bu etkinlikler, toplumu siyasal alana dâhil etmek için bir araç olarak da kullanılabilir. Örneğin, geniş kapsamlı spor organizasyonları, halkın belirli bir siyasi ideoloji etrafında birleşmesini sağlamak ve devletin siyasi hedeflerine destek oluşturmak amacıyla düzenlenebilir.

Spor, takım veya milli takım bağlamında güçlendirilen aidiyet duygusuyla toplumda birlik ve dayanışma hissini artırır. Siyasetçiler, bu aidiyet duygusunu kullanarak toplumu bir araya getirir ve birlikte hareket etme amacını güder. Sporun aidiyet duygusunu güçlendiren örneklerin başında, ulusal olimpiyat oyunları veya büyük spor etkinlikleri gelir. Birlik ve dayanışma hissi, sporun toplum içindeki birçok farklı kesimin bir araya gelmesini sağlayarak, sosyal uyumu güçlendirir (Zelyurt, 2019: 94).

Spor etkinlikleri, ideolojik ayrışmaların ve tarihsel olayların yansımalarıyla siyasi mücadelelerin belirgin bir göstergesidir. Siyasetçiler, toplumu etkilemek ve siyasi mesajlarını güçlendirmek için sporu araçsallaştırır. Soğuk Savaş döneminde, Birleşik

Devletler ve Sovyetler Birliği arasındaki spor rekabeti, iki ideolojik sistem arasındaki mücadelenin sembolü olarak sunulmuştur. Bu durum sporun siyasi bir araç olarak kullanıldığını ve uluslararası ilişkileri etkilediğini gösterir (Yılmaz, 2021: 75). Örneğin, Küba ile ABD arasındaki soğuk savaş döneminde boks müsabakaları, ideolojik çatışmaların bir yansıması olarak ortaya çıkmış olabilir. Küba'lı boksörler, sosyalist ideallerini savunurken, ABD'li boksörler kapitalist değerleri temsil etmiş olduğu, bu müsabakalar, sadece spor mücadelesi değil, aynı zamanda iki farklı ideolojinin çarpışması olarak da düşünülmektedir.

Siyaset ve çıkar gurupları, spor etkinliklerini yasa dışı ilişkilere zemin sağlamak için de kullanabilmektedir (Seydioğulları, 2021: 231). Bu durum, yolsuzluk, kara para aklama veya organize suç faaliyetleri gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir. Öncelikle, yolsuzluk ve rüşvet gibi olumsuz yapıların spor etkinliklerine sızmış olduğu durumlar dikkate alınmalıdır. Örneğin, bir ülkede düzenlenen büyük bir spor organizasyonu için altyapı geliştirme veya organizasyon hizmetleri sağlama konusundaki sözleşmeler, siyasetçiler için kişisel kazançları artırma amacıyla kullanılabilir. Bu durum, spor etkinliklerinin yasa dışı finansal ilişkilere aracılık etmesine ve kamu kaynaklarının kötüye kullanılmasına neden olabilir. Kara para aklama da spor etkinliklerinin gölgesinde gerçekleşen bir diğer endişe verici durumdur. Örneğin, yasa dışı bahis siteleri veya organize suç örgütleri, spor müsabakaları üzerinden elde ettikleri gelirleri aklamak amacıyla bu etkinliklere müdahale edebilirler (Özen ve Yılmaz, 2012: 27). Siyasetçilerin bu tür faaliyetleri engelleme sorumluluğu ve yaptırım gücü olmaması durumunda, spor etkinlikleri kara para aklama faaliyetleri için uygun bir zemin olabilir. Organize suç faaliyetleriyle ilişkilendirilen bir diğer örnek, futbol maçlarında şike olaylarıdır. Siyasetçiler, bu tür şike olaylarına müdahale etmeyerek veya önleyici önlemler almamak suretiyle spor etkinliklerini suç örgütlerinin faaliyetlerine açık bir zemin haline getirebilirler. Bu durum hem sporun temel değerlerini zedeler hem de toplumda güven kaybına neden olabilir. Siyasetçilerin, spor alanındaki bu olumsuz etkileri önlemek ve sporun temiz ve etik bir ortamda sürdürülebilmesi için etkin politika ve denetim mekanizmaları oluşturmak sorumluluğunu taşıması kritik bir önem taşımaktadır.

İnsanlık tarihine uzanan spor olgusu, özellikle son yıllarda geniş kitlelerin ilgisini giderek artan bir şekilde çekmektedir. Toplumsal yaşamın evrimiyle birlikte sporun sadece basit bir olgu olmadığı, aksine günümüzde bir yaşam biçimine dönüştüğü

görülmektedir. Spor, bireye sağladığı fiziksel katkının yanı sıra ilişkilerde statü, saygı, sevgi, anlayış, hoşgörü, sevinç ve üzüntü paylaşımları gibi değerlerin oluşturulmasında da önemli bir rol oynamaktadır (Yıldırım, 2020: 2). Spor aracılığıyla kazanılan bu değerlerin toplumsal uyum mekanizmalarını tetikleyeceği düşünüldüğünde, siyasilerin politikalarını benimsetme çabalarında sporun oynayacağı kilit rol ortaya çıkmaktadır. Türkiye gibi birçok ülkede, iktidarlar genel anlamda sporun, özelde ise futbolun geniş kitlelerinden çekinmiş ve bu heyecanlı kalabalığın kontrol altına alınamayacağını kabul etmiştir. Bu anlayıştan yola çıkarak, iktidarlar hemen her dönemde spor olaylarına politik olarak dâhil olmuş, hatta sporun tek hâkimi konumunda olma arzusunu taşımışlardır. Spor alanında iktidarların, bireylerin spora yönelmesinde ve spor zevkini oluşturmada belirleyici bir rol oynadıkları ve siyaset ile spor arasında yakın bir ilişki olduğu açıkça görülmektedir. Bu ilişkinin oluşmasında siyasilerin çıkarlarının ve oluşturdukları felsefenin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Günlük yaşamlarında önemli bir yer tutan spor, iktidarların güçlerini artırmaya yönelik politikalarını oluşturmada başat bir konuma sahiptir. Spor, insanlara iyi ve uzun bir yaşam sunarken, ülkelerin güç gösterilerinde de etkili bir araç olması nedeniyle iktidarlar için geniş bir manevra alanı sağlamıştır. Spor olaylarından elde edilecek başarıların, ülke içinde ve uluslararası platformda kazandıracağı olumlu imaj ve kazançlar, iktidarların uzun ömürlü olmasını destekleyeceği düşüncesiyle spor önemli bir politika aracı olarak elde tutulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye de sporun siyasi bir araç olarak nasıl kullanıldığı gösteren çarpıcı örnekler bulunmaktadır. Türkiye de çeşitli dönemlerde siyasilerin girişimleri ile ligden düşmeler kaldırılmıştır. Siyasiler, spor olgusunun nimetlerinden yararlanmak amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde başarı elde etmiş sporcuları milletvekili adayı yaparak geniş bir destek bulmayı hedeflemişlerdir (İnce, 2016: 462-463).

Siyasi partiler, halkın ilgi gösterdiği değerleri kullanarak hedef kitlelerine ulaşma ve onların sempatisini kazanma amacı gütmektedirler. Bu bağlamda, yerel futbol kulüpleri o bölgede yaşayanların ortak bir değeri olarak kabul edilmektedir. Türkiye'deki birçok spor kulübünün odak noktası futbol olduğu için, siyasi partilerin liderleri, halkı etkilemek amacıyla yaptıkları mitinglerde genellikle futbol kulüplerinin renklerini taşımışlardır. Özellikle büyükşehirlerde, İstanbul, Ankara, İzmir gibi, birden fazla futbol kulübü bulunan yerlerde düzenlenen mitinglerde siyasi liderlerin genellikle herhangi bir

kulübe ait renkleri kullanmadıkları ve futbola dair bir vurgu yapmadıkları gözlemlenmiştir (Seydioğulları, 2021: 230). Ülkemizde spor dallarından olan futbol takımlarına olan bağlılık, zaman zaman siyasetçileri zor durumda da bırakabilmektedir. Örneğin, 2002 yılında Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz, bir televizyon programında, "Bu sene Galatasaray'ı şampiyon yapacağız" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu beyandan sonra, Fenerbahçe tribünlerinde "Sandıkta görüşürüz Mesut bey" yazılı bir pankart ortaya çıkmıştır. 3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen erken seçimlerde Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz liderliğindeki koalisyon hükümeti yenilgiye uğramıştır. Seçim sonrasında 6 Kasım 2002 tarihinde oynanan Fenerbahçe-Galatasaray maçında tribünlerde "Sandıktan Fener çıktı Mesut Bey", "Türkiye'ye yakışan Fenerli Başbakan" ve "Fenerbahçe halktır" yazılı pankartlar dikkat çekmiştir. Siyasi liderler, genellikle diğer takımları karşılarına alacak ifadeler kullanmaktan kaçınarak ve yerel düzeydeki kulüpleri destekleyerek şehirdeki seçmenler üzerinde olumlu bir etki bırakmayı tercih etmektedirler (Özsoy, 2016: 240-244).

Sonuç olarak, siyasiler destekçi kitlesini artırmak için sporun nimetlerinden her fırsatta faydalanmayı düşünmüş ve bu doğrultuda ellerinden geleni yapmış ve yapmaya da devam etmektedirler. Bu çaba sonucunda, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde sporda ayrışma unsurlarını tetikledikleri düşünülmektedir.

4. TÜRKİYE’DE FUTBOLUN TOPLUMSAL AYRIŞMA KAYNAĞINA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR

Futbol zaman zaman insanları geçici veya kalıcı olarak bir araya getiren bir olgudur. Ancak insanlar bir taraftan tuttuğu takımları desteklemek amacıyla bir araya gelirken diğer taraftan karşı takım veya takımlar ile onların taraftarların karşısına konumlanarak toplumsal ayrışmaya sebebiyet vermektedir. Bu ayrışma süreci futbolun ilk çıktığı yıllarda müsabaka öncesi ve sonrasını da kapsayan kısa süreli bir şekilde yaşanmıştır. Futbolun toplumsal ilişkilerdeki görünürlüğü ve belirleyiciliği arttıkça hem toplumsal bütünleşme hem de toplumsal ayrışma süreçlerine etkisi artmıştır.

Toplumsal ayrışma açısından bakıldığında, her sosyal sınıfın spora erişim imkânı eşit değildir. Bazı spor etkinliklerini yapabilme veya izleyebilme maliyeti uygun olurken bazı spor dallarını ise sadece geliri belirli bir miktarın üzerinde olanlar yapabilmekte veya izleyebilmektedir. Bu durum dünyanın birçok yerinde sporun toplumsal ayrışmayı daha görünür hale getirmesine ve yaygınlaştırmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin, üst gelir grubuna mensup insanlar yelken, tenis, binicilik, golf gibi spor dallarına yönelirken, alt sınıfta olanlar futbol, atletizm, basketbol ve boks gibi spor dallarına yönelmiştir (Çakır, 2014: 76). Aynı zamanda bireyin kökeni, sosyal sınıfı, yaşam tarzı bazı spor dallarını içselleştirmesi konusunda belirleyici olabilir veya bazı spor etkinlikleri sınıfa özgü bir tercih olarak nitelendirilebilmektedir. Üst gelir grubu genellikle konfora dayalı maddi imkânlar üzerine kurulu spor dallarını seçkinciliğin bir göstergesi kabul ederek, alt gelir grubundan kendilerini mekân ve statü açısından ayırma gayreti içerisine girebilmektedir.

Kültürel elitler, yaşam tarzlarını oluştururken diğer toplumsal sınıflardan farklı ölçütleri temel alabilir. Bu bağlamda spor, onlar için sadece fiziksel bir aktivite değil, aynı zamanda ekonomik gösterge, konfor, gösteriş, ayrıcalık ve ilişkiler ağının bir parçası olarak görülebilir. Golf, tenis veya binicilik gibi aktiviteler sadece spor faaliyeti değil, aynı zamanda sınıfsal ilişkilerin somutlaştığı alanlar ve iş ilişkilerinin kurulduğu ortamlar olarak da düşünülebilir. Sporun toplumsal sınıflarla ilişkisine dair bir başka örnek de boks, futbol ve vücut geliştirmenin geniş kitlelere hitap etmesi, tenis ve kayak gibi sporların burjuvazi ile özdeşleşmesi, golfün ise büyük burjuvazi ile ilişkilendirilmesidir. Bu durum, sporun sadece bir aktivite olmanın ötesinde sembolik anlamlar taşıdığını göstermektedir.

Bedenin fit görünümü, bronzlaşma ve kas gelişimi gibi sembolik kazançlar, sadece bireyin fiziksel durumuyla değil, aynı zamanda sosyal sınıfına gönderdiği mesajla da ilişkilidir. Spor, bu yönleriyle sadece bireyin bedensel sağlığına değil, aynı zamanda toplum içindeki konumuna da etki eden karmaşık bir sosyal dinamik yapıyı yansıtır. Bu bağlamda, üç ayrı sosyal sınıfa denk gelen üç farklı yaşam tarzı üzerinde durmak mümkündür. Egemen sınıfa mensup bireyler, yaşamlarını ayrımcılık temelli bir düzenle sürdürmekte ve bu düzen, onların yaşam tarzını belirlemektedir. Küçük burjuvazinin üyeleri ise yaşam tarzlarını, genellikle sosyal yükselme arzuları çerçevesinde şekillendirmektedir. Öte yandan, halk sınıfları ise fiziksel gücün değerlendirilmesine yönelik yaşam tarzına sahiptirler. Bu üç farklı yaşam tarzı, sosyal sınıflar arasındaki mesafeyi korumakta ve bu da ayrışmayı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, sınıflar arasındaki bu sosyal farklılıklar spor alanında da net bir şekilde gözlemlenmektedir (Ünal, 2017: 1284-1285).

4.1. Dünya’da Futbol ve Toplumsal Ayrışma

Dünya’da spor anlayışı genellikle toplumsal ayrışma perspektifi içinde değerlendirilmektedir. Sporun toplumsal rolü, yarışmacılığın ve rekabetin vurgulandığı durumlarda birleştirici olmaktan ziyade ayrıştırıcı, çatışmayı kışkırtıcı bir nitelik kazanabilmektedir. Spor, bireyler, takımlar ve hatta ülkeler arasında rekabeti temel alan bir yapıdadır. Spor müsabakasını kazanmak, sadece müsabakayı kazanma anlamına gelmemektedir, aynı zamanda kazanan takımın ülkesinin sahip olduğu ideolojinin kazandığı anlamını da yüklemektedir. Bu nedenle, sporun değeri kazanılması durumunda daha da artmakta ve genellikle 'ulusal zafer', 'tarih yazmak' gibi ifadelerle süslenmektedir. George Orwell’e göre spor, 'ateşsiz bir savaş' olarak nitelendirilebilir ve hatta 'ciddi bir şekilde yapılan spor, nefret, kıskançlık, kibir, kuralsızlık ve şiddete tanıklık etmenin verdiği sadistçe keyif' ile ilişkilidir (Suner ve Atlı, 2018: 10).

Dünyanın en uzak köşelerinde yaşayan bireyleri bir araya getirebilme yeteneğine sahip olan sporun, toplumda saygınlık elde etme amacıyla daha esnek bir hareketlilik kaynağı haline gelmesi, etnik kimliğe sahip bireylerin spor aracılığıyla hak ettikleri değerlere ulaşma düşüncesi, spora olan ilgiyi sürekli artırmıştır. Spor dalları düşünüldüğünde, etnik kökenin her spor dalında belirleyici bir faktör olmadığı

gözlenmektedir. İngiltere örneğinde, atletizm ve futbol branşlarında Afrikalıların, ülkedeki nüfus oranlarına göre yoğun temsil edildiği görülürken, Asyalıların beklenenden daha düşük bir oranda temsil edildiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise atletizm ve basketbol branşlarında Afro-Amerikalılar ve Afrikalı-Karayipliler daha belirgin bir rol oynarken, golf ve hokey gibi sporlarda Avrupalı-Amerikalılar daha fazla yer bulmaktadır. Yapılan araştırmalar, etnik gruplardan gelen bireylerin sosyo-kültürel özelliklerinin yanı sıra, ilgili spor branşlarında kendi etnik kökenlerinden başarılı olan bireylerin varlığının da bu spor branşlarına yönelmelerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Spor branşlarına yönelmede etnik grupların tercihlerinde ekonomik koşulların belirleyici bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Etnik azınlıkların genellikle göç nedeniyle geldikleri ülkelerde alt sınıflarda yer almaları, kendilerinin veya çocuklarının belirli sporlara ilgi göstermelerine neden olmuştur (Kılıç, 2012: 9-174). Bu durum, futbolun toplumsal etkilerini sadece sınıfsal değil, aynı zamanda etnik ve kültürel boyutlarda da incelemeyi gerekli kılar.

Spor çeşitleri içerisinde en büyük etkiyi futbol göstermektedir. Futbol taraftarları, destekledikleri takıma olan yoğun bağlılıklarıyla tanınan taraftar gruplarını oluşturmak adına bir araya gelmektedirler. Taraftar grupları, ulusal ya da uluslararası düzeyde çeşitli faaliyetlerde bulunmanın yanı sıra, organizasyonlara katılmak, protestolarda yer almak hatta kendi kültürel yapılarını oluşturmak gibi eylemlerde bulunabilmektedirler. Taraftarların bu davranışlarını gerçekleştirirken etkilendikleri faktörlerin belirlenmesi, taraftarların tutum ve davranış biçimlerini anlamak açısından önemlidir. Spor özünde sadece bir araçtır, nesnel ve tarafsızdır; ancak çeşitli sebeplerle manipüle edilebilmektedir. Bu bağlamda, aynı ülkeye ait olan İngiltere ve İskoçya arasında 1872 yılında oynanan ilk uluslararası maç, iki alt ulusun milliyetçilik duyguları ile iki farklı takım ortaya çıkardığını göstermektedir. Spor özelinde futbol uzun yıllardır milliyetçilik konusunu etkilemektedir. Dünya genelinde düzenlenen turnuvalarda rekabet eden ülkeler arasındaki en önemli ayrışma kaynağı milliyetçilik alanında bulunmaktadır. İskoçya'da spor alanında İngiltere'ye karşı, milliyetçilik bağlantılı ayrım dışında da ayrışmalar bulunmaktadır. İskoç futbol takımları Celtic ve Rangers takımları arasında mezhep farklılıkları nedeniyle dini bir ayrışma bulunmaktadır Celtic taraftarları Katolik, Rangers taraftarları ise Protestan mezheplerine mensup olması iki grup arasında tamamen farklı kültürleri temsil ettikleri düşüncesi, maç sonucunda kazanan grubun, kendi kültürünün de

kazandığını düşünmesine neden olmaktadır. Bu farklı inançlar, karşılaşmaları daha heyecanlı hale getirmektedir (Baş ve Göral, 2018: 347-351-364).

Spor toplumsal çatışmaların kültürel ve politik bir yansıması olarak görülebilir. Bu bağlamda dünya futbolu, etnik kimliklerin sembolik ifade alanlarını sunmaktadır. Örneğin, Balkanlardaki etnik çatışmayı simgeleyen Hırvatlar ve Sırlar arasındaki bir maç, İskoçya'da Katolik İrlandalı kimliğini temsil eden 'Celtic' kulübü gibi örneklerle futbol, çeşitli toplumsal gerilimlerin sembolik bir alanı olmuştur. Kürt kimliğine vurgu yapan Diyarbakırspor, Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığını izleyen göç sonrası Hindular arasındaki bölünmeyi yansıtan Mohun Bagan-Doğu Bengal rekabeti gibi durumlar futbolun etnik gerilimlere yansımalarını gösteren örnekler arasındadır. Futbol, azınlıkların veya dışlanan toplumsal grupların temsili için araç olarak kullanılabilir. Toplumlar da var olan etnik, mezhepsel, dinsel veya ekonomik çatışmaların yansımaları, spor alanlarında da görülmektedir (Zelyurt, 2013: 179).

Tarih boyunca düzenlenmiş olan spor organizasyonlarında, spor, etnik kimlik oluşturma ve etnik gurur için güçlü bir araç olarak değerlendirilmiştir. Spor, bireylerin uzun yıllar boyunca bağlı oldukları toplulukların veya toplumların üstünlüğünü kanıtlamak amacıyla kullandıkları bir saha olarak kendini göstermiştir (Kılıç, 2012: 37). 1936 yılında düzenlenen 11. Yaz olimpiyatlarına faşist bir rejim olan Hitler Almanya'sının ev sahipliği yapması dikkat çekicidir. Almanya'nın Berlin şehrin de düzenlenen Olimpiyatlarda Almanya ve Norveç arasında oynanan ve Almanya'nın kaybettiği maçın, Hitler tarafından izlendiği ve bu maçın Hitler'in izlediği ilk ve son maç olduğu söylenmekte olup maçı Almanya'nın kaybetmesine sinirlenen Hitler'in stadyumu terk ettiği aktarılmaktadır. Bu sinirin asıl sebebinin maçı kaybetmelerinin yanı sıra maç üzerinden Alman ırkının üstün ırk olduğu kanıtlama arzusunun gerçekleşmemesi düşüncesidir. Benzer bir sinir ve öfke yaşanması aynı organizasyonda, Amerikalı siyahi atlet Jesse Owens'ın olağanüstü başarılar elde ederek madalyalar kazanmasıyla tekrarlanmıştır. Ukrayna'nın Nazi kontrolü altında bulunduğu dönemlerde Ukrayna'nın Dinamo Kiev kulübünün bütün ikazlara rağmen Hitler'in askerlerinden oluşturulan takımı yenmesi sonucunda, kurşuna dizilerek infaz edilmeleri, Hitler Almanya'sının futbolu vatanseverlik bağlamında nasıl merkeze aldıklarını gösteren dikkate değer bir olaydır (Galeano, 2006: 57-58, akt, Saygın, 2012: 24). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve özellikle Doğu blokunun çöküşü, liberal piyasa ekonomisine olan güveni artırmıştır. Ancak,

sporun siyasi bir araç olarak kullanımı tamamen ortadan kalkmamış, doğu bloku ülkelerinin yerine başka aktörlerin sahneye çıkmasına neden olmuştur.

1945 yılında başlayan ve Sovyetler Birliğinin 26 Aralık 1991 yılında yıkılmasına kadar devam eden Birleşik Amerika Devletleri'nin liderliğindeki Batı bloku ile Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu bloku arasındaki rekabet, küresel düzeyde yaşanan birçok olayın etkeni olmuştur. Bu dönem, iki kutup arasındaki rekabete dayalı olarak kültür, sanat, spor, edebiyat, teknoloji, askeri güç ve siyasetin entegre olduğu bir yapıyı ortaya koymuştur. Sportif müsabakalar, savaşı bir ortamda iki kutup arasındaki güç dengesini test etmede kilit bir rol oynamıştır. Çünkü spor başarıları, ölümcül olmayan bir tür savaşın yansıması olarak algılanmış, uluslararası Olimpiyatlar ve diğer spor etkinliklerindeki başarılar, blokların kendi sistemlerinin, teknolojilerinin ve destekçi kitlesinin bir yansıması olarak görülmüş ve bu etkinlikler devlet teşviklerinin altında gerçekleşmiştir. Spor başarıları, ulusal sistemlerin başarılarına atfedilmiş ve sporun rejimleri ve ülkeleri tanıtmak için etkili bir propaganda aracı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve özellikle Doğu blokunun çöküşü, liberal piyasa ekonomisine olan güveni artırmıştır. Doğu Bloku ülkeleri, ekonomik başarısızlıklarını göstermemek, varlıklarını ve güçlü olduklarını göstermek için sporu bir stratejik platform olarak kullanmışlardır. Çünkü Spor etkinlikleri tarih boyunca kitleleri harekete geçirme, farklı siyasi görüşlere sahip bireyleri bir araya getirme ve ortak bir amaç etrafında birleştirme açısından etkili bir araç olmuştur (Atasoy ve Kunter, 2005: 16-17). Ancak sporun siyasi kullanımı rejimlere göre farklılık göstermektedir. Liberal demokrasilerde futbol çoğunlukla eğlence, bütünleştirici bir etki ve toplumsal birliktelik aracı olarak işlev görürken, anti demokratik ve diktatör rejimlerde futbol, halkı uyuşturucu veya yatıştırıcı bir etki yaratmak ve ülke yönetiminin hatalarını örtmek için kullanılan bir araç haline gelebilir. Özellikle bu tür rejimlerde, futbolun kitleleri reel politikten uzaklaştırıp apolitik bir yapıya büründürme potansiyeli de mevcuttur.

Spor ile siyaset arasındaki etkileşim, özellikle Olimpiyatlar gibi uluslararası etkinliklerde olduğu gibi, futbol alanında da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Futbolun mu siyaseti yoksa siyasetin mi futbolu daha çok etkilediği konusu, tartışmalı bir meseledir. İki argümanı destekleyen için birçok örnek bulunmaktadır. Ancak, siyasetin futbolu etkilediğine dair en acı ve kanlı örneklerden biri, 1969 yılında Honduras ile El Salvador arasında oynanan Dünya Kupası eleme maçlarındaki tribün olayları sonrasında

iki devlet arasında ortaya çıkan ve literatüre "Futbol Savaşı" olarak geçen olaydır. Bu olaylar 2 binden fazla ölü ve 10 binden fazla yaralıya neden olmuş ve yaklaşık yüz saatlik bir savaşa dönüşmüştür. Amerikan Devleti'nin müdahalesi sonucunda, iki ülke arasında başlayan savaş durdurularak El Salvador güçleri, Honduras'tan çekilmiştir. Savaşın yarattığı sosyal anlaşmazlık nedeniyle 10 yıl sonra El Salvador da 11 yıl süren iç savaş çıkmıştır (Seval ve Kodaman, 2015: 59). Ancak, bu olayın futbolla doğrudan bir ilişkisi olmadığı, asıl nedenlerin ekonomik gerginlikler olduğu belirtilmektedir. El Salvador'un ekonomik olarak daha güçlü olması ve Honduras'tan çıkarılan on binlerce küçük çiftçi ve toprak işçisinin yarattığı sorunlar, "Futbol Savaşı"nın gerçek sebepleri olarak ortaya çıkmaktadır (Eisenbürger, 1969, akt, Zelyurt, 2013: 187).

Toplumsal ayrışmanın başka bir örneği olarak, 2010 Dünya Kupası'nda İskoçya'da mağazalarda "Anyone but England" (İngiltere Dışında Herkes) yazılı tişörtlerin satılmasıdır. Tişörtler de yazılı olan bu mesaj ile İskoçya'nın turnuvada İngiltere'nin rakiplerini destekleyeceğini herkese duyurmaya çalışılmıştır. Bu tür gerilimleri engellemek amacıyla turnuvalarda çeşitli önlemler alınmakta olup, Uluslararası Futbol Federasyonu 2014 yılında Rusya ve Ukrayna arasındaki politik gerilimi dikkate alarak bu iki ülkenin takımlarını birbirleriyle eşleştirmeme kararı almıştır (Baş ve Göral, 2018: 354).

İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri kendi ulusal kimliklerini oluşturma ve dünya çapında seslerini duyurma aracı olarak bir spor dalı olan futbolu kullanmaktadırlar. Bu coğrafyada yaşayan Türkler için futbol, bir araya gelme ve kimliklerini koruma konularında büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, İran'daki Azerbaycan Türkleri ve diğer Türk toplulukları tarafından desteklenen önemli bir kulüp olan Traxtor Tebriz Sazi, traktör fabrikası işçileri tarafından 1970 yılında Tebriz'de kurulmuştur. İran Birinci Futbol Ligi'ne yükselen takımın maçlarını aynı yıl 500 bin civarı taraftar izlemiştir. İran'da yaşayan Türk nüfusu, hak ve özgürlük taleplerini Traxtor Tebriz Sazi aracılığıyla dile getirmektedir (İlhan ve Alıcı, 2022: 54).

Son yıllarda başta futbol olmak üzere birçok spor dalında faaliyetler gösteren ve genellikle astronomik rakamlar harcayan Suudi Arabistan, dünya futbol yapısını değiştirmeye başlamıştır. Bu durum, sporun günümüzde de siyasi bir araç olarak kullanıldığını gösteren önemli bir örnektir. Özellikle 2023 yılı içinde dünya çapında yıldız olarak tabir edilen birçok futbolcu Suudi Arabistan liginde boy göstermeye başlamıştır.

Suudi Arabistan'ın kapalı ve baskıcı sistemi, Kral Salman bin Abdulaziz el Suud'un tahta geçişi ile değişim göstermeye başlamıştır. Kralın oğlu Muhammed bin Salman, bu süre zarfında değişime yaptığı katkılar nedeniyle hızlı bir yükselme kat ederek Veliaht Prens unvanını kazanmıştır. Bu gelişme, ülkede uzun bir süredir Suud soyundan gelen kralların yerini artık Salman soyundan gelenlere bırakacak olması bakımından yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir (Domazeti, 2021: 2). Muhammed bin Salman, gelir kaynaklarını çeşitlendirme amacıyla Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonunu öncü bir güç olarak kullanarak petrol dışındaki sektörlerin gelişimi için yeni stratejiler oluşturmuştur. 2016 yılından itibaren Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu'nun spor alanındaki yatırımları, küresel düzeyde sporla aklanma anlamına gelen "sportswashing" teriminin daha sık kullanılmasına neden olmuştur. Suudi yönetimi, genel olumsuz algılardan sıyrılabilme, dünya çapında ülkede olumlu bir değişim yaşandığı mesajını iletebilmek, insan hakları ihlalleri gibi konularla meşgul edilen gündeme alternatif bir bakış açısı getirebilmek amacıyla sporla aklanma kavramına önemli katkılar sunmaktadır. Sportswashing, bir ülkenin uluslararası düzeyde olumsuz imajını düzeltme, itibarını artırma, suçları gizleme ve kendi lehine bir gündem oluşturma amacıyla kullanılan bir stratejidir (Kartal ve Cirit, 2023: 389). Bu strateji, bir devletin küresel bir spor organizasyonuna ev sahipliği yapması, spor takımlarını doğrudan veya dolaylı olarak satın alması veya sporculara sponsorluk desteği sağlayarak spor etkinliklerini manipüle etmesi gibi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Suudi yönetimi, modern devlet yapısına geçmeye çalışırken, yeni ekonomi modelini dünya genelinde tanıtılabilmek, yeni iş birliklerini ve turistik destinasyonlarını artırmak amacıyla küresel spor organizasyonlarına yönelmiştir. Yerel düzeyde kadınlara stadyumlara giriş yasağının kaldırılması ve ulusal kadın futbol liginin kurulması, dünya çapında ilgi görmüş, uluslararası düzeyde birçok girişimi ise hâlâ devam etmektedir. Veliaht Prens Muhammed bin Salman, eğlence, sanat ve spor gibi araçları kullanarak, ülkesinin dünya kamuoyunda modern bir topluma sahip olduğu algısını oluşturmaya çalışmaktadır (Yücetürk ve Keskin, 2022: 125).

İsrail tarafından toprakları işgal edilen Filistinliler halen İsrail'in terör eylemlerine maruz kalmaktadırlar. Ülkelerini, İsrail'in yürüttüğü terör eylemlerinden dolayı terk etmek zorunda kalan Filistin Devleti vatandaşları dünyanın çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. Filistinliler kimliklerini kaybetmemek ve sürgünde olsalar dahi

birlikteliklerini devam ettirmek için göç ettikleri yerlerde çeşitli organizasyonlar oluşturmuşlardır. Bu durum ile ilgili en önemli örnek, Şili de kurulan ve halen faaliyetlerine devam eden Filistin Spor Kulübü'dür. Bu süreci inceleyecek olursak;

Filistin'den Latin Amerika'ya ilk dönem Arap göçü, genellikle 1870'lerin sonlarına doğru, çoğunluğu Hristiyan olan göçmenlerle başlamıştır. Bu göçmenler, Osmanlı dönemi sona ererken, özellikle Filistin'den Latin Amerika'ya göç etmişlerdir. Latin Amerika'ya göç eden Osmanlı topraklarından gelen göçmenler, etnik kökenlere bakılmaksızın, göç ettikleri ülkelerde "Los Turcos"(Türkler) olarak adlandırılmışlardır. Latin Amerika'daki Filistinli tüccarlar, genellikle zorlu ancak karlı bir iş olan seyyar satıcılık işini yapmaya başlamışlardır. Başlangıçta dini el sanatları gibi ürünleri satan bu göçmenler, zamanla işlerini genişleterek farklı ürünleri satmaya başlamış ve hatta kendi iş yerlerini açabilmişlerdir. Bu süreçte uzun saatler çalışmaktan kaçınmamışlar ve kendi tüketim harcamalarını kısıtlamışlardır. Bu tutumun temel nedeni, bir gün Filistin'e dönerek yıllar süren zorlukların ve çalışmaların karşılığını aldıklarını göstermeyi arzulamalarıdır. Bu nedenle, Filistinli göçmenler arasında tasarruf etme eğilimi belirgin bir özellik olarak öne çıkmıştır, hatta Şili toplumunda "cimri" olarak algılanmalarına bile neden olmuştur. Bu tasarruflu yaklaşım, Filistinli göçmenlerin bir kısmının anavatanlarına zengin bir şekilde dönmesine olanak sağlamıştır (Kaya, 2020: 57-60).

Filistinli göçmenler, Şili deki birlikteliklerini güçlendirmek ve Filistin kimliğini ön plana çıkarmak için 20 Ağustos 1920 yılında Şili'nin önde gelen futbol kulüplerinden biri olan ve iki lig şampiyonluğu bulunan "Club Deportivo Palestino" kulübünü kurmuşlardır. Kulüp, sadece ismi ile Filistin kimliğine vurgu yapmakla kalmamış, Filistin devletinin bayrağındaki renkleri kulübün resmi renkleri olarak belirlemiştir (Club Deportivo Palestino, 2024).

Takımın forma sponsorluğunu üstlenen Filistin Bankası, 2010 yılından başladığı sponsorluk anlaşmasını 20 yıl daha uzatmıştır. Filistin Bankası Başkanı Hashim Shawa, bu anlaşmayı uzatmanın sadece bir sponsorluk meselesi olmadığını belirterek, "Bu, kimliğimize olan bir bağlılıktır" demiştir. Shawa, Şili'deki diaspora topluluğuna bir mesaj göndermek ve onlara işin ötesinde kimliği desteklediklerini göstermek istediklerini ifade etmiştir. Kulüp, sadece futbol sahasında şampiyon olmak için değil, aynı zamanda kimlikleri için mücadele etmekte ve bunun bedelini ödemekten kaçınmamaktadır. Geçtiğimiz yıl Palestino kulübü formalarındaki bir numarayı, Filistin haritasıyla

değiştirdiği için 15.000 dolar para cezasına çarptırılmıştır. Şili gazetesi La Tercera'ya verdiği yazılı röportajda, Mahmud Abbas ise, Palestino'nun son başarılarını övmüş ve onları "özgürlük, adalet ve barış mesajını oynadıkları her yerde yaydığı" için takdir ettiğini belirtmiştir. Abbas, özellikle kulübün doğasına vurgu yaparak, onların bir futbol takımından daha fazlasını seçtiklerini ifade etmiştir. Palestino'nun ülkenin gururu olduğunu ve milletin seçkin bir elçisi olduğunu belirten Abbas, kulübün dünya genelindeki tüm Filistinliler için bir sembol haline geldiğini ifade etmiştir (Mojadocitizen, 2015).

Spora, sınıfsal ayrışma açısından bakıldığında Futbolun beşiği diye tabir edilen İngiltere'de kurulan futbol kulüplerinin birçoğu işçi sınıfı tarafından kurulmuştur. Arsenal'i silah fabrikasında, West Ham United takımını demir işletmelerinde, Manchester United'ı demir yollarında Liverpool'u ise tersanelerde çalışan işçiler kurmuştur. Öte yandan, Aston Villa, Blackpool ve Everton takımları ise kiliselerde görev yapan rahipler tarafından Sheffield ve Birmingham gibi kulüpler ise özel şirketler tarafından kurulmuştur. İşverenlerin bizzat futbol kulübü kurma amacı, çalışanların boş zamanlarını değerlendirerek işyerlerine olan bağlılıklarını güçlendirmek ve işçileri denetim altında tutmak olduğu düşünülmektedir. İşçi kulüpleri, kuruldukları dönemde, kolej takımlarına göre önemli başarılar elde etmişlerdir. Seçkin sınıfın futbol üzerindeki hâkimiyeti, 1883 yılında düzenlenen İngiltere Federasyon Kupası finalinde Blackburn isimli işçi takımının Eton Koleji'ni mağlup ederek kupayı kazanmasıyla sembolik bir şekilde sona ermiştir (Wahl, 2005:18-25, akt, Saygın, 2012: 18-19).

İngiltere dışında Avrupa'nın birçok ülkesinde sanayi devrimi sonrasında ekonomik ayrışmanın sosyal ve siyasal ayrışma üzerindeki belirleyici etkisi sporda, özellikle de futbolda, kendisini göstermiştir. Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde futbol takımları sınıfsal ayrışmanın sembolü işlevi görmüştür. Futbol kulüpleri işçi sınıfının veya burjuvazinin takımı olarak konumlandırılmış, taraftar grupları ile takımların renkleri, sloganları, etkinlikleri ve simgeleri sınıfsal ayrışmaya göre şekillenmiştir. Almanya'da Schalke 04 madencilerin takımı olarak bilinirken St. Pauli kulübü ülkedeki pek çok zenginin yaşadığı Hamburg'un en yoksul semtlerinden birinde kurulmuştur. İngiltere'de West Ham United Kulübü Ironwoerks şirketinin çalışanları tarafından kurulmuşken, Livorno Calcio Kulübü İtalyan Komünist Partisi'nin doğduğu kentin takımı olmuştur. İspanya'da Madrid'in Vallecas bölgesinde kurulan Rayo

Vallecano'nun işçilerin desteğini almıştır. Madrid'in diğer bölgelerine göre daha az gelişmiş Vallecas'ta halk, R. Vallecano'yu kısa sürede benimsemiştir. Franco döneminde işçilerin ve Franco karşıtlarının desteklediği takım değişen ekonomik koşullara rağmen Madrid işçilerinin takımı olmaya devam etmiştir (Çağlayan, 2016).

Günümüzde futbolun ekonomik boyutu, son derece yüksek rakamlara ulaşmıştır. Bu gelişmeler, futbolun sadece bir spor etkinliği olmadığı düşüncesini daha çok tartışmaya açmıştır. 2021 yılında düzenlenen en prestijli futbol organizasyonu olan Şampiyonlar Ligi'nde grup aşamasından başlayıp finale yükselerek kupayı kazanan kulübe ortalama 70 milyon Euro ödül öngörülmüştür (Bekcan, 2022: 24). Bunun yanı sıra futbol kulüpleri, stat gelirleri, forma satışları gibi kaynaklarla da önemli miktarda gelir elde ederler ki bu gelirler birçok ülkenin bütçesini aşabilecek boyutlara ulaşabilir. Ancak bu maddi kazançlar sadece spor endüstrisini değil, aynı zamanda toplumsal dinamikleri de etkileyebilir. Kulüpler veya futbol organizasyonunu düzenleyen yapılar, taraftarların kulübe bağlılığını artırmak amacıyla çeşitli stratejiler izleyebilirler. Özellikle maddi gelirlerin artması için takımlar arasındaki rekabetin ve taraftar bağlılığının güçlenmesine yönelik ayrıştırıcı söylemler geliştirebilirler. Bazen bilinçli bazen de bilinçsiz bir şekilde yapılan bu söylemler toplumsal ayrışmayı tetikleyebilir. Bu durum, futbolun sadece bir spor dalı olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir fenomen olarak da değerlendirilmesini sağlayabilir.

4.2. Türkiye'de Futbol ve Toplumsal Ayrışma

Futbol, Türk tarihinin çeşitli dönemlerinde farklı roller üstlenmiştir. Başlangıçta muhalif bir araç olarak görülüp yasaklanmasının ardından, İkinci Meşrutiyet dönemiyle birlikte serbest bırakılmıştır. Ancak, sonraki yıllarda Türk milliyetçiliğinin yükselişiyle birlikte futbol, milli kimliğin bir sembolü haline gelmiştir. Cumhuriyet döneminin spor politikaları çok çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Sporun devlet kontrolü altına girmesiyle birlikte, futbol ülke genelinde yayılmış ve 1951 yılında futbol profesyonel bir statü kazanmıştır. Anadolu'nun ekonomik ve sosyal gelişimiyle birlikte alt liglerin oluşması, futbolun toplumla daha güçlü bir bağ kurmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye de belediyelerin futbol ile ilgilenmesi, futbolu siyasi iktidarlar tarafından kullanılan bir araç haline getirmiştir. Özellikle 12 Eylül sonrası dönemde, futbol toplumsal ve politik

meselerin bir yansıması haline gelmiş ve iktidarlar tarafından kontrol edilen bir platform olarak görülmüştür. 2011'deki sözde “şike operasyonu” ile birlikte taraftar protestolarının toplumsal bir harekete dönüşmesi, futbolun toplum içindeki rolünün önemli bir değişimi olarak yorumlanabilir. Bu süreç, futbolun artan bir şekilde siyasetin ve toplumun ayrışmasında bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir (Zelyurt, 2014: 1764). 2011 Fenerbahçe Spor Kulübüne yapılan operasyonun futbolun ayrıştırıcı özelliklerini nasıl kullandığını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, 3 Temmuz sürecinde Fenerbahçe'nin hedef alınması, sadece bir spor kulübüne yönelik bir operasyon olmanın ötesinde, FETÖ terör örgütünün toplumsal ayrışmayı derinleştirme ve muhalif kesimleri sindirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de futbolun toplumsal ayrışma sürecine etkisi, sporun doğası gereği rekabetçi olmasından kaynaklanmaktadır. Spor müsabakaları, genellikle bir tarafın diğerini yenmesi veya üstünlük kurması üzerine inşa edilmiştir. Bu rekabetçi yapısıyla futbol, toplumu bir araya getirici olmaktan ziyade bazen ayrıştırıcı bir rol oynayabilmektedir. Sporun endüstriyellediği bu dönemlerde, taraftarların oyuna dahil olma amacıyla sergiledikleri tepkiler toplumsal açıdan kutuplaşma ve çatışmanın artmasına yol açabilmektedir. Bu durum genellikle iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, taraftar grupları arasındaki çekişme ve rekabet, futbol müsabakalarının ötesine geçerek toplumsal çatışmalara dönüşebilir. Özellikle rakip takım taraftarları arasındaki gerilim ve düşmanlık, maç günlerinde şiddet olaylarına yol açabilir ve toplumsal huzuru tehdit edebilir. İkinci olarak, futbolun politik veya ideolojik bir platform olarak kullanılması, toplum içinde ayrışmalara ve çatışmalara sebep olabilir. Özellikle taraftar gruplarının siyasi veya ideolojik kimliklerle bütünleşmesi, tribünlerde ve sosyal medyada kutuplaşmayı artırabilir ve toplumun farklı kesimleri arasında gerilimlere neden olabilir (Suner ve Atlı, 2018: 10).

Ülkemizde sanayi devriminin gerçekleşmemesi, toplumsal ve siyasal düzeyde etkili bir sınıfsal ayrışmanın meydana gelmemesine yol açmıştır. Bu durum, demokratik sistemin istikrarını sağlayacak siyasal kurumların toplumsal tabandan gelişimini engellemiş ve bu kurumların elit gruplar tarafından kurulup kontrol edilmesine ortam hazırlamıştır (Tuncel, 2014: 8). Toplumun katılımı olmadan tüm yapıyı dizayn etmeye çalışan bu elitler, spor dallarında da milliyetçilik üzerinden bir kimlik oluşturup, Kemalizm'in toplumsal zeminini güçlendirerek toplumsal bir bütünleştirmeyi sağlamaya

çalışmışlardır. Ancak, sınıfsal ayrışmanın tam olarak yaşanmadığı ülkemizde, etnik ve ideolojik farklılıkların göz ardı edilmesi, özellikle futbol gibi spor dallarında bütünleştirme yerine toplumsal bir ayrışmaya sebep olmuştur.

Türkiye'de futbolun toplumsal ayrışma kaynağına dönüşümüne ilişkin literatür incelendiğinde, bu durumun kökenlerinin sadece sporun kendisinden değil, aynı zamanda ülkenin tarihinden, siyasi atmosferinden ve toplumsal dinamiklerinden kaynaklandığı görülmektedir. Sporun toplumsal ayrışmayı körükleyen bir faktör haline gelmesinde, taraftar grupları arasındaki rekabetin, siyasi aktörlerin futbolu manipüle etme çabalarının ve medyanın rolü büyüktür.

Türkiye'de futbolun toplumsal ayrışma kaynağına dönüşümü, zaman zaman aynı takımın taraftarları arasında bile gözlemlenebilmektedir. Örneğin, Türkiye 2. Futbol Ligi'nde mücadele eden bir İstanbul ilçe takımının tribün lideri, takımın maçlarını oynadığı stadyumda siyasi görüşleri yansıtan bir oturma düzeninin varlığını vurgulamıştır. Bu düzene göre, ilçedeki ülkücülerin kapalı tribünün sağında, seküler elitler ile Atatürkçülerin ise solunda yer aldıkları belirtilmektedir. Ayrıca, kale arkası tribünün her iki kesimden de taraftarları barındırdığı, ancak bu grup içerisinde de siyasi düşüncelerden kaynaklı ciddi anlaşmazlıklar yaşandığı ifade edilmektedir. Bu örnekten yola çıkarak, futbol tutkusu ve takım sevgisi toplumsal birliği sağlayıcı unsurlar olmasına rağmen, siyasi görüşlerin mekânsal ayrışmaya neden olduğu görülmektedir (Suner ve Atlı, 2018: 11).

Ülkemizde yaşanan siyasal gerilimlerin futbol sahalarına yansımaları da göz ardı edilemez bir husustur. Özellikle etnik ve ideolojik ayrımların futbol maçlarına yansımaları, tribün şiddetini ve ayrımcılığı beraberinde getirmiştir (Bulgu, 2005: 237). Bu durum, sadece sporun değil, aynı zamanda toplumun genel dinamiğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Özellikle ülkelerde yaşanan ideolojik gerilimler toplumsal bölünmelerin ve ayrışmanın çarpıcı bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Hem Arap Baharı sonrası Mısır'da ortaya çıkan eylemlerde hem de ülkemizde Gezi Parkı protestolarında, futbol taraftar gruplarının beklenmedik şekilde protestoların önemli bir parçası haline gelmesine tanık olunmuştur. Mısır'da ve Türkiye'de, göstericiler ile polis arasındaki çıkan sürtüşmelerde, futbol taraftar grupları, dağınık ve örgütsüz kitleleri bir araya getirerek eylemlere önemli bir destek sağlamıştır. Bu durum, futbolun siyasi arenada

belirginleşmesi ve toplumsal hareketler ile isyan dalgalarının merkezine doğru yol alması son derece önemlidir (Özçetin ve Turan, 2015: 137).

Futbol kolaylıkla millileşebilen ve geniş kitlelere ulaşabilen bir spor dalıdır. Futbolun etnik kimliklere entegre olarak milliyetçilik kavramıyla riskli bağlantılar oluşturulabilirliği bulunmaktadır. Futbolun geniş kitlelere etkili bir şekilde ulaşması ve ideolojileri yansıtmaya kapasitesi, dünya genelindeki ve Türkiye'deki iktidar odaklarının futbolu ulusal kimlik oluşturma bir aracı olarak kullanmalarına zemin hazırlamıştır. Basının belirgin etkisiyle birlikte, uluslararası futbol maçları Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer ülkeler ile olan ilişkilerinin bir tür rövanşı algısıyla ve diğer ülkelere ders verme arzusuyla aşırı bir şekilde desteklenmiştir (Saygın, 2012: 135).

Futbol, Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılırken, bu hızlı ilerlemeye uygun güvenlik önlemleri, taraftarın spora bakış açısı ve spor politikaları arzu edilen seviyede gelişim göstermiyordu. Kentler futbol takımları üzerinden üstünlük mücadelesi verirken, biz ve onlar ayrımını belirgin bir şekilde ortaya koyuyor, takımları aracılığıyla kentlerde birliktelik sağlarken, ötekileştirmenin tuzağına düşüyordu. Kentsel ve bölgesel rekabet, futbol sahalarına yansıyor ve stadyumlardaki karşılaşmalar, bir futbol maçından ziyade iki kent arasındaki savaşın sembolik bir göstergesi haline geliyordu. (İlhan, 2014: 190).

Türkiye futbol tarihinin en şiddetli karşılaşmalarından biri olarak hatırlanan Kayserispor ile Sivasspor arasında oynanan maç, futbolun toplumsal ayrışma ve kimlik sorunlarıyla nasıl iç içe geçtiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. 17 Eylül 1967'de gerçekleşen bu karşılaşma sırasında yaşanan şiddet olayları, yalnızca iki takım arasındaki rekabetin bir yansıması olmayıp, aynı zamanda sosyo-kültürel ve kimlik temelli çatışmaları da gün yüzüne çıkarmıştır. Bir hafta önce, 10 Eylül 1967'de oynanan Kayseri Havagücü ile Sivas Dört Eylül arasındaki maçta Sivassporlu oyuncuların sert müdahaleleri, iki Kayseri Havagücü oyuncusunun bacaklarının kırılmasıyla sonuçlanmış ve gerginliği tırmandırmıştır. Bu atmosfer, 17 Eylül'deki Kayserispor-Sivasspor maçına da sirayet etmiş, maç günü Kayseri'ye gelen kalabalık Sivasspor taraftarları taşkınlık yapmış ve alkol etkisiyle kuralları ihlal etmiştir. Kayserispor'un 20. dakikada attığı golün ardından tribünlerde tansiyon artmış ve şiddet olayları patlak vermiştir. Farklı görüşler, olayların başlamasında Sivasspor taraftarlarının gole itiraz ederek taş attığını ya da Kayserispor taraftarlarının taşkınlık yaptığını ileri sürmektedir. Güvenlik güçlerinin

yetersiz kalması, şiddetin kontrolden çıkmasına neden olmuş, izdiham sonucunda birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Sivas'ta haberin yayılmasıyla birlikte Kayserililere yönelik saldırılar başlamış, iş yerleri tahrip edilmiş ve Kayserililer askeri konvoylarla güvenli bir şekilde Kayseri'ye gönderilmiştir (Dever, 2013: 197)

Yaşanan olay dünya gündemine oturarak fazlaca konuşulmuştur. Esas olarak Kayseri Stadyumu'ndaki kapıların yanlış tasarımı, ne yazık ki ölümlere yol açmıştır. Sivas Stadyumu'ndaki kapılar dışa doğru açılırken, Kayseri Stadyumu'ndakiler içeriye doğru açılmaktaydı. Bu durum, Sivaslı taraftarların kapılara yüklenmesi sonucu ezilmelere neden olmuştur. İlginç bir şekilde, Neufert'in evrensel mimari standartlarına uygun olmayan bu kapılar yüzünden meydana gelen ölümler yerine Alman diplomatların farklı sebepler aramaları dikkat çekicidir. Bu yaklaşım, olaylarla ilgili yazılan makale ve haberlerde de görülmektedir. Hala, olayları şehirler arası rekabete veya gerçek dışı Türk-Kürt, Alevi-Sünni çekişmelerine dayandırma eğilimi vardır. Tabii ki, stadyumun mimarını tek sorumlu olarak göstermek ve kapıları olayın nedeni olarak görmek kolaycılıktır. Ancak, bir futbol maçında yaşanan bu trajediyi sosyolojik ve siyasi nedenlerle açıklamak daha anlamlıdır. Evet, içe doğru açılan kapılar bir tasarım hatasıdır, ancak bu kapılara doğru beş bin insanın yönelmesine neden olan, güvenlik güçlerinin yetersizliğinden kaynaklanan şiddet olaylarıdır (Eşel, 2021: 54).

Türk futbol tarihinin en kanlı müsabakası olarak kaydedilen ve 40 kişinin hayatını kaybettiği, onlarca kişinin yaralandığı 17 Eylül 1967'deki Kayserispor-Sivasspor karşılaşmasının üzerinden on yıllar geçmesine rağmen, olayların nedenleri hakkında farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bazı görüşler, maçın hakeminin hatalı kararlarını ön plana çıkarırken, bazıları yetersiz güvenlik önlemlerine dikkat çekmektedir. Diğerlerine göre ise iki şehir arasındaki rekabet ve ekonomik farklılıklar olayların temel nedeniydi. Kapıların içeriye açılması, Kayserispor'un gol atması ve daha önce oynanan Kayseri Havagücü-Sivas Sümerspor maçında yaşanan olaylar tali sebepler olarak görülmektedir. Her iki şehir taraftarının da spor kültürüne yeterince sahip olmaması ve stadyum içinde düzenli bir şekilde maç izleme alışkanlığının olmaması, olayların şiddetini artıran faktörlerdendir (İlhan, 2014: 189).

Ülkemizde sınıfsal ayrışma sonucu ortaya çıkan ve bilinen en eski örnek; Zeytinburnu'nda bulunan İmalat-Harbiye atölyesi işçilerinin kendi aralarında kulüp oluşturma girişimleri ile başlayan ve "Altınörs İdmanyurdu" ve "Turan Sanatkarangücü"

adlı kulüpler kurulmasıdır. Bu kulüplerin oyuncuları yöneticileri tamamen atölyede çalışan işçilerden oluşmuş olup bugün halen varlığını devam ettiren Ankaragücü Spor Kulübü'nün temelini oluşturan kulüplerdir (Hatipoğlu ve Aydın, 2007: 14).

Türkiye, farklı etnik ve bölgesel kimliklere sahip geniş bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu çeşitlilik, futbol sahasında da kendini gösterebilir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan Kürt nüfus, bölgesel futbol kulüplerini desteklemekte ve bu kulüplerin başarısını kendi kimliklerinin bir yansıması olarak görmektedir (Zelyurt, 2013: 200). Amedspor gibi kulüpler, Kürt kimliğinin ifadesi için önemli bir araç olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, futbol maçları ve taraftar etkinlikleri, etnik kimliklerin ifade edildiği ve tanındığı önemli mekânlar haline gelebilir. Özellikle büyük şehirlerde, Kürt ve Türk kökenli taraftarlar arasındaki gerilimler, zaman zaman şiddet olaylarına dönüşebilmektedir. Bu durum, etnik kimliklerin futbol aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini ve toplumsal ayrışmanın nasıl derinleştiğini gösterebilir. Örneğin, Türkiye 2. Futbol Ligi'nde mücadele eden Diyarbakır temsilcisi “Amed Sportif Faaliyetler” isimli futbol takımı etnik ayrışma sonucu ortaya çıkmıştır. Etnik kökenli siyasi partiler tarafından desteklenmekte olan Amed Spor Kulübü'nün oyuncuları ve yöneticileri, gittikleri şehirlerde ayrımcılığa, kötü tezahürata ve hatta "terörist" yakıştırmalarına maruz kalmaktadır. Bu durum, zaman zaman rakip takım taraftarlarının fiili saldırılarına da neden olabilmektedir. Ayrıca Amed Spor deplasmanına gelen takımlar ve taraftarlarda benzer mağduriyetler yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra Amed Spor takımının futbolcusu Deniz NAKİ'nin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Afrin'e yönelik Zeytin Dalı Harekâtı'na karşı Almanya'nın Köln kentinde yapılacak eyleme sosyal medyadan katılım çağrısı yapmış, Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu'nun 30 Ocak 2018 tarihli, 45 sayılı toplantısında alınan kararla 3 yıl 6 ay müsabakalardan men ve 273 bin lira para cezasına çarptırılmıştır. Bu olay, sadece spor alanında değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli bir çatışma örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Suner ve Atlı, 2018: 10).

Ülkemizde 1990'lı yıllarda, etnik ayrılıkları azaltmak için spor alanında bazı planlamalar yapılmaya çalışılmıştır. 1992-1993 sezonunda, 9 amatör takımın bir araya gelerek, Hakkâri bölgesinde bir futbol takımının doğrudan 3. Lig'e alınmasını talep etmeleri dikkat çekici olmuştur. Devlet, gençleri şiddetten ve terörden uzak tutmanın bir yolu olarak futbolu görmüş ve bu öneriyi kabul etmiştir. Hakkâri spor, hiçbir maç

yapmadan devletin desteğiyle 3. Lig'e çıkmış ve 2002 yılına kadar ligde kalmayı başarmıştır (Erdin 2005, akt, Kılıç, 2012: 70).

Futbol kulüpleri ve taraftar grupları, çeşitli politik görüşleri ve ideolojileri temsil eden platformlar olarak kullanılabilir. Türkiye'deki büyük futbol kulüplerinin taraftar grupları, belirli siyasi eğilimlerle ilişkilendirilebilmektedir. Örneğin, bazı taraftar gruplarının hükümete yakın olarak algılanabileceği, diğerlerinin ise muhalif duruşlarıyla öne çıkabileceği söylenebilir. Bu durum, futbol maçlarının sadece sportif olaylar olmanın ötesine geçerek siyasi mesajların iletilebileceği platformlara dönüşmesine yol açabilir. 2013 yılındaki Gezi Parkı protestoları sırasında Beşiktaş'ın ünlü taraftar grubu Çarşı, aktif bir rol üstlenmiştir. Çarşı grubunun protestolardaki etkinliği, spor ve siyasetin iç içe geçebileceği çarpıcı bir örnek teşkil edebilir. Bu dönemde, Çarşı'nın hükümet karşıtı duruşu geniş yankı uyandırmış ve grup liderlerine yönelik yargılamalar gerçekleştirilmiştir. Gezi Parkı protestolarına Fenerbahçe'nin taraftar Grubu 1907 ve Galatasaray'ın taraftar grubu Ultra Aslan isimleri de destek vermiştir (Özkır, 2016: 160).

Medya, Türkiye'de futbolun toplumsal ayrışmadaki rolünü pekiştiren önemli bir aktördür. Futbol maçlarını, spor programlarını ve futbol üzerine yapılan tartışmaları geniş kitlelere ulaştırarak toplumsal farkındalığı artırır ve futbolun popülaritesini pekiştirir. Ancak, medya organlarının tarafsız ve sorumlu yayıncılık ilkelerine bağlı kalmaması, toplumsal ayrışmayı derinleştirmektedir (Koca, 2019: 157). Özellikle spor gazeteleri ve televizyon kanalları, futbol kulüpleri arasındaki rekabeti ve taraftar grupları arasındaki gerilimleri sürekli olarak gündemde tutarak, bu ayrışmayı körüklemektedir.

Medyanın gücünün artmasıyla birlikte, profesyonel futbol toplulukların bir araya geldiği sosyal bir etkinlik olmaktan çıkmış, medya sektörünün önde gelen isimlerinin gelir elde ettiği bir araç haline gelmiştir. FIFA ve diğer ulusal federasyonlar ile futbol kulüpleri için en önemli gelir kaynağı yayıncılık haklarıdır. Bu durum, finansal gücü olanların oyunun akışını yönlendirmesine yol açmıştır. Televizyonun oyunun bir parçası haline gelmesiyle futbol endüstriyelleşmiş, futbolcular ve antrenörler milyonlarca dolarlık gelir elde ederken, maç biletleri pahalalanmış, stadyumlar daha lüks hale gelmiş ve taraftarlar birer müşteri olarak görülmeye başlanmıştır. Bu değişikliklerin arkasında yatan ana güç, televizyon ve onun temsil ettiği endüstridir. Televizyon, futbolu kendi kuralları doğrultusunda yeniden şekillendirerek, oyunun daha albenili bir televizyon içeriği olabilmesi için tüm katılımcıları kendi gerçekliğine uyum sağlamaya itmektedir.

Bu nedenle, futbol ve televizyon arasındaki ilişkinin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve bu ilişkinin boyutlarının hassas bir analizle ele alınması önem taşımaktadır (Arık, 2008: 220).

Futbolun dijital çağda yaşadığı dönüşüm, sosyal medyanın etkisiyle daha belirgin hale gelmiştir. Günümüzde futbol kulüpleri taraftarlarıyla etkileşim kurmak için sosyal medya platformlarını yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Sosyal medya, kulüplerin taraftarlarına daha hızlı, ucuz ve etkili bir şekilde ulaşmasını sağlarken, aynı zamanda toplumsal ayrışmaları da derinleştirebilmektedir. Sosyal medya platformları, taraftarların birbirleriyle ve kulüpleriyle anında etkileşim kurmasını sağlasa da, provokatif içeriklerin ve söylemlerin hızla yayılmasına da zemin hazırlamaktadır. Özellikle rekabetin yoğun olduğu durumlarda, sosyal medyanın bu provokatif dil kullanımı ve sansasyonel içerik üretimi, toplumsal çatışmaları körükleyebilmektedir. Sosyal medyanın futbol üzerindeki etkisi, toplumsal kimliklerin ve ayrışmaların yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır. Taraftar grupları, sosyal medya aracılığıyla kendi kimliklerini ve aidiyetlerini daha güçlü bir şekilde ifade edebilmekte, bu da farklı gruplar arasındaki çatışmaları derinleştirebilmektedir. Sosyal medyanın bu şekilde kullanımı, futbolun birleştirici etkisi yerine ayrıştırıcı bir etki yaratmasına neden olabilmektedir (Çırak, 2020: 77). Sonuç olarak, Türkiye’de futbolun toplumsal ayrışmayı derinleştiren bir araç haline gelmemesi için hem bireysel hem de kurumsal düzeyde ciddi çabalar gösterilmelidir. Futbolun birleştirici gücü, toplumsal barış ve hoşgörü için etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

4.3. Toplumsal Ayrışmanın Göstergeleri

Türkiye’de futbol, sadece bir spor dalı olmanın ötesinde, toplumsal kimliğin, aidiyetin ve ayrışmanın önemli bir göstergesi haline gelmiştir. Taraftarlık olgusu, takımın tarihsel geçmişi, başarıları, sembolleri ve değerleri gibi birçok unsura dayanırken (Araşan, 2021: 254), sloganlar, mekanlar, sanat ve siyaset gibi alanlarda ortaya çıkan ayrışmalar, futbolun toplumsal barışı tehdit eden bir unsur haline gelmesin göstergesi olabilmektedir.

4.3.1. Semboller ve Simgeler

Futbol, küresel çapta büyük bir ilgi gören bir spor dalı olup, birçok insanın gündelik hayatında ve ilgi alanlarında önemli bir yer tutar. İnsanları ortak duygular etrafında birleştiren bu spor, aynı zamanda devasa bir endüstriyi de temsil eder ve futbol kulüpleri bu endüstrinin temel yapı taşlarıdır. Kulüplerin armalarında kullandıkları semboller, hem taraftarları ortak bir kimlik altında toplamaya yönelik mesajlar taşır hem de geçmişten gelen ortak değerlere gönderme yapar. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu armalar, bir kimliğin dışavurumunun görsel bir yansıması olarak da değerlendirilebilir (Yegen ve Karayol, 2020: 105).

Türkiye'de futbol, sadece yeşil sahalarda oynanan bir oyun olmaktan çıkmış, toplumsal kimliklerin, aidiyetlerin ve ne yazık ki ayrışmaların da güçlü bir sembol ve simge diline dönüşmüştür. Bu semboller ve simgeler, taraftarlar için derin anlamlar taşırken, aynı zamanda toplumsal gerilimlerin ve ayrışmaların da bir yansıması haline gelmiştir (Özçetin ve Turan, 2015: 139).

Türkiye'deki futbol kulüplerinin amblem ve logoları, kulübün tarihini, değerlerini ve kimliğini yansıtan önemli sembollerdir. Bu semboller, taraftarlar için bir aidiyet duygusu yaratırken, kulübün kuruluş hikayesini ve gelişimini de gözler önüne serer.

Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün amblemi, 1319 (Rumi takvimde 1903) yılında kulübün kuruluşuna atıfta bulunan sayılar ve Türk bayrağından oluşur. İlk tescil edilen kulüp olması nedeniyle Beşiktaş, armasında ay-yıldız taşıma hakkına sahip tek Türk kulübüdür (BJK, 2024). Kulübün simgesi olan kartal ise gücü, özgürlüğü ve yükseklerde uçmayı temsil eder. Beşiktaş örneği, bu durumu açıkça gözler önüne sermektedir. Siyah-beyaz bayraklar, kara kartal figürleri ve takım temasını yansıtan işletme adlarıyla dolu Beşiktaş semti, Beşiktaşlılık ruhunu her köşesinde yaşatan bir semttir. Beşiktaş semti sakinleri, Beşiktaşlı kimliklerini günlük yaşamlarının her alanına yansıtır. Semtin ticari merkezi olan Köyiçi'nden ismini alan Çarşı taraftar grubu, burada yaşayan genç Beşiktaşlıların bir araya gelmesiyle doğmuştur. Sosyal, kültürel ve siyasi konularda aktif rol oynayan Çarşı, diğer taraftar gruplarından farklı olarak topluma katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşu niteliğindedir. Duyarlılığı ve etkinlikleriyle hem Türkiye'de hem de dünyada dikkat çeken bu grup, hakkında araştırmalara ve tezlere konu olacak kadar önemli bir topluluktur (Köseoğlu ve Arslan, 2015: 75).

Fenerbahçe Spor Kulübü'nün logosu ise 1910 yılında kulübün 33 numaralı üyesi Topuz Hikmet tarafından tasarlanmıştır. Logodaki beyaz çerçeve temizlik ve açık yürekliliği, kırmızı ton Türk bayrağını ve bağlılığı, sarı ve lacivert renkler ise Fenerbahçe'ye duyulan gıpta ve kıskançlıkla soyluluğu temsil eder (FB, 2024). Kulübün simgesi olan kanarya ise neşeyi, canlılığı ve mücadeleci ruhu simgeler. Özellikle Kadıköy semti, sarı-lacivert renkler ve Fenerbahçe simgeleri ile adeta bir Fenerbahçe müzesi gibidir (Özdökmeciler, 2020: 160). Maç günleri yaklaştıkça bu semboller daha da yoğunlaşır. Bağdat Caddesi başta olmak üzere, semtin dört bir yanı Fenerbahçe bayrakları ve formlarıyla donatılır. Özellikle maç günlerinde, Bağdat Caddesi'nin trafiğe kapanması ve taraftarların caddeyi doldurması, sarı-lacivert coşkunun doruğa ulaştığı anlardan biridir. Bu coşku ve aidiyet duygusu, Fenerbahçe taraftarlarını birleştirirken, aynı zamanda diğer takım taraftarlarıyla aralarında bir ayrışma hissi yaratabilir.

Galatasaray Spor Kulübü'nün amblemi, 1923 yılında Galatasaray Lisesi öğrencileri tarafından tasarlanmıştır. İlk amblem, Arapça "Gayın" ve "Sin" harflerinin iç içe geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Harf devrimiyle birlikte bu harfler yerini "G" ve "S" harflerine bırakmıştır (GS, 2024). Aslan figürü ise gücü, cesareti ve liderliği temsil eder. Bu semboller, Galatasaray taraftarları için sadece bir arma veya logo olmaktan çıkarak, kimliklerinin ve aidiyetlerinin bir parçası haline gelmiştir. Özellikle İstanbul'un Taksim ve çevresi, Galatasaraylı taraftarların bu kimliği en yoğun şekilde yaşadıkları bölgelerden biridir. Taraftarlar, Taksim ve çevresini sarı-kırmızı renkler ve Galatasaray simgeleriyle donatır. Özellikle maç günlerinde İstiklal Caddesi ve Taksim Meydanı, Galatasaraylı taraftarların buluşma noktası haline gelir. Bu durum, Galatasaray taraftarları arasında güçlü bir aidiyet duygusu yaratırken, diğer takım taraftarlarıyla aralarında bir ayrışma hissine de yol açabilir.

Trabzonspor'un renkleri ve logosu ise şehrin ve Karadeniz'in sembolü olan hamsiden ilham alınarak oluşturulmuştur. Hamsinin gümüş mavisi rengi ve gözlerinin bordosu, kulübün renklerini oluştururken, logo tasarımı ise eskimiş bir top illüstrasyonu ile tamamlanarak kulübün tarihselliğini ve futbolla olan bağına vurgular (Baş, 2008: 28). Kulübün simgesi olan kaplan ise gücü, çevikliği ve yırtıcılığı temsil eder. Trabzonspor için ise başta Trabzon olmak üzere, taraftarların yoğun olarak bulunduğu diğer illerde (örneğin, İstanbul, Ankara, İzmir) de benzer bir durum söz konusudur. Bu şehirlerde, bordo-mavi renkleri ve Trabzonspor'a ait çeşitli sembol ve simgelerle

donatılmış mekanlar, taraftarlar için bir araya gelme ve kimliklerini ifade etme noktaları haline gelmiştir.

Türkiye'de futbol, büyük şehirlerin yanı sıra Anadolu'nun farklı bölgelerindeki şehirlerde de toplumsal kimlik ve aidiyetin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Özellikle yerel futbol takımlarının maç günlerinde, statlar ve şehir meydanları takım renkleri ve sembolleriyle donatılır, taraftarların coşkulu tezahüratlarıyla dolup taşar (Biçer, 2020: 102). Bu durum, yerel kimliklerin güçlenmesine ve toplumsal bütünleşmeye katkı sağlarken, futbolun birleştirici yönünü de gözler önüne serer. Ancak, aşırı coşku ve rekabet ortamı, zaman zaman diğer takım taraftarlarıyla gerginliklere ve çatışmalara yol açabilmektedir. Bu nedenle, futbolun birleştirici gücünün ön plana çıkarılması ve olası olumsuz etkilerin minimize edilmesi için toplumsal farkındalık ve eğitim çalışmalarının önemi büyüktür.

Futbol sembolleri ve simgelerinin aşırı ve saldırgan kullanımının yanı sıra, bu sembollerde yer alan figürlerin zaman zaman düşmanlık ve nefret söylemiyle ilişkilendirilmesi, taraftarlar arasında düşmanca duyguların oluşmasına ve rekabetin sağlıksız bir boyuta taşınmasına neden olarak toplumsal ayrışmayı körükleyebilir. Bu durum, futbolun birleştirici potansiyelini gölgeleyebilir ve toplumsal barışı tehdit edebilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de futbol sembolleri ve simgeleri, taraftarlar için kimliklerini ifade etme, ait oldukları topluluğa aidiyetlerini gösterme ve ortak değerleri paylaşma aracıdır. Ancak, bu sembollerin ve simgelerin aynı zamanda toplumsal ayrışmaları derinleştirebilecek bir potansiyel taşıdığı farkında olmak önemlidir.

4.3.2. Kişiler

Futbol, sadece bir spor müsabakası olmanın ötesinde, toplumsal kimlikleri şekillendiren, sosyal bağları etkileyen ve hatta toplumsal ayrışmaları tetikleyebilen güçlü bir kültürel olgudur. Türkiye'de futbolun toplumsal ayrışmaya yol açmasında, futbolun farklı paydaşları olan futbolcular, taraftarlar, kulüp yöneticileri, hakemler, medya ve hatta futbol federasyonu gibi kurumlar belirleyici bir rol oynamaktadır.

Futbolcular, sadece saha içindeki performanslarıyla değil, aynı zamanda saha dışındaki davranışları ve söylemleriyle de taraftarları etkileme gücüne sahiptir. Bazı

futbolseverler, hayranlık duydukları futbolcularla özdeşleşerek, onların transferlerine göre takım tercihlerini değiştirebilmektedir (Dever, 2013: 100). Bu durum, futbolcuların toplum üzerindeki etkisini ve kimlik inşasındaki rollerini göstermektedir. Dolayısıyla, futbolcuların ayrımcı veya ötekileştirici söylemlerden kaçınarak, sportmenlik ve fair-play değerlerini ön planda tutmaları, toplumsal barışa katkı sağlayabilir (Genç vd., 2023: 278).

Türkiye'deki futbol kulüplerinin başarısı ve sürdürülebilirliği, büyük ölçüde taraftarlarının desteğine bağlıdır. Ancak, kulüplerin taraftarlarıyla kurdukları iletişim, bu potansiyeli tam anlamıyla değerlendirmekten uzak kalmaktadır. Türkiye'deki futbol kulüpleri, taraftarlarıyla etkili bir iletişim kurma konusunda henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır (Katırcı, 2009: 48). Ancak, bu duruma rağmen taraftarlar takımına güçlü bir aidiyet beslemekte bu güçlü aidiyet duygusu, zaman zaman rekabetçi ortamın etkisiyle toplumsal ayrışma ve kutuplaşma gibi olumsuz sonuçlara da yol açabilmektedir. Dolayısıyla, futbol kulüplerinin taraftarlarıyla etkili bir iletişim kurarak bu aidiyet duygusunu olumlu yönde kullanmaları ve toplumsal ayrışmayı önlemeye yönelik stratejiler geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır.

Taraftarlar, futbolun en görünür ve en gürültülü aktörleri olarak, hem takımlarına olan bağlılıklarını ifade etme hem de toplumsal meselelere tepki verme konusunda önemli bir role sahiptir. Taraftar grupları, ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelerek, kendilerine özgü davranış kalıpları ve söylemler geliştirebilmektedir (Doğru vd., 2021: 240). Bu söylemler, zaman zaman kamuoyunda büyük tartışmalara yol açabilecek kadar etkili olabilmektedir. Ancak, taraftarların tutum ve davranışları, bazı durumlarda ayrışmayı körükleyebilmektedir. Özellikle rakip taraftarlara, hakemlere ve spor medyasına yönelik olumsuz algılar, tribünlerde şiddet olaylarının artmasına zemin hazırlayabilmektedir (Kuru ve Var, 2009: 151). Örneğin, 2011 yılında Fenerbahçe-Galatasaray derbisi sonrası yaşanan olaylar, taraftarların şiddet eğiliminin ne denli yıkıcı sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir (www.aa.com.tr 12.05.2012) Bu nedenle, taraftarların sorumlu bir şekilde hareket etmeleri, şiddetten uzak durmaları ve farklılıkları kabul etmeleri gerekmektedir.

Taraftarların tutum ve davranışlarının yanı sıra, kulüp yöneticilerinin de toplumsal ayrışmada önemli bir rolü vardır. Yöneticilerin açıklamaları ve transfer politikaları, taraftarların tutumlarını ve davranışlarını etkileyebilmekte ve dolayısıyla toplumsal ayrışma süreçlerine katkıda bulunabilmektedir (Koçer, 2012: 118). Yöneticilerin, ayrımcı

söylemlerden kaçınarak, tüm taraftar gruplarına eşit mesafede durmaları ve şiddeti teşvik eden davranışları engellemeleri gerekmektedir. Ayrıca, kulüplerin toplumsal sorumluluk projeleriyle ayrımcılıkla mücadele ve toplumsal barışa katkı sağlamaları da önemlidir. Örneğin, Medipol Başakşehir ile Paris Saint-Germain arasında oynanan Şampiyonlar Ligi karşılaşmasında maçın dördüncü hakemi tarafından yapılan ırkçı söylem hem ülkemizde hem de dünyada birçok kulübün açıklamalar yaparak tepki göstermesine neden olmuştur (www.aa.com.tr 09.12.2020)

Futbolun toplumsal ayrışmaya etkisinde hakemler ve medya da önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, hakemlerin verdiği kararlara gereken hassasiyeti göstermemesinin futbol şiddetini önemli ölçüde tırmandıran bir unsur olduğunu ortaya koyuyor. Hakemin hatalı bir kararı, rakip veya ev sahibi takım taraftarları arasında ciddi gerginliklere ve hatta maçın gölgede kalmasına neden olabiliyor (Erdem, 2018: 14). Çocukların televizyon karşısında geçirdiği zamanlarda medyada yer alan futbol şiddeti içerikli haberler, Albert Bandura'nın sosyal öğrenme teorisiyle (1977) açıklanabileceği gibi, şiddeti normalleştirerek, şiddet eylemlerini meşrulaştırabilir ve çocukların ileride bu konuya dair sergileyecekleri davranışları etkileyebilir (Tatlıoğlu, 2021: 25).

Futbol şiddetini tetikleyen faktörler arasında futbol federasyonu, kulüp yöneticileri, futbolcular, hakemler, teknik ekip, rakip taraftarlar ve amigolar, güvenlik güçleri, medya ve sosyal medyadaki taraftar grupları yer almaktadır. Ayrıca, kalabalıklar içindeki kötü niyetli bireyler veya gruplar da şiddeti körükleyebilir. Federasyonun hatalı veya adaletsiz kararları, antrenör ve teknik direktörlerin kışkırtıcı söz ve davranışları, futbolcuların haksız oyunları ve saldırgan tutumları, provokatörlerin pankart ve sloganları, amigoların veya tribün liderlerinin şiddet eğilimli hareketleri, medyanın taraftarı kışkırtan haberleri, rakip takımın hakaretleri, pankartları ve kışkırtıcı davranışları gibi unsurlar da spor müsabakalarında yaşanan şiddet olaylarının nedenleri arasındadır (Ekizoğlu, 2021: 49). Bu nedenle, futbol şiddetinin önlenmesi için tüm paydaşların sorumluluk alması ve iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.

İnsanlar, destekledikleri takımların geçmiş başarıları, sembol haline gelmiş oyuncular ve toplumdaki algıları sayesinde takımlarına bağlılık duyarlar (Doğru vd., 2021: 90). Futbol takımı taraftarlığı, arkadaş seçiminden ev dekorasyonuna kadar geniş bir yelpazede etkisi olan, güçlü bir aidiyet ve kimlik duygusu yaratır. Bir futbol takımını tutmak, aynı zamanda bir gruba ait olma anlamına gelir. Bu bağlamda, futbol seyircilerini

sadece geçici ve örgütsüz bir kalabalık olarak tanımlamak eksik bir bakış açısı olur. Futbol taraftarları ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelir, görev dağılımı yapar ve kendilerine özgü davranış kalıpları geliştirirler. Birliktelikleri ve faaliyetleri sadece maç süresiyle sınırlı kalmaz, yaşamlarının her alanına yayılır. Bu nedenle, taraftarlar toplu olarak hareket ettiklerinde, tıpkı takımlarının forması gibi, düşüncelerini ve söylemlerini de yansıtır. Taraftarların oluşturduğu bu ortak söylem, zaman zaman kamuoyunda büyük tartışmalara yol açarak önemli bir hale gelir (Doğru vd., 2021: 240). Ancak, bu aidiyet duygusu, kendi grubunu yüceltme ve rakip grupları aşağılama eğilimine dönüştüğünde, toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir.

Sonuç olarak, futbolun farklı paydaşlarının rolleri ve sorumlulukları göz önünde bulundurulduğunda, sorunun çözümü için bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir. Futbolcuların, yöneticilerin, hakemlerin ve medyanın daha sorumlu davranması, taraftarların şiddetten uzak durması ve farklılıkları kabul etmesi, futbolun birleştirici gücünün yeniden tesis edilmesi için atılması gereken adımlardır. Ayrıca, futbol federasyonu ve diğer ilgili kurumların da şiddeti ve ayrımcılığı önlemeye yönelik politikalar geliştirmesi ve etkin bir şekilde uygulaması büyük önem taşımaktadır. Ancak bu şekilde futbol, toplumsal barışa ve bütünleşmeye katkı sağlayan bir araç haline gelebilir.

4.3.3. Söylemler/Slogan/Anlatı

Futbol taraftarlarının kullandığı sloganlar, tezahüratlar ve anlatılar, grup kimliğini pekiştirirken diğer gruplarla olan ayrımı derinleştirir. Bu söylemler, sadece bir takımın desteklenmesinden daha fazlasını ifade eder; aynı zamanda bir topluluğun, bir inancın ve bir yaşam tarzının da temsilcisi olabilir. Medya tarafından yapılan futbol yorumları ve haberler, bu söylemleri daha da geniş bir kitleye yayarak, toplumsal ayrışmayı etkileyebilir.

Futbol seyircileri, takımlarının renklerini yansıtan formalar, bayraklar, atkılar ve şapkalar gibi çeşitli aksesuarlarla kendilerini donatırlar. Bu görsel öğeler, sadece bir bağlılık ifadesi değil, aynı zamanda taraftarların ortak bir kimlik etrafında kenetlenmesini sağlayan güçlü semboller olarak işlev görür. Özellikle bayraklar, kalabalıklar arasında dikkat çekmek ve televizyon ekranlarında yer almak için kullanılan, grubun gücünü ve

varlığını gösteren önemli araçlardır. Bu sayede taraftarlar, hem kendi aralarında bir aidiyet duygusu oluşturur hem de daha geniş kitlelere görünürlük kazanır. Özellikle marjinal gruplar için bu durum, kendi seslerini duyurma ve varlıklarını ifade etme fırsatı sunar. Stadyumlarda hep bir ağızdan yükselen tezahüratlar, söylenen şarkılar ve atılan sloganlar, taraftarların kimliklerini pekiştiren ritüelleşmiş söylemlerdir. Ancak bu söylemlerin birleştirici ve kimlik inşası gibi olumlu fonksiyonlarının yanı sıra, bazen siyasi mesajlar, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi, militarizm ve faşizm gibi ayrımcı ve zararlı içeriklere de dönüşebildiği unutulmamalıdır (Ekizoğlu, 2021: 45). Bu durum, futbolun birleştirici gücünü zedeleyerek toplumsal ayrışmayı derinleştirme potansiyeli taşır.

Aynı takımın taraftarları arasında dahi farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Galatasaray SK taraftarları içinde "UltrAslan" ve "Boys Of Hell" gibi; Fenerbahçe SK taraftarları arasında "Genç Fenerbahçeliler" ve "ÜniFB" gibi; Beşiktaş JK taraftarları arasında ise "Çarşı" ve "Deplasman Kartalları" gibi gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar, belirli konularda farklı görüşlere sahip olsalar da ortak paydaları olan takım sevgisi etrafında birleşirler. Ancak takımlarına destek verme biçimleri, benimsedikleri değerler ve iletişim tarzları bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Bu farklılıklar, tribünlerde farklı söylemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Kimi gruplar daha geleneksel tezahüratları tercih ederken, kimileri daha modern ve marjinal söylemler kullanabilir. Kimileri daha çok takımın başarısına odaklanırken, kimileri toplumsal veya siyasi mesajlar vermeyi amaçlayabilir. Bu durum, tribünlerde çok sesli bir ortamın oluşmasına ve farklı kimliklerin ifade edilmesine olanak tanısa da aynı zamanda grup içi rekabet, çatışma ve hatta ayrışmaya da zemin hazırlayabilir (Doğan, 2019: 235). Bu da gösteriyor ki, ortak bir tutku olan futbol, aynı zamanda farklı gruplar arasında gerilimi artırarak ayrışmayı körükleyebilir. Bu durum, toplumsal kimliklerin ve değerlerin çatıştığı bir alan olan futbolun, ayrıştırıcı bir kuvvet olarak işlev görebileceğini ortaya koymaktadır.

Stadyumlar, sokaklar ve sosyal medya platformları, zaman zaman politik hareketliliğe sahne olur. Bu tür durumlarda, bazı taraftar grupları sessiz kalmayı tercih ederken, bazıları ise aktif olarak bu olaylara katılma eğilimi gösterir (Ergen ve Aydeniz, 2020: 106). "Fenerbahçe Cumhuriyeti", "Galatasaray Türkiye'dir" ve "Halkın Takımı Beşiktaş" gibi söylemler, kulüpleri sadece bir spor takımı olmaktan çıkarıp daha geniş bir kimlik ve ideolojiyle özdeşleştirir. Bu söylemler, taraftarlar arasında güçlü bir aidiyet

duygusu yaratırken, aynı zamanda karşıt görüşteki taraftarlarla aralarında derin bir ayrışma da yaratabilir. Örneğin, "Fenerbahçe Cumhuriyeti" sloganı, Fenerbahçe taraftarları arasında birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirirken, diğer takım taraftarları tarafından dışlayıcı ve hatta tehditkâr olarak algılanabilir. Benzer şekilde, "Galatasaray Türkiye'dir" sloganı, Galatasaraylılar için gurur kaynağı olurken, rakip takım taraftarları tarafından kibirli ve üstünlük taslayan bir ifade olarak görülebilir. Bu tür ayrıştırıcı söylemler, tribünlerde gerginlik yaratır, çatışmalara yol açar ve futbolun birleştirici gücünü zedeler (Doğan, 2019: 241).

Bu durum, futbolun sadece bir spor müsabakası olmaktan çıkıp, toplumsal ve siyasi kimliklerin çatıştığı bir arenaya dönüşmesine neden olur. Taraftarlar, sadece takımlarını desteklemekle kalmaz, aynı zamanda benimsedikleri ideolojiyi de savunurlar (Erdem, 2010: 381). Bu da futbol maçlarının, farklı dünya görüşleri arasındaki gerilimin arttığı bir ortam haline gelmesine yol açar. Sonuç olarak, ayrıştırıcı sloganlar, futbolun toplumsal ayrışmayı derinleştiren bir araca dönüşmesine katkıda bulunur.

Taraftar kimliği, zaman zaman kendini "biz" ve "onlar" şeklinde bir karşıtlık üzerinden inşa eder. Bu durumda, taraftar kendine yabancı olan her şeyi tehdit olarak algılar, ötekileştirir ve düşmanlaştırır. Bu düşmanlaştırma süreci, toplumsal bölünmeyi derinleştirerek iktidarlar için kontrolü kolaylaştırır. Günlük yaşamdan başlayarak, sözlü ve fiziksel şiddet, futbol aracılığıyla toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelir. Özellikle ırkçı içerikli bu şiddet, iktidarın hedef aldığı azınlık gruplar üzerinde hem siyasi hem de toplumsal baskı oluşturarak toplumsal muhafazakarlaşma ve mantıksızlaşmaya yol açabilir (Çoban, 2008: 73). Bu durum, futbolun birleştirici olmaktan çıkıp ayrıştırıcı bir araca dönüştüğünü gösteren önemli bir göstergedir.

Türkiye'deki futbol tezahüratları, sadece takım motivasyonunu artırmak veya duygusal ifade aracı olmakla sınırlı değildir. Aynı zamanda toplumsal ayrışmanın da önemli bir göstergesi olabilirler. Saha dışı üstünlük sağlama, şiddete teşvik etme, protesto veya eleştiri amaçlı kullanılan tezahüratlar, tribünlerdeki ayrışmayı derinleştiren ve toplumsal kutuplaşmayı körükleyen birer araç haline gelebilir. Özellikle rakip takıma veya taraftar grubuna yönelik aşağılayıcı, hakaret içerikli veya tehditkâr tezahüratlar, düşmanlık duygularını körükleyerek futbolun birleştirici özelliğini zedeler (Doğan, 2017: 46). Bu tür söylemler, sadece tribünlerde değil, toplumun genelinde de ayrışmayı derinleştiren bir etkiye sahip olabilir.

Futbol maçlarında şiddetin yaygınlaşmasıyla birlikte, tribünlerde şiddeti öven ve normalleştiren söylemler de sıkça duyulmaya başlanmıştır. "...Futbol şiddettir, futbol holiganlıktır, futbol adam bıçaklamaktır" gibi tezahüratlar, taraftar grupları arasında yaygınlaşarak futbol kültürüne nüfuz etmiştir. Bu tür söylemler, şiddeti sadece kabul edilebilir bir davranış olarak göstermekle kalmaz, aynı zamanda onu teşvik eden bir rol de oynar. Bu durum, futbolun birleştirici ve eğlendirici yönünü gölgeleyerek, rekabetin düşmanlığa dönüştüğü bir ortam yaratır. Şiddeti öven söylemler hem tribünlerde hem de toplumda şiddetin normalleşmesine katkı sağlayarak, toplumsal ayrışmanın ve kutuplaşmanın derinleşmesine neden olur (Ceyhan, vd., 2016: 1).

Tezahüratlar, futbol kültürünün önemli bir parçası olmanın ötesinde, birer sözlü gelenek unsuru olarak da değerlendirilmelidir (Çakır ve Korkmaz, 2015: 847). Ancak taraftarlık araştırmalarında genellikle şiddet ve holiganizm gibi olumsuz yönlere odaklanılmış, tezahüratların kültürel ve kimlik inşasındaki rolü göz ardı edilmiştir. Bu durum, futbol söylemlerinin çok yönlü doğasını anlamamızı engelleyerek, toplumsal ayrışmanın altında yatan nedenleri tam olarak kavramamızı zorlaştırır. Tezahüratlar, sadece takım sevgisini ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda taraftarların ortak değerlerini, tarihsel bağlarını ve sosyal kimliklerini de yansıtır (Hacısoftaoğlu, 2012: 162). Bu nedenle, tezahüratların içeriği ve kullanım şekli, tribünlerdeki grup dinamiklerini ve toplumsal ayrışmanın kökenlerini anlamak için önemli ipuçları sunabilir.

1980'li yıllarda popüler olan "Siyah-Beyaz, En Büyük Beşiktaş" ve "En Büyük Fener, Başka Büyük Yok!" gibi veya "Ne Sağcıyız Ne Solcu Futbolcuyuz, Futbolcu" gibi tezahüratlar, daha çok takım kimliği ve rekabet üzerine odaklanırken, 1990'lı yıllara gelindiğinde ülkenin içinden geçtiği zorlu sürecin etkisiyle tribünlerde siyasi ve toplumsal içerikli söylemler daha belirgin hale gelmiştir. Özellikle Diyarbakırspor maçlarında sıkça duyulan "PKK dışarı" gibi sloganlar, futbolun sadece sportif bir rekabet alanı olmaktan çıkıp, toplumsal ve siyasi gerilimlerin dışa vurulduğu bir platforma dönüştüğünü göstermektedir (Çakır ve Korkmaz, 2015: 852). Bu durum, futbolun birleştirici gücünü zayıflatarak ayrışmayı ve kutuplaşmayı körükleyen bir faktör haline gelmesine yol açmıştır.

Futbol tezahüratlarının çok yönlü doğası hem birleştirici hem de ayrıştırıcı bir potansiyel barındırır. Bir yandan, takımın moralini yükseltmek, oyuncular ve taraftarlar arasında birlik duygusunu pekiştirmek ve coşkuyu artırmak amacıyla bilinçli olarak

oluşturulan tezahüratlar, akılda kalıcılığı artırmak için genellikle ritmik ve kafiyeli bir yapıya sahiptir. Bu tür tezahüratlar, taraftarların duygusal bağlarını güçlendirerek ortak bir kimlik oluşturmalarına katkı sağlar. Ancak diğer yandan, "ölmeye geldik" gibi aşırı bağlılığı ifade eden veya rakip takıma yönelik düşmanca söylemler içeren tezahüratlar, bir yandan taraftarlar arasında güçlü bir bağ oluştururken, diğer yandan şiddet ve fanatizmi körükleyerek toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir (Zelyurt, 2014: 245).

Bu türden söylemlerin tehlikeli etkileri, sadece tribünlerle sınırlı kalmaz. Bir spor müsabakası sırasında yapılan uygunsuz bir davranış veya söylemin cezasız kalması, diğer seyircileri de benzer davranışlarda bulunmaya teşvik edebilir (Şakar ve Sarıkan, 2023: 438). Bu durum, futbolun birleştirici yönünü gölgeleyerek, şiddetin ve ayrışmanın normalleştiği bir ortam yaratır. Dolayısıyla, tezahüratların gücü, aynı zamanda futbolun toplumsal ayrışmaya yol açma potansiyelini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle, tezahüratların hem olumlu hem de olumsuz etkilerini göz önünde bulundurarak, futbolun birleştirici gücünü öne çıkaran ve ayrımcılığı reddeden bir tribün kültürü oluşturmak büyük önem taşır.

4.3.4. Mekânlar (Şehir/İlçe veya Semt/Stat/İş yeri/Cafe)

Futbol, mekanlar üzerinden de toplumsal ayrışmayı etkiler. Stadyumlar, takım taraftarlarının buluşma noktasıdır ve bu mekanlar, aynı zamanda toplumsal ayrışmanın fiziksel bir temsili olabilir. Bir şehirdeki veya semtteki futbol maçları, o bölgenin kimliğini şekillendirebilir ve bölge halkının diğer gruplarla olan ilişkisini etkileyebilir. İş yerleri ve kafeler, özellikle maç günlerinde, taraftarların toplandığı ve maçları izlediği mekanlar olarak, toplumsal ayrışmayı pekiştiren diğer önemli yerlerdir. Bu mekanlar, taraftarların bir araya gelip, takımlarını desteklerken aynı zamanda "biz" ve "onlar" arasında bir ayrım yaratarak toplumsal kimliklerin pekişmesine ve diğer gruplara karşı bir ayrışma hissinin oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Stadyumlar, sadece spor müsabakalarının gerçekleştiği alanlar değildir. Aynı zamanda taraftarların geçmiş zaferleri, hayal kırıklıklarını ve coşkularını paylaştığı, ortak duygularla birbirine bağlandığı özel mekanlardır. Takımlar arasındaki rekabetin ötesinde, taraftarların bu rekabete dahil olmasını sağlayan en önemli unsur tezahüratlardır. Tezahüratlar, taraftarların ortak bir ses ve kimlik oluşturmalarına yardımcı olarak

takımlarına olan duygusal bağlarını güçlendirir ve stat atmosferini daha da yoğunlaştırır (Çakır ve Korkmaz, 2015: 854).

Türkiye'de futbol, milliyet temelli bir ayrışmadan ziyade daha çok bölgesel kimliklerle şekillenir. Milliyetçi duygular genellikle sadece milli maçlarda veya birkaç özel takımın karşılaşmalarında belirginleşir. Ülke genelinde futbol rekabetti, aynı coğrafi bölgedeki takımlar (örneğin Elazığspor - Malatyaspor) veya aynı şehirdeki rakip takımlar (örneğin Adanaspor - Adana Demirspor, Karşıyaka - Göztepe) arasında yaşanır. Ancak bu çekişmeler, ülke çapında yaygın ve etkili bir milliyetçi rekabete dönüşmez (Doğan, 2017: 10). Bu durum, bölgesel aidiyetin ve rekabetin toplumsal ayrışmayı pekiştirici bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Stadyumlar, bir şehrin ve o şehirde yaşayan insanların dünya görüşlerini, ideolojik yaklaşımlarını ve yabancılara karşı tutumlarını gözlemlemek için eşsiz birer pencere sunar. Taraftar grupları, stadyumlarda sergiledikleri pankartlar, tezahüratlar ve bayraklarla sadece destekledikleri takımın ve şehrin kültürünü değil, aynı zamanda kendi ideolojik duruşlarını da açıkça ortaya koyarlar. Stadyumlar, toplumdaki ilişkilerin bir aynası gibidir. İnsanlar arasındaki tüm etkileşim biçimleri, olumlu veya olumsuz olsun, stadyum ortamında gözlemlenebilir. Bu nedenle stadyumlar hem ortak bir paydada buluşulan hem de farklılıkların ve anlaşmazlıkların yüzeye çıktığı alanlardır (Gürel ve Akkoç, 2011: 363). Bu nedenle, stadyumlar, toplumsal farklılıkların ve ayrışmaların gözlemlenebileceği önemli mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Futbol stadyumları, sözlü ve fiziksel şiddeti besleyen bir ortam yaratarak, toplumsal tepkinin sisteme yönelmesini engeller ve irrasyonel bir şekilde gerilimin boşalmasına zemin hazırlar (Çoban, 2008: 61). Bu durum, stadyumların şiddet yoluyla toplumsal ayrışmayı derinleştirebileceği ve farklı gruplar arasındaki düşmanlığı körükleyebileceği anlamına gelmektedir.

Stadyumlarda toplanan taraftarlar, tezahüratları hep birlikte oluşturur, pankartları genellikle ortaklaşa hazırlarlar. Maç sırasında binlerce kişi anında tezahüratlara katılır ve tribünde önceden hazırlanmış görsel şovları eş zamanlı olarak sergilerler. Bu durum, stadyumdaki taraftarları adeta tek bir canlı organizma gibi hareket eden binlerce kişilik bir topluluğa dönüştürür. Bu organizmanın iç ve dış dünyayla iletişim kurduğu dil ise tezahüratlar, sloganlar ve pankartlardan oluşur (Doğan, 2019: 235). Bu kolektif kimlik

ve davranışlar, taraftarları diğer gruplardan ayırarak toplumsal ayrışmayı pekiştirebilmektedir.

Modern teknoloji ve internetin sunduğu iletişim olanakları, İstanbul dışındaki futbolseverlerin Anadolu takımlarına olan bağlılıklarını güçlendirerek, bu takımların taraftar sayısının artmasına katkı sağlamaktadır (Sönmez, 2011: 135). Bu durum, bölgesel kimliklerin güçlenmesine ve dolayısıyla toplumsal ayrışmanın farklı bir boyut kazanmasına yol açabilmektedir.

İnsanların takım tutma nedenlerinden biri de doğup büyüdükları bölgeye duydukları bağlılıktır. Bu durum hem memleketlerine olan sadakatlerini göstermelerine hem de milliyetçi duygularını pekiştirmelerine yardımcı olur. Ancak bölgesel aidiyet, Türkiye'de takım tutma konusunda belirleyici bir faktör değildir. Zira ülkenin dört bir yanındaki taraftarların çoğu, hatta sıradan futbolseverler bile "üç büyükler" olarak adlandırılan İstanbul takımlarından birini destekler. Türkiye'nin her köşesinde insanlar ya Beşiktaşlı ya Fenerbahçeli ya da Galatasaraylıdır. Bu durumun açık bir nedeni yoktur. İstanbul takımları, Anadolu'nun her yerinden gelen taraftarları hiçbir soru sormadan kucaklar. Ayrıca, bazı insanlar öncelikli olarak İstanbul takımlarını desteklerken, aynı zamanda "kendi yörelerinin takımlarını" da tutabilirler. "Ulusal olarak Fenerbahçe'yi, yerel olarak Sivasspor'u tutuyorum" gibi bir ifade bu durumu daha iyi açıklar (Dever, 2013: 99). Ancak bu durum, aynı zamanda bölgesel kimliklerin ve rekabetin toplumsal ayrışmayı körükleyebileceği bir potansiyel taşımaktadır.

4.3.5. Sanat

Futbol, Türkiye'de sadece bir spor dalı olmanın ötesinde, toplumsal kimliği, kültürü ve hatta siyasi görüşleri yansıtan bir olgu haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda, futbolun "sanat" olarak adlandırılması ve bu kavram üzerinden yapılan tartışmalar, sporun toplumsal ayrışmayı derinleştirme potansiyelini gözler önüne sermektedir.

Futbolun "sanat" olarak tanımlanması, sporun estetik ve kültürel boyutunu vurgulamakla birlikte, aynı zamanda bir ideoloji aracı olarak kullanılmasına da zemin hazırlamaktadır. Futbol ve sanatın kesişimi, futbolun toplumsal ayrışma üzerindeki etkisini anlamak için zengin bir kaynaktır. Futbolu konu alan filmler, resimler, heykeller, tiyatro oyunları ve müzik eserleri, futbol kültürünün ve taraftarlığın derinlemesine

incelenmesini sağlar. Bu sanat eserleri, futbolun toplumsal hayatın bir parçası olarak nasıl yerleştiğini ve toplumsal ayrışmayı nasıl yansıttığını veya etkilediğini gösterir. Örneğin, bir futbol takımını kötüleyen bir sinema filmi, resim, heykel, tiyatro oyunu veya müzik parçası, karşıt takım taraftarları arasında ayrışmayı tetikleyebilir ve düşmanlık duygularını körükleyebilir. Sanat, futbolun sadece bir oyun olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir fenomen olduğunu ortaya koyar.

Özellikle belirli takımları destekleyen taraftar grupları, futbolu kendi kimliklerini ve değerlerini ifade etmenin bir yolu olarak görmekte, rakip takımları ve taraftarlarını ise "öteki" olarak konumlandırmaktadır. Sanat ve spor, insanlığın varoluşundan itibaren bireylerin zihinsel, duygusal ve fiziksel ifadelerini dışa vurmalarının temel yolları olmuştur. Bu iki alan, evrensel değerlere hitap eder, insanı merkeze alır ve insanlar arasında güçlü bir etkileşim alanı yaratır. Sanat ve sporun toplum üzerindeki etkisi büyüktür. Bazen siyasetten bağımsız olmaları gerektiği savunulsa da bu iki alanın siyasetle olan ilişkisi kaçınılmazdır (Suner ve Atlı, 2018: 4).

Bu durum, futbol maçlarının sadece sportif bir rekabet olmaktan çıkıp, toplumsal gerilimlerin ve çatışmaların tetikleyicisi haline gelmesine neden olmaktadır. Stadyumlarda yaşanan şiddet olayları, nefret söylemleri ve ayrımcı davranışlar, futbolun toplumsal ayrışmayı derinleştirme potansiyelini gözler önüne sermektedir. Futbol ve sinema, biri spor diğeri sanat dünyasına ait iki farklı disiplin olarak görünse de, aralarında sürekli bir etkileşim vardır. Bu etkileşimin temel nedeni, her iki alanın da özünde benzer nitelikler taşımasıdır. İnsan tarafından yaratılan ve geliştirilen futbol ve sinema, doğası gereği insanı temel alır ve ondan beslenir (Anadolu, 2013: 55).

Futbol kulüpleri, taraftar grupları ve medya, futbolu toplumsal barışı ve hoşgörüyü teşvik eden bir araç olarak kullanma konusunda daha aktif bir rol üstlenmelidir. İster sözlü ister enstrümantal olsun, müzik insan vücudu ve duyguları üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Spor salonları ve diğer spor alanlarında çeşitli müzik türlerinin çalındığı yaygın bir uygulamadır. İnternet üzerindeki en popüler video platformlarında "müzik" ve "motivasyon" kelimeleriyle yapılan aramalarda, spor yaparken motivasyonu ve performansı artıran müzik listeleri sıkça karşımıza çıkar. Bu bağlamda, özellikle futbol olmak üzere profesyonel spor müsabakalarında taraftarların marşlar ve tezahüratlarla hem destekledikleri sporcuları hem de kendilerini motive ettiği söylenebilir (Çakır ve Korkmaz, 2015: 855).

Bu bağlamda, futbolun sadece sportif başarıya odaklanmak yerine, toplumsal değerleri ve ahlaki ilkeleri de gözeten bir anlayışla yönetilmesi gerekmektedir. Futbol kulüpleri, taraftar grupları arasında diyalog ve iş birliğini teşvik etmeli, şiddet ve ayrımcılığa karşı sıfır tolerans politikası benimsemelidir. Futbolun toplumsal sorumluluğunu gözeten bir anlayışla yönetilmesi, sporun toplumsal barışı ve hoşgörüyü teşvik eden bir araç olarak kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Futbol, toplumsal ayrışmaya iki yönlü bir etki yapar. İlk olarak, toplumdaki mevcut ayrışmaları görünür kılabilir, yaygınlaştırabilir, derinleştirebilir veya keskinleştirebilir. İkinci olarak, futbolun kendisi yeni bir toplumsal ayrışma kaynağı olabilir. Benzer özelliklere veya imkanlara sahip insanlar, tuttukları futbol takımları nedeniyle birbirinden ayrışabilirler. Takım tutma düzeyi ve yaşanan süreçler, bu ayrışmanın şiddeti üzerinde belirleyici olabilir. Fanatizm, rekabetin kızıştığı dönemler ve kitle psikolojisi, farklı düzeylerde ve şekillerde toplumsal ayrışmaya yol açabilir.

Futbol, birleştirici ve ayrıştırıcı etkileriyle çelişkili bir yapı sergiler. Milli maçlar ve büyük turnuvalar, ortak bir tutku etrafında kenetlenme yaratsa da rekabetçi yapısı, taraftarlık kültürü ve kimlik çatışmaları toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir. Rakip takımlar arasındaki rekabet, şiddet ve düşmanlık duygularına yol açarak toplumsal barışı tehdit edebilir. Bu durum, futbolun toplumsal etkilerinin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü gösterir.

Futbolun birleştirici yönü, özellikle milli takım maçları ve büyük turnuvalarda belirginleşir. Farklı sosyal gruplardan insanlar, milli takımın başarısı için birleşir. Bu durum, milliyetçilik duygusunu güçlendirir ve toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunur. Ancak, futbolun ayrıştırıcı yönü de bir o kadar güçlüdür. Derbi maçlar ve rekabetin yoğun olduğu karşılaşmalar, taraftarlar arasında gerginlik ve şiddete yol açabilir. Bu da futbolun toplumsal ayrışmayı derinleştirme potansiyelini gösterir.

Türkiye'de toplumsal ayrışmanın futbol üzerinden nasıl tetiklendiğini ve derinleştiğini anlamak için çeşitli faktörler incelenmiştir. Ekonomik eşitsizlikler, farklı sosyo-ekonomik grupların farklı takımları desteklemesine ve bu takımların temsil ettiği değerler üzerinden ayrışmaya neden olabilir. Etnik ve kültürel farklılıklar, futbol takımlarının etnik veya bölgesel kimliklerle özdeşleşmesiyle ayrışmayı körükleyebilir. Siyasi kutuplaşma, futbol kulüplerinin ve taraftar gruplarının siyasi arenada taraf olmalarıyla toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir. Eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri, farklı eğitim seviyesindeki bireylerin farklı takımları desteklemesine ve bu durumun toplumsal ayrışmayı pekiştirmesine yol açabilir. Medya, taraflı yayınlar ve kışkırtıcı söylemlerle futbol üzerinden toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir. Bu bulgular, futbolun toplumsal

ayrışmayı tetikleyen ve derinleştiren birçok faktörle etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Medya organlarının tutumu, futbolun toplumsal ayrışmayı derinleştirme potansiyelini ortaya koyan bir diğer önemli faktördür. Taraflı yayınlar ve kışkırtıcı söylemlerle, özellikle rekabetin yoğun olduğu dönemlerde, medya organları taraftarları birbirine karşı kışkırtabilir ve bu da toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir.

Türkiye'de futbol, toplumsal bir yapı taşı olarak görülebilir. Ülkenin tarihsel, siyasal ve kültürel dinamikleri futbol sahasına da yansır. Bölgesel kimlikler, futbol takımlarının yerel kimliklerle özdeşleşmesiyle ayrışmayı körükleyebilir. Taraftar grupları arasındaki rekabet, zaman zaman şiddet ve düşmanlık duygularına yol açarak toplumsal barışı tehdit edebilir. Siyasi müdahaleler, futbolun siyasallaşmasına ve toplumsal ayrışmanın derinleşmesine neden olabilir.

Futbol kulüplerinin sembolleri (renkler, logolar, marşlar), taraftarlar için güçlü bir kimlik ve aidiyet kaynağıdır. Ancak, bu sembollerin aşırı kullanımı ve rakip takımlara yönelik düşmanca söylemler, toplumsal ayrışmayı derinleştirebilir. Futbolla ilgili tüm kişilerin söylemleri taraftarları etkileyebilir ve ayrışmayı körükleyebilir. Irkçı, cinsiyetçi veya ayrımcı söylemler, futbolun birleştirici gücünü zedeler ve toplumsal ayrışmayı derinleştirir. Bu bulgu, futbolun sembolik ve söylemsel boyutunun toplumsal ayrışma üzerindeki etkisini vurgular.

Futbol stadyumları, şehirler, semtler, iş yerleri ve kafeler gibi futbolla ilişkili mekanlar, toplumsal ayrışmanın gözlemlenebildiği ve deneyimlendiği alanlardır. Bu mekanlar, taraftarların bir araya gelerek ortak kimliklerini pekiştirdiği, ancak aynı zamanda diğer gruplara karşı ayrışma hislerini de beslediği yerlerdir. Şehir ve semtlere atfedilen siyasal anlamlar futbol takımları üzerinden daha görünür olabilir. Türkiye’de Diyarbakır, Bursa, Gençlerbirliği gibi birçok takımın maçlarında siyasal ayrışmaya dair hadiseler yaşanabilir. Özellikle ülkede yaşanan siyasal süreçler, bu tür takımların maçlarının farklı düzeylerde siyasal ayrışma yaşanmasına uygun bir zemin hazırladığı gözlenmektedir.

Futbol temalı sanat eserleri (filmler, şarkılar, resimler vb.) de bu ayrışmayı yansıtabilir veya etkileyebilir. Örneğin, bir futbol takımını veya taraftar grubunu olumsuz bir şekilde tasvir eden bir film veya şarkı, karşıt gruplar arasındaki gerilimi artırabilir. Bu

bulgu, futbolun fiziksel ve sanatsal mekanlardaki yansımalarının toplumsal ayrışmayı nasıl etkilediğini göstermektedir.

Siyasi aktörler, futbolun kitleleri harekete geçirme potansiyelini kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda toplumu manipüle etmeye çalışabilirler. Futbol kulüplerine yapılan siyasi müdahaleler, taraftar gruplarının siyasallaşması ve futbolun propaganda aracı olarak kullanılması, toplumsal ayrışmayı derinleştiren ve siyasi kutuplaşmayı artıran faktörlerdir.

Toplumun futbola bağlı olarak değer atfettiği kişi veya kişilerin siyasal alana yönelmesi, futbolun siyasallaşmasına ve dolayısıyla da siyasal ayrışmaya aracılık etmesine sebep olmuştur. Sosyal olanın siyasal olana evrilmesinde futbol önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Siyasal simge veya sembolün futbol etkinliklerinde kullanılması, sporun siyasallaşmasının yanı sıra toplumdaki siyasal ayrışmanın bu simge ve semboller üzerinden yeniden üretilmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle uluslararası müsabakalarda bu türden örneklerle sıklıkla karşılaşılabilir.

Milli futbolcu Merih Demiral'ın 2023 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda attığı golden sonra yaptığı "Bozkurt" işareti, futbolun sadece sportif bir etkinlik olmadığını, aynı zamanda siyasi ve kültürel mesajların da iletildiği bir alan olduğunu göstermektedir. Bu eylem, bir yandan milliyetçi duyguları ifade ederken, diğer yandan bazı kesimler tarafından siyasi bir mesaj olarak algılanmıştır. Bu olayın ardından UEFA tarafından başlatılan soruşturma ve Almanya İçişleri Bakanı'nın açıklaması, futbolun uluslararası arenadaki hassasiyetini ve siyasi boyutunu gözler önüne sermektedir.

Bunun yanı sıra Türkiye Futbol Federasyonunun düzenlediği 2023 yılı Süper Kupa finali etrafında yaşananları düşünecek olursak, maçın Suudi Arabistan'da oynanması planlanırken, Atatürk posteri ve tişörtlerinin stadyuma sokulmasına izin verilmemesi, Türk kamuoyunda ciddi tepkilere yol açmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu (TFF), bu kararın FIFA kurallarına aykırı olduğunu öne sürerek maçtan çekilme tehdidinde bulunmuş, nihayetinde maç Türkiye'ye alınarak Şanlıurfa'da oynanmıştır. Ancak bu kez de Fenerbahçe Spor Kulübü, Avrupa maçları nedeniyle tarih değişikliği talebinin reddedilmesi üzerine, maçın birinci dakikasında sahadan çekilmiş ve karşılaşma sona ermiştir. Bu olay, yalnızca iki takım taraftarları arasında değil, aynı zamanda Türkiye ve Suudi Arabistan arasındaki diplomatik ilişkilerde de gerilime neden olmuştur. Türkiye'de milliyetçi duyguların yükselmesine ve Suudi Arabistan'a yönelik tepkilerin

artmasına sebep olan bu gelişme, aynı zamanda Suudi Arabistan'da Türkiye'nin tutumuna yönelik eleştirilerle karşılaşmış ve iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerde potansiyel bir gerilim kaynağı yaratmıştır.

Özellikle demokratikleşme düzeyi, futbolun toplumsal etkilerini şekillendiren önemli bir faktördür. Anti-demokratik ve diktatör rejimlerde futbol, genellikle halkın dikkatini gerçek sorunlardan uzaklaştırmak ve rejimin meşruiyetini sağlamak için bir araç olarak kullanılır. Devlet kontrolündeki medya, futbol müsabakalarını abartılı bir şekilde öne çıkararak toplumu siyasi tartışmalardan uzak tutmaya çalışır. Bu durum, futbolun bir nevi "uyuşturucu" etkisi yaratmasına neden olabilir. Bu tür rejimlerde futbol kulüpleri ve taraftar grupları üzerinde sıkı bir kontrol mekanizması bulunur ve muhalif seslerin yükselmesine izin verilmez. Futbol, rejimin propagandasını yapmak ve halkın desteğini kazanmak için kullanılan bir araç haline gelir.

Yarı demokratik rejimlerde ise futbol, mevcut toplumsal ayrışmaları derinleştirmek ve siyasi kutuplaşmayı körüklemek için kullanılabilir. Farklı siyasi görüşlere sahip gruplar, tuttıkları futbol takımları üzerinden birbirleriyle rekabet eder ve hatta çatışmaya girebilir. Bu durum, futbolun ayrıştırıcı bir rol oynamasına yol açar. Yarı demokratik rejimlerde futbol, bir yandan toplumsal bütünleşmeyi sağlama potansiyeline sahipken, diğer yandan siyasi manipülasyon ve ayrımcılık için de kullanılabilir.

Demokratik toplumlarda futbol, daha çok toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir araç olarak işlev görür. Farklı sosyoekonomik ve kültürel geçmişlere sahip insanlar, ortak bir tutku etrafında bir araya gelirler. Futbol maçları, sosyal etkileşimlerin ve kutlamaların önemli bir parçası haline gelir. Ayrıca, futbol kulüpleri, sivil toplum kuruluşları gibi sosyal sorumluluk projelerine de katkı sağlayabilirler. Demokratik ülkelerde futbol, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel hakların kullanıldığı bir alan olarak da öne çıkar. Taraftar grupları, futbol kulüpleri aracılığıyla kendi görüşlerini ifade edebilir ve sosyal değişim taleplerinde bulunabilirler.

Türkiye özelinde bakıldığında, futbolun ayrıştırıcı etkisi daha belirgindir. Özellikle bazı futbol kulüpleri, siyasi kimliklerle özdeşleştirilmiş ve taraftar grupları arasında siyasi gerilimlere yol açmıştır. Medyanın futbol üzerinden siyasi mesajlar iletmesi ve kutuplaştırıcı söylemler kullanması da bu süreci hızlandırmıştır. Bu görünüm, futbolun, toplumsal bütünleşmeyi teşvik edebileceği yerleri belirlemek ve bu amaca uygun politikalar geliştirmek gereken bir zemin sunmaktadır.

Türkiye'de futbol, toplumsal ve siyasi kutuplaşmanın bir yansıması olarak da görülebilir. Özellikle son yıllarda yaşanan siyasi gerilimler, futbol sahalarına da yansımış ve taraftar grupları arasındaki rekabeti daha da keskinleştirmiştir. Siyasi aktörlerin futbolu kendi çıkarları doğrultusunda kullanması, futbolun ayrıştırıcı etkisini daha da artırmıştır.

Futbol, toplumsal cinsiyet rollerinin ve eşitsizliklerinin yansıdığı önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eşitsizlikler, özellikle sporcular arasındaki ücret farkları, görünürlük ve medya temsili gibi alanlarda belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Erkek futbolcular, genellikle kadın futbolculara kıyasla daha yüksek ücretler almakta ve daha fazla medya ilgisine maruz kalmaktadır. Bu durum, futbolun tarihsel olarak erkek egemen bir alan olarak şekillenmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ancak, son yıllarda tribünlerdeki demografik yapıda gözlemlenen değişimler, toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan dönüşümün futbol alanına da yansıdığını göstermektedir. Geleneksel olarak erkek egemen bir alan olarak kabul edilen tribünlerde, kadın taraftarların sayısı giderek artmaktadır. Bu durum, futbolun kadınlar için de bir tutku ve ilgi alanı haline geldiğini ve toplumsal cinsiyet kalıplarının aşılmaya başladığını gösteren önemli bir göstergedir.

Özellikle Fenerbahçe'nin 2011 yılında Manisa spor ile oynadığı ve seyircisiz oynama cezası aldığı maçta yaşananlar, bu dönüşümün çarpıcı bir örneği olarak değerlendirilebilir. Maç öncesinde yapılan değişiklikle tribünlere sadece kadın ve çocuk taraftarların alınması kararı, statta beklenmedik bir doluluğa yol açmıştır. Bu durum, hem 3 Temmuz sürecinde yaşananların ardından taraftarların kenetlenmesine katkı sağlamış hem de kadın taraftarların futbola olan ilgisinin ne kadar arttığını gözler önüne sermiştir. Buna rağmen, futbol alanında cinsiyet eşitsizliği hala önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Ancak, tribünlerdeki demografik değişimler ve kadın taraftarların artan ilgisi, toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan dönüşümün futbol dünyasına da yansıdığını göstermektedir. Bu değişimlerin gelecekte futbol alanında daha fazla eşitlik ve kapsayıcılığa yol açması beklenmektedir.

Futbol, kökenlerinde eğlence, eğitim ve sosyal etkileşim aracı olarak ortaya çıkmış olsa da günümüzde çok daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Toplumsal ilişkilerdeki görünürlüğünün artması ve insanların hayatlarında önemli bir yer edinmesi,

futbolun ekonomik bir faaliyet haline gelmesine ve çeşitli aktörlerin çıkarlarına hizmet etmesine yol açmıştır.

Futbolun ekonomik bir meta haline gelmesi, kulüpler, medya kuruluşları ve sponsorlar gibi aktörlerin futbolun popülaritesini artırmak ve bundan fayda sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirmesine neden olmuştur. Medya, futbol maçlarını ve futbolcuları sürekli gündemde tutarak taraftarların ilgisini canlı tutmaya çalışırken, sponsorlar da futbolcuları ve kulüpleri kullanarak markalarını tanıtmaya ve satışlarını artırma hedeflemektedir.

Bu süreç, futbolun hem bütünleştirici hem de ayrıştırıcı etkilerini artırmıştır. David Beckham ve Cristiano Ronaldo gibi futbol fenomenleri, futbolculuklarının yanı sıra çeşitli ürünler üreterek ve sosyal medyada geniş kitlelere ulaşarak kişisel markalarını oluşturmuşlardır. Bu durum, bazı taraftarların takımlarından ziyade futbolculara odaklanmasına ve sevdikleri futbolcunun oynadığı takımı desteklemesine yol açmıştır. Bu durum, futbolcular etrafında bir bütünleşme sağlayabilirken, aynı zamanda bu futbolcuları sevmeyenlerde bir ayrışmaya ve karşıt takım taraftarlığına neden olabilir.

Futbolun evrimi, sadece sporun kendisini değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri ve ekonomik yapıları da etkileyen karmaşık bir süreçtir. Futbolun popülaritesinin artması, ekonomik fırsatlar yaratırken, aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve ayrışma dinamiklerini de etkilemektedir. Bu nedenle, futbolun toplumsal etkilerini anlamak ve analiz etmek, sporun ötesindeki önemini kavramak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Futbol, modern toplumda sadece bir spor dalı olmanın ötesinde, kimlik inşası, sosyalleşme ve kültürel aktarım gibi önemli işlevleri de yerine getiren bir olgudur. Özellikle aile içinde futbolun güçlü bir şekilde benimsendiği durumlarda, çocuklar doğumlarından itibaren belirli bir takımın renkleri, sembolleri ve değerleriyle çevrelenirler. Bu durum, futbolun aile içi sosyalleşme süreçlerinde önemli bir rol oynamasına ve ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimi şekillendirmesine neden olabilir.

Futbolun bu denli merkezi bir konuma yerleşmesi, kaçınılmaz olarak siyasi alanı da etkilemektedir. Siyasi aktörler, futbolun yarattığı duygusal bağ ve kitlesel desteği kendi lehlerine kullanmak için çeşitli stratejiler geliştirebilirler. Özellikle seçim dönemlerinde futbol kulüpleri ve taraftar grupları, siyasi partiler için önemli bir hedef kitle haline gelebilir.

Futbolun siyasallaşması, toplumsal ayrışmayı derinleştirme potansiyeline de sahiptir. Farklı takımları destekleyen gruplar arasındaki rekabet, zaman zaman şiddet içeren

çatışmalara ve düşmanlıklara dönüşebilir. Bu durum, özellikle siyasi kutuplaşmanın yoğun olduğu toplumlarda daha da belirgin hale gelebilir. Siyasi partiler, futbol kulüpleri ve taraftar grupları arasındaki örtülü veya açık ittifaklar, toplumsal ayrışmayı siyasi bir ayrışmaya dönüştürebilir ve demokratik süreçleri olumsuz etkileyebilir.

Futbolun toplumsal ve siyasal etkileri karmaşık ve çok boyutludur. Futbol, bir yandan sosyalleşme, kimlik inşası ve kültürel aktarım gibi olumlu işlevler üstlenirken, diğer yandan siyasi manipülasyon ve toplumsal ayrışma gibi olumsuz sonuçlara da yol açabilir. Bu nedenle, futbolun toplumsal ve siyasal etkilerini anlamak ve analiz etmek, sporun ötesindeki önemini kavramak ve olası riskleri yönetmek açısından kritik bir öneme sahiptir.

Futbol kulüpleri ve taraftar grupları, siyasi manipülasyona karşı duyarlı olmalı ve sporun öz değerlerini korumalıdır. Siyasi aktörler, futbol üzerinden toplumsal ayrışmayı körüklemek yerine, birleştirici bir dil kullanmalıdır. Medya, futbolun siyasallaşmasını eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeli ve taraftarları bilinçlendirmelidir. Eğitim kurumları, çocuklara ve gençlere futbolun yanı sıra farklı spor dallarına da ilgi duymaları için fırsatlar sunmalıdır.

Futbol, bireylerin yaşamlarının birçok yönünü etkileyen güçlü bir sosyal fenomen olarak, kaçınılmaz bir şekilde siyasi alanla da kesişmektedir. Bu kesişim, yerel ve ulusal düzeydeki futbol yönetim organlarından, uluslararası futbol federasyonlarına kadar geniş bir yelpazede kendini gösterebilmektedir.

Özellikle Türkiye gibi futbolun toplumsal yaşamda önemli bir yer tuttuğu ülkelerde, futbol federasyonu seçimlerinin siyasi müdahalelerden tamamen bağımsız kalması beklenemez. Futbolun yarattığı kitlesel heyecan, siyasi aktörler için cazip bir propaganda ve güç aracı haline gelebilir. Bu nedenle, futbol federasyonu seçimleri, siyasi çıkar grupları arasındaki rekabetin bir yansıması olarak görülebilir.

Benzer bir durum, uluslararası futbol yönetim organları olan UEFA ve FIFA seçimlerinde de gözlemlenmektedir. Baskın ekonomik ve siyasi güce sahip ülkeler, kendi çıkarlarına hizmet edecek adayları desteklemek ve seçim sonuçlarını etkilemek için çeşitli yöntemlere başvurabilirler. Bu durum, uluslararası futbol organizasyonlarının bağımsızlığını ve tarafsızlığını zedeleyebilir. Örneğin, Dünya Kupası ev sahipliği seçimleri, yolsuzluk iddiaları ve siyasi müdahalelerle gölgelenmiştir. Bu durum, futbolun

sadece sportif bir rekabet alanı olmadığını, aynı zamanda uluslararası siyaset arenasında da önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Futbolun siyasallaşması kaçınılmaz bir gerçekliktir. Futbol yönetim organlarındaki seçim süreçleri, siyasi müdahalelere açık hale gelebilir ve bu durum futbolun adil ve şeffaf bir şekilde yönetilmesini engelleyebilir. Bu nedenle, futbolun siyasi etkilerden arındırılması ve sporun öz değerlerine odaklanılması için ulusal ve uluslararası düzeyde daha güçlü denetim mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

Futbol federasyonu seçimlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırılmalıdır. Uluslararası futbol organizasyonlarında bağımsız denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir. Futbol kulüpleri ve taraftar grupları, siyasi müdahalelere karşı duyarlı olmalı ve sporun öz değerlerini savunmalıdır. Medya, futbolun siyasallaşmasını eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeli ve kamuoyunu bilinçlendirmelidir.

Filistin'de devam eden insan hakları ihlalleri ve çatışmalar, küresel ölçekte geniş bir dayanışma ağı oluşturmuştur. Bu dayanışma, spor alanlarına, özellikle de futbol stadyumlarına da yansımış ve önemli bir görünürlük kazanmıştır. İrlanda ve İskoçya gibi ülkelerde, futbol taraftarları Filistin halkına desteklerini maçlarda pankartlar, sloganlar ve sembolik eylemlerle ifade etmişlerdir. Ancak, bu tür dayanışma gösterileri, siyasi baskılar ve engellemelerle karşılaşmaktadır. Özellikle Siyonist lobi ve İsrail hükümetinin etkisiyle, Filistin lehine yapılan eylemler sansürlenmeye ve cezalandırılmaya çalışılmaktadır. Futbolcuların Filistin davasına destek veren gol sevinçleri, bayrak taşımaları veya sosyal medya paylaşımları, disiplin cezalarıyla veya medya ambargosuyla karşı karşıya kalabilmektedir.

Buna rağmen, bir yıla yakındır dünyanın her yerinde Filistin lehine yapılan eylemlere nazaran futbolcuların ve taraftarların Filistin davasına yönelik gösterdikleri bir hareket, küresel kamuoyunun daha fazla dikkatini çekmekte ve Filistin meselesinin görünürlüğünü artırmaktadır. Bir futbolcunun gol sevincinde Filistin lehine bir sembol kullanması veya maç sonunda Filistin bayrağı açması, milyonlarca insan tarafından izlenen ve paylaşılan güçlü bir mesaj haline gelebilmektedir. Bu tür eylemler, Filistin halkının yaşadığı zorlukları ve mücadelesini dünya gündemine taşıyarak, uluslararası kamuoyunda farkındalık yaratmaktadır. Futbolcuların ve taraftarların gösterdiği dayanışma, sadece sportif bir olayı aşarak, küresel adalet ve insan hakları mücadelesinin

bir parçası haline gelmektedir. Bu durum, futbolun sadece bir oyun olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve siyasi değişim için güçlü bir araç olabileceğini göstermektedir.

Futbolun gelişimi ve toplumsal rolü, tarihsel ve siyasal süreçlerle sıkı bir ilişki içindedir. Farklı coğrafyalarda ve dönemlerde futbol, hakim siyasi ideolojiler ve sosyal yapıların etkisi altında şekillenmiş ve bu yapıları yansıtmıştır. Örneğin, Avrupa'da sanayi devriminin yarattığı toplumsal dönüşüm, futbolun sınıfsal bir karakter kazanmasına yol açmıştır. İşçi sınıfı, futbol kulüplerini kurarak hem sosyal bir dayanışma mekanizması oluşturmuş hem de kendi kimliklerini ifade etme imkanı bulmuştur. Bu dönemde futbol, sınıf mücadelelerinin de bir arenası haline gelmiştir.

Sanayi devrimi yaşamayan veya geç yaşayan ülkelerde ise futbol, genellikle resmi ideolojinin bir aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği gibi otoriter rejimlerde futbol, devlet propagandasının bir parçası haline getirilmiş ve ulusal birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirmek için kullanılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan yeni ulus devletlerde ise futbol, uluslaşma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Futbol milli takımları, yeni kurulan devletlerin ulusal kimliklerini inşa etme ve uluslararası arenada tanınma çabalarının bir sembolü haline gelmiştir. Bu dönemde futbol, siyasi liderler tarafından ulusal birlik ve gurur duygusunu teşvik etmek için aktif bir şekilde kullanılmıştır. Türkiye'de de bu durum, futbol kulüplerinin Kemalizm'in toplumsal tabanını güçlendirme işleviyle kendini göstermiştir. Ancak, zaman zaman futbol kulüpleri, resmî ideolojiye karşı etkili bir muhalefet kaynağı olarak da ortaya çıkmıştır.

Modern dünyada spor, sadece fiziksel aktivite ve rekabetten ibaret olmaktan çıkarak, çok yönlü bir endüstriye dönüşmüştür. Spor etkinlikleri, yayın hakları, sponsorluk anlaşmaları, sporcu imaj hakları gibi unsurlar aracılığıyla büyük ekonomik değerler yaratmaktadır. Bu süreçte, sporcular sadece performanslarıyla değil, aynı zamanda kişilikleri, duruşları ve sosyal medya etkileşimleriyle de markalaşmaktadırlar.

Sosyal medya platformları, sporun endüstriyellesmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sporcuların ve spor etkinliklerinin sosyal medyada yarattığı içerikler, milyonlarca kişiye ulaşarak küresel bir etki yaratabilmektedir. Bu durum, sporcuların popülaritesini artırırken, aynı zamanda sponsorluk anlaşmaları ve ticari fırsatlar için de yeni kapılar açmaktadır. 2024 Paris Olimpiyatları'nda milli sporcumuz Yusuf Dikeç'in atış sonrası sergilediği duruşun sosyal medyada büyük yankı uyandırması, sporun

endüstriyellesişmesi ve sosyal medyanın etkisinin çarpıcı bir örneğidir. Milyonlarca kez izlenen ve paylaşılan bu görüntü, Yusuf Dikeç'in sadece sportif başarısını değil, aynı zamanda kişisel duruşunu ve karizmasını da ön plana çıkarmıştır.

Sonuç olarak, sporun endüstriyellesişmesi ve sosyal medyanın yükseliş, sporcuların ve spor etkinliklerinin küresel erişimini ve etkisini önemli ölçüde artırmıştır. Sporcular, artık sadece performanslarıyla değil, aynı zamanda sosyal medya varlıklarıyla da değer kazanmaktadırlar. Bu durum, spor endüstrisinde yeni fırsatlar yaratırken, aynı zamanda sporcular ve sporun öz değerlerinin korunması açısından da yeni zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Sosyal medya, sporcuların daha geniş kitlelere ulaşmasını ve kişisel markalarını oluşturmasını sağlarken, aynı zamanda onların özel hayatlarını ve davranışlarını da sürekli göz önünde tutmaktadır.

Ayrıca, sporun ticarileşmesi, bazı durumlarda etik değerlerin göz ardı edilmesine yol açabilir. Örneğin, doping kullanımı, şike veya sporcuların sömürülmesi gibi sorunlar, sporun endüstriyellesişmesiyle birlikte daha sık görülmeye başlamıştır. Bu nedenle, sporun öz değerlerinin korunması ve sporcuların haklarının gözetilmesi için daha sıkı denetim mekanizmalarının oluşturulması ve etik kuralların daha etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Medya, şiddet içeren dil ve görüntülerle izleyicilerin dikkatini çekmeyi amaçlar. Bu durum, reyting kaygısıyla birleştğinde, şiddetin normalleştirilmesine ve yaygınlaşmasına neden olabilir. Televizyon programları, haber bültenleri ve sosyal medya platformları, şiddet içeren içeriklerin yayılmasında önemli rol oynamaktadır. Fanatizm ve medyada kullanılan şiddet dili arasındaki ilişki, toplumsal huzursuzluk ve şiddet olaylarının artmasına katkıda bulunabilir. Medyanın bu konuda daha sorumlu bir dil kullanması ve şiddeti teşvik eden içeriklerden kaçınması önemlidir. Toplumun da medya okuryazarlığını artırarak, şiddet içeren içeriklere karşı daha bilinçli ve eleştirel bir yaklaşım geliştirmesi gerekmektedir.

Futbol, sadece bir oyun değildir; toplumun aynasıdır. Toplumdaki tüm güzellikleri ve çirkinlikleri yansıtır. Futbolun geleceği, toplumun geleceğiyle yakından bağlantılıdır. Bu nedenle, futbolun sadece sportif başarılarla değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilinciyle de değerlendirilmesi gerekmektedir. Futbol, eğer doğru bir şekilde yönetilir ve yönlendirilirse, toplumsal barış, hoşgörü ve dayanışma için güçlü bir araç olabilir. Ancak,

futbolun ayrıştırıcı potansiyelini de göz ardı etmemek ve bu riski en aza indirmek için gerekli önlemleri almak önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adatepe, E. (2023). Spor ile Daha Fazla Sosyal İçerme, Daha Az Ayrımcılık., *Spor Bilimlerinde Uluslararası Teori, Araştırma ve Derlemeler* (Bölüm 6), (H. Şahan Ed.). Serüven Yayınevi, Ankara.
- Afacan, E., Bal, H., Gümüşdağ, H. ve Çobanoğlu, G. (2015). Sosyolojik Açıdan Futbol ve Profesyonellik. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), ss.525-542. <https://doi.org/10.17218/husbed.93816>
- Akbaş, A., (2024). Türkiye’de Spor Sosyolojisi: Fiziksel Kültürel Çalışmalar. *Dede Korkut Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), ss. 1-20.
- Akyıldız, M. (2023). Yalan Haber ve Dezenformasyonun Sosyal Medyada Yayılımı: Kahramanmaraş Depreminin Haarp Silahı Olduğu İddiası. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 3(6), ss. 523-543.
- Albayrak, H. (2020). Dezavantajlı Çocuklar İçin Spor Faaliyetlerinin Öneminin Eleştirel Teori Bakış Açısıyla Ele Alınması. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), ss. 67-89.
- Anadolu Ajansı. (2012, Mayıs 12). Derbi maçın ardından olaylar. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/derbi-macin-ardindan-olaylar>
- Anadolu Ajansı. (2020, Aralık 9). Dünya Basını, Weboya Yapılan İrkçi Söylemi Manşetlerine Taşdı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunyadan-spor/dunya-basini-weboya-yapilan-irkci-soylemi-mansetlerine-tasidi/2070624>
- Anadolu, B. (2013). *Ataerki Sistem Bağlamında Türk Sinemasında Futbol Teması*. (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı*.
- Andreff, W. (2008). Globalization of the Sports Economy. *Rivista di Diritto ed Economia dello Sport*, 4(3), ss. 13-32.
- Apaygın, B. (2017). Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Oynayan Futbolcuların Futbol Programlarından Etkilenme Düzeylerinin Belirlenmesi. (Yüksek lisans tezi). *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Araşan, A. (2021). Oyun Kuramları Işığında Üst Düzey Spordan Hermenötik Fenomenolojisi. (Doktora tezi). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı*.

- Arık, M. B. (2008). Futbol ve Televizyon Bağı: Simbiyoz Beslenme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26(Kış-Bahar), ss. 197-222.
- Arıpınar, E. (Ed.). (1992). Türk Futbol Tarihi (1904-1991) (2 cilt). *Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları*.
- Atasoy, B. ve Öztürk Kuter, F. (2005). Küreselleşme ve Spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), ss. 11-22.
- Aydın, Y. ve Orhan, B. E. (2023). Küreselleşmenin Spor Kültürü Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), ss. 31-41.
- Baş M. ve Göral S. (2018). Kültürün Futbol Taraftarlarının Davranışına Etkisi; İskoçya-Türkiye Karşılaştırma Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(2), ss. 346 - 368.
- Baş, M. (2008). *Futbolda Taraftar ve Takım Özdeşleşmesi (Trabzonspor Örneği)* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
- Başoğlu, B. (2017). Kültür ve Spor. *Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi*, 3(6), ss. 1037-1043.
- Bayraktar, C. (2003). Sosyal Yapı Özelliklerinin Spora Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII(1), ss. 19-36.
- Bekcan, U. (2022). Neoliberalizm, Futbolun Dönüşümü ve Şampiyonlar Ligi. *TAM Akademi Dergisi*, 1(1), 22–31. <https://doi.org/10.58239/tamde.2022.01.002>.
- Beşiktaş Jimnastik Kulübü. (2024). Kulübün tarihçesi. <https://bjk.com.tr/tr/cms/tarihce/2/75/> Erişim tarihi: 8 Temmuz 2024.
- Bhandari, R. (2016). Commercialization of European football: Different Aspects Leading to Commercialization (Yüksek lisans tezi). *Centria Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Finlandiya, İşletme Yönetimi Bölümü*.
- Biçer, M. L. (2020). *Yeni Malatya Spor Kulübü'nün Tarihsel Gelişimi*. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
- Bilir, H. (2020). Sporun Toplumsal İşlevi: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(4), ss.27-36.
- Bulgu, N. (2005). Sporda Şiddet ve Alt-Kültür. *Spor Bilimleri Dergisi: Hacettepe J. of Sport Sciences*, 16(4), 229-250.

- Ceyhan, C., Suğur, N., ve Gökarp, E. (2016). "Futbol şiddettir, futbol holiganlıktır": Eskişehirspor taraftar kimliğinin inşasında şiddetin rolü. *VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Özetleri: Farklılıklar, Çatışmalar ve Eylemliler Çağında Sosyoloji*, 1-3 Aralık 2016, ODTÜ, Ankara.
- Club Deportivo Palestino. (2024). Erişim tarihi: 27 Ocak 2024, <https://www.palestino.cl/>
- Çağlayan, S. (2016), Endüstriyel Futbolun Mağrur Ekipleri: İlginç Hikâyeleriyle İşçilerin Kurduğu 13 Kulüp, <https://onedio.com/haber/endustriyel-futbolun-magrur-ekipleri-ilginc-hikayeleriyle-iscilerin-kurdugu-13-kulup-693996>
- Çakır, V. O. (2014). *Spor Sosyolojisinin Doğuşu; Geleneksel Beden Eğitimi Usul ve Yaklaşımlarında Dönüşüm* (Doktora tezi). *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı*.
- Çakır, V. ve Korkmaz, S. (2015). Müzik ve Hareket Bağlamında Futbol Tezahüratları. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3(Özel Sayı 3), ss.. 845-857. <https://doi.org/10.14486/IJSCS352>
- Çambay, S. O. (2015). Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), ss. 237-247.
- Çırak, M. F., (2020). Dijital Çağda Dönüşen Futbol ve Futbol Aktörleri. (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve İletişim Sistemleri Yüksek Lisans Programı, İstanbul*.
- Çoban B (2008). Futbol ve Toplumsal Muhalefet. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0(26), ss. 59 - 88.
- Dalkılıç, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Sportif Faaliyetlere Katılım Düzeyi ve İletişim Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yüksek lisans tezi). *Karamanoglu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı*.
- Deveciğlu, S. (2004). Sporun Ekonomik Boyutu. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 43(511).
- Dever, A. (2013). Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık: Kayseri İli Örneği (Doktora tezi). *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı*.

- Dever, A. (2013). Futbol Taraftarlarının Yeni Mabedi: Disneystat'ların Doğuşu. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), ss.93-106.
- Doğan, M. D. (2017). *Bir Halk Yaratması Olarak Futbol Tezahüratları: Beşiktaş Örneği* (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı*
- Doğan, M. D. (2019). Türkiye'de Futbol Takımı Taraftar Gruplarında Kitlesele Söylem. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(2), ss. 233-242. <https://doi.org/10.0000/0000-0001-9578-7253>
- Doğru, Y.B., Sayımer, İ., Çetin, C. ve Koç, F. (2021). Taraftar Motivasyon Faktörlerinin Psikolojik Bağlılık, Kulüp Ürünlerini Satın Alma ve Medya Yoluyla Kulübü Takip Etme Üzerindeki Etkileri: Yerel ve Ulusal Futbol Kulüpleri Düzeyinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), ss. 87-109.
- Domazeti, R. (2021). *Dünya Kriz Bölgeleri 17: Suudi Arabistan* (Ü. Özkan, Ed.). *İNSAMER. Pelikan Basım, İstanbul*.
- Ekizoğlu, Ö. (2021). Futbol Seyircilerinin Stadyumlarda Alınan Güvenlik Önlemlerine İlişkin Seyirci Algıları ve Saldırgan Davranış Tutumları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. (Doktora tezi). *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kütahya*.
- Erdem, Ç. O. (2018). Sosyal Medyanın Futboldaki Nefret Söylemine Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, Working Paper Series, WPS No/138/2018-01*.
- Erdem, Ö. O. (2010). Futbolun Bir İdeolojik Aygıt Olarak Kullanılması ve Bunun Medyadaki Yansımaları. (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Erdoğan, İ., (2008). Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (26), ss. 1-58.
- Ergen, Y. ve Aydeniz, H. (2020). Yeni Toplumsal Hareketler ve Yeni Medya İlişkisi Ekseninde Futbol Taraftar Gruplarının Siyasal Mobilizasyonu. *İNİF E- Dergi*, 5(1), 88-109.
- Erkal, Mustafa E. (1981) *Sosyolojik Açından Spor*, Filiz Kitabevi, İstanbul

- Eşel, G. (2021). Alman Dışışleri Belgerinde: 1967 Kayserispor-Sivasspor Maçı. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 48-62.
- Fenerbahçe Spor Kulübü. (2024). Kurumsal kimlik. Fenerbahçe Spor Kulübü. Erişim tarihi: 2024, Temmuz 8, <https://www.fenerbahce.org/kulup/fb-kurumsal-kimlik>
- Firidin Özgür, E. (2006)., Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler İstanbul – Çekmeköy Örneği (Doktora Tezi). *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik Anabilim Dalı*.
- Galatasaray Spor Kulübü. (2024). Galatasaray logosunun doğuşu. Galatasaray Spor Kulübü. Erişim tarihi: 2024, Temmuz 8, <https://www.galatasaray.org/s/galatasaray-logosunun-dogusu/17>
- Galeano, E. (2006). Gölgede ve Güneşte Futbol. (Çev: Ertuğrul Önalp-M. Necati Kutlu). *İstanbul: Can Yayınları*.
- Genç, N., Şen, H., ve Turunç, S. (2023). Beden Eğitimi ve Sporda Fair Play Çalışmalarının İncelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), ss. 278-291.
- Gözübüyük Tamer, M. (2014). Kimlik/lerin Seyrine Bir Keşif. *Folklor/Edebiyat*, 20(77), ss. 83-99.
- Gümüştay, İ. (2016). Seyyit Kutup'un Din ve Toplum Anlayışı. (Yüksek lisans tezi). *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Enstitü Bilim Dalı*.
- Gürel, E., ve Akkoç, U. (2011). Stadyum: Benzerlikler, Koşutluluklar ve İzdüşümler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 4(19), ss346-370.
- Hacısoftaoğlu, İ., Akcan, F. Ve Bulgu, N. (2012). Hayali Cemaatler Olarak Taraftar Toplulukları: Ankaragücü Taraftar Grupları Örneği. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), ss.159-176.
- Hatipoğlu, D. ve Aydın, M. B. (2007). Bastır Ankaragücü: Kent, Kimlik, Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık. Epos Yayınları.
- İlhan, E. (2014). Spor'da Şiddet'in Ulaştığı Nokta; 17 Eylül 1967 Kayserispor-Sivasspor Karşılaşması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik*

- Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), ss. 188-196.
<https://doi.org/10.18493/kmusekad.43968>
- İlhan, E. ve Alıcı, E. M. (2022). Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü. *Pamukkale Üniversitesi İletişim Bilimleri Dergisi*, 1(1), ss. 47-63
- İnce, M. (2016). Spor ile Siyasetin İlişkisi Üzerine Bir Analiz; Sporu Siyasete Alet Etmek. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), ss. 456-464.
- Kaplan, Y. ve Akkaya, C. (2014). Spor Kültürü ve Türkiye’de Spor. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), ss.114-119.
<https://doi.org/10.14486/IJSCS182>
- Karataş, Ö., (2014). Türkiye’de Futbol ve Siyaset İlişkisi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), ss. 39-47.
- Kartal, A. ve Cirit, Ö. (2023). Geçmişten Günümüze Sportswashing Tarihi. (M. Ulukan ve M. Dalkılıç, Ed.), *Spor Bilimlerinde Yenilikçi Çalışmalar* (ss. 385-418). Duvar Yayınları. İzmir.
- Kartal, P., (2020). Bir Hak Olarak Spor Faaliyeti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(1), ss. 537-570.
<https://doi.org/10.33433/maruhad.826980> Erişim tarihi: 2 Temmuz 2024
- Katırcı, H. (2009). Türkiye’de Futbol Kulübü-Taraftar İletişimi. *CBÜ Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 41-50.
- Kaya, N. G. (2020). Transnasyonalizm ve Diaspora: Şili’deki Arap-Filistin Toplumu. (Yüksek Lisans Tezi). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kılıçgil, E., (1998). Sosyal Çevre-Spor İlişkileri (Teori ve elit sporculara ilişkin bir uygulama). *Bağırgan Yayınevi, Ankara*.
- Kılıç, M. (2012). Sosyal Bütünleşme ve Çatışma Ekseninde Etnisite-Spor İlişkisi. (Doktora Tezi). *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul*.
- Koca Arıtan, C. ve Bulgu, N. (2005). Spor ve Toplumsal Cinsiyet: Genel Bir Bakış. *Toplum ve Bilim*, 103, ss. 163-184.
- Koca, O. (2019). Türkiye’de Siyasal Ayrışma ve Medya: 28 Şubat Sürecinin Merkez Medyada Sunumunun Eleştirel Söylem Analizi İle Çözümlemesi. *Kırklareli*

- Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), ss. 35-53.
doi:10.25267/klujeas.2019.8.2.05
- Koçer, M. (2012). Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111-135.
- Köseoğlu, E. ve Arslan, N., (2015). Spor Etkinliklerinin Mekânın Kullanımını Değiştirme Gücü: Beşiktaş İnönü Stadyumu ve Çevresi. *Mimarist*, no.52, ss. 74-80
- Kuru, E (2009). Türkiye'de Spor Seyircilerinde Oluşan Kitlesel Tezahüratın Geleneklerle İlişkisi. *Milli Folklor Dergisi*, 11(82), 158 - 163.
- Mojadocitizen. (2015, Şubat 17). Kulüp – Filistin Spor Kulübü SADP (palestino.cl). <https://mojadocitizen.wordpress.com/2015/02/17/palestino-chile-palestine-futbol-libertadores/> (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024).
- Orta, L. (2020). Futbolun Değişimi ve Dönüşümü (1863 – 2020). *The Journal of Social Science*, 4(8), ss. 497-510. <https://doi.org/10.30520/tjsosci.735912>
- Özçetin, B. ve Turan, Ö. (2015). Kahire'den İstanbul'a: Futbol, Siyaset ve Toplumsal Hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), ss. 115-146.
- Özdökmeciler, A. (2020). *Kadıköy'de Turizm Faaliyetleri ve Gelişim Olanakları*. (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı*.
- Özen, M. ve Yılmaz, S. (2012). Şike ve Teşvik Suçları. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, ss. 17-41
- Özgen, M. (2012). Futbolda Sanayileşme Olgusu ve Toplumsal Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal*(19). <https://doi.org/10.17064/iüifhd.38926>
- Özkır, Y. (2016). Taksim Gezi Parkı Protestolarının Medya-Siyaset İlişkisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(9), ss. 143-176.
- Özmen, H., (2000). Futbol, Holiganizm ve Medya. (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı*.
- Özsoy, S. (2016). Siyasi Sempati Aracı Olarak Futbol: Türkiye'de 2015 Milletvekili Seçim Kampanyalarında Gazetelere Yansıyanlar. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 4(SI 1), ss.234-248.

- Öztürk, P. ve Koca, C. (2018). Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 29(3), 115-130.
- Pamuk, A. (2013). Bireysel ve Kolektif Kimliklerin İnşasında Tarih Algısının Rolü (Doktora tezi). *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tarih Eğitimi Bilim Dalı*.
- Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu, M. F., Demirel, E. T., vd., (2005). Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 3(3), ss.153-157.
- Saatçioğlu, C. ve Çakmak, U. D. (2019). Avrupa ve Türkiye’de Futbol Ekonomisi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Sakarya İktisat Dergisi*, 8(4), ss. 331-350.
- Saygın, A. U. (2012). Futbol ve Milliyetçilik: Türk Milli Takımının Katıldığı Dünya Kupalarının Hürriyet Gazetesi Üzerinden Çözümlemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı*.
- Seydioğulları, İ. H. (2021). Popüler Kültür Bağlamında Futbol ve Siyaset İlişkisi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 9(20), ss. 213-240.
- Sorgun, B., ve Doğan, İ., (2023). Devlet ve Siyaset Bağlamında Siyasal İletişim Aktörü Olarak Baskı Grupları ve Lobicilik. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), ss. 333-357. <https://doi.org/10.59534/jcss.1315904>
- Soyer, F., Can, Y. ve Türkel, Ç. (2013). İlköğretim Çağı Öğrencilerinin Sportif Faaliyetlere Katılım Düzeyi ile İletişim Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (19), ss. 73-88.
- Sönmez, Ç. (2011). *Yazılı Basında Üç Büyükler ve Anadolu Kulüpleri Ayrımı* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Suner, A. ve Atli, A. (2018, Mart). Toplumsal Kutuplaşma Ekseninde Sanat ve Spor. *İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi*, ss.4-17.
- Şakar, M. ve Sarıkan, Ü. (2023). Tribin Şiddeti: Sembolik Etkileşim Kuramı ve Kırıkcım Teorisi Bağlamında Bir Sentez, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(51), 433-447.
- Şen, H. (2013). Futbolun Değişen Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), ss. 88-106.

- Şimşek, A. (2013). Spor Müsabakalarında Sporcuların Yaralanmasından ve Ölmesinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk (Yüksek lisans tezi). *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı*.
- Talimciler, A. (2008). Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, ss. 89-114.
- Tan Eren, G., Tuna Uysal, M. (2020). Bir Şiddet ve Sapma Örneği Olarak Futbolda Fanatizm ve Holiganizm. 2. *Uluslararası Multidisipliner Sosyal Bilimler Kongresi (ICMUSS2020)*, Ankara, Türkiye. ss. 126-138.
- Taşmektepligil, M. Y. ve İmamoğlu, O. (1996). Türkiye’de Kültürel Yapının Spora Etkisi Üzerine Düşünceler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), ss. 41-51.
- Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye Sosyal-Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1). e-ISSN: 2618-5903.
- Tekin, F., (2022). İslamiyet'in Başlangıç Döneminde Gençlere Yönelik Sosyal Hizmetler. *Disiplinlerarası Bakış Açısından Dezavantajlı Gençler ve Eğitim Ekseninde Araştırmalar*, ss. 195-226. (S. Kayaarslan Ed.). İksad Yayınevi, Ankara.
- Tokatlıoğlu, A. E. (2012). *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Spor Ve Siyaset İlişkisi* (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*.
- Tuncel, G. (2014). Gezi Parkı Hadisesinin Anatomisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), ss. 7-22. <https://doi.org/10.20493/bt.07432>
- Tuncel, G. (2015). Siyasal Partiler. A. Karadağ (Ed.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye’de Siyasal Hayat* (2. Baskı, ss. 169-250). *Bilsam Yayınları, Malatya*
- Tuncel, G. (2020)., Siyasal Ayrışma, (1. baskı), *Bilsam Yayınları, Malatya*.
- Tuncel, G., ve Ekici, S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), ss. 48-72.
- Türk Dil Kurumu. (TDK). Türkçe Sözlük (12. baskı). Genel Ağdan elde edilen kaynak. (Erişim tarihi: 01.02.2024) (<https://sozluk.gov.tr/>)
- Türkiye Futbol Federasyonu. (2024). Bilgi Bankası., <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=294>

- Türkkahraman, M. ve Tutar, H. (2009)., Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri ve Önemi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss. 1-16.
- Uluslararası Futbol Birliği Kurulu. (IFAB). Oyun kuralları 23/24. Zürih, İsviçre: Uluslararası Futbol Birliği Kurulu. Erişim adresi: <<https://www.theifab.com>>
- Uzunoğlu, V. (2016). Futbol, Medya ve Siyaset Üçgeni: Futbolda Medya ve Siyaset Üçgeni Hakkında Vaka İncelemesi (Yüksek lisans tezi). *İstanbul Bilgi Üniversitesi, Medya ve İletişim Sistemleri Yüksek Lisans Programı*.
- Ünal, A. Z. (2017). Spor Etkinliğinin Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Anlamı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), ss.1274-1288.
- Ünal, H. (2009). Spor Bilincinin Yaygınlaştırılmasında Sosyal Pazarlamanın Toplum Tutumuna Etkisi. (Doktora tezi). *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı*.
- Ünal, L. İ., Özsoy, S., Yıldız, A., vd., (2010). Eğitimde Toplumsal Ayrışma. *Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara*.
- Ünür, E. ve Doğanılmaz Duman, D. (2021). Farklılıkların Çatışması Bağlamında Sporda Ayrımcılığın Göstergebilimsel Analizi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), ss.109-126.
- Vatandaş, S. (2021). Düzeltme: Bireysel ve Toplumsal Gerçeklikten, Sosyal Medyanın Sanallığına Bireysel ve Kolektif Kimliklerin Anlamsal ve İşlevsel Değişimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), ss. 533-563.
- Yalçın, İ., Turgut, M., Gacar, A., Çalık, F. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda Öğrenim Gören Kadın Sporcuların Spora Katılım Motivasyonlarının Bazı Değişkenlere Göre Araştırılması. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), ss. 420-427.
- Yegen, C. ve Karayol, M. (2020). Futbol ve Kimlik: K-Pet Süper Lig (KKTC) Takım Armaları Özelinde Bir Analiz. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), ss. 105-114. <https://doi.org/10.18506/anemon.526343>
- Yetim, A. A. (2000)., Sporun Sosyal Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, V(1), ss. 63-72.

- Yıldırım, A. (2018). Türkiye'de Sporda Halkla İlişkiler Kapsamında Futbol Kulüplerinde Kriz Yönetimine Yönelik Bir Araştırma. (Doktora tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Yıldırım, E. (2020). Futbol Seyircilerinin Fanatik, Taraftar ve Futbolsever Olmalarına Göre Bağlanma Biçimleri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi). *Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı*.
- Yılmaz, Ö. (Çev.). (2021). Soğuk Savaş ve Olimpiyatlar. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(4), ss. 75-81.
- Yüçetürk, C. ve Keskin, Y. B. (2022). Otoriter Rejimlerin Aklanma Yöntemi Olarak Sportswashing: Suudi Arabistan Krallığı Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(26), ss.118-134.
- Zelyurt M. K. (2014). Türkiye’de Futbolun Tarihine Bir Bakış: Toplumsal Sonuçları Açısından Futbol ve Siyaset İlişkisi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), ss. 1763-1779.
- Zelyurt, M. K. (2013). Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Etnik Gerilimler Bağlamında Futbol. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), ss.179-214.
- Zelyurt, M. K. (2019). Futbol taraftarlığı, özdeşleşme ve kimlik: Taraftarlıktan fanatizme... *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), ss. 85-105.
- Zelyurt, M. K. (2020). Futbolun Sosyolojik Anlamları ve Kapitalist Dönüşümü: Futbol Yoluyla Toplumsallaşma mı? Yoksa Yabancılaşma ve Toplumsal Dışlanma mı? *Sosyologca*, 10(20), ss. 120-140.
- Zelyurt, M. K., (2014). Seyirden Protesto Kimliklerine: Futbol Taraftarlığı ve Temsil. *Sosyologca*, ss. 215-228